

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN

DEPARTEMENT POLITIEKE WETENSCHAPPEN

ELECTORALE PRESTATIES VAN REGERINGSLEDEN

De betekenis van voorkeurstemmen in het carrièreverloop
van Belgische ministers en staatssecretarissen (1981-1999)

Promotor : Prof. Dr. W. DEWACHTER
Verslaggever : Prof. Dr. B. MADDENS

VERHANDELING
aangeboden tot het verkrijgen van
de graad van Licentiaat in de
Politieke Wetenschappen
door
Karolien WEEKERS

academiejaar 2002-2003

INHOUD

Lijst van tabellen en grafieken	7
Voorwoord	10
Algemene inleiding	11
<u>DEEL I: Reëel verloop van de voorkeurstemmen van de Belgische regeringsleden uit de periode 1981-1999</u>	13
Inleiding	14
I. Theoretisch kader, werkwijze onderzoek en hypothesen	16
A. Rekenen met voorkeurstemmen	16
1. Algemene rekenregels	17
a) Werken met absolute cijfers	17
b) Werken met relatieve cijfers	17
2. Schalen	18
a) Rangordeschalen, 500-schaal, 1000-schaal	18
b) De 2500-voorkeurschaal	19
3. Welke voorkeurstemmen ?	19
B. Variabelen in relatie met voorkeurstemmen	20
1. Algemene lijnen in het voorkeurstemmenverloop	21
a) Welke algemene lijnen?	21
b) Hypothese	21
2. Voorkeurstemmen bij eerste regeringsdeelname	22
a) Sociografische achtergrond	22
b) Politieke variabelen	22
3. Voorkeurstemmen en carrièreverloop	23
a) Gehele regeringscarrière	23
b) Moment van ontslag en postregeringsperiode	23
C. Besluit	24
II. Algemene lijnen in het verloop van voorkeurstemmen	25
A. Ministers	25
1. Ministers die hun eerste regeringsambt bekleedden in de periode 1968-1981	26

a) Martens	27
b) Tindemans	28
c) Eyskens	28
d) Hansenne	29
e) Maystadt	29
2. Ministers die hun eerste regeringsambt bekleedden in de periode 1981-1999	29
a) Dehaene	30
b) Wathelet	31
c) Tobback	31
d) Colla	31
e) Van Rompuy	32
B. Staatssecretarissen	32
1. Mainil	33
2. D'Hondt	34
3. De Keersmaecker	34
4. Smet	34
5. Derycke	35
C. Verschillen tussen premiers, ministers en staatssecretarissen	35
1. Gemiddelde voorkeurstemmenverloop	36
a) Premiers	36
b) Ministers	37
c) Staatssecretarissen	38
2. Premiers, ministers en staatssecretarissen vergeleken	38
D. Besluit	39
III. Moment van eerste ambtsaanvaarding	40
A. Sociografische variabelen	40
1. Geslacht van de kandidaten	40
a) Alle regeringsleden	41
b) Ministers	41
c) Staatssecretarissen	42
2. Leeftijd bij aanvang van eerste regeringsambt	43
a) Alle regeringsleden	43
b) Staatssecretarissen en ministers vergeleken	45

3. Kieskring waaruit de kandidaat afkomstig is	46
a) Wat zijn de kieskringen met grote en kleine concurrentie?	46
b) Welke observatie-eenheden worden gebruikt?	47
c) Het resultaat	48
B. Politieke variabelen	49
1. Hoogst politiek ambt, voorafgaand aan eerste regeringsambt	50
a) Alle regeringsleden	50
b) Ministers en staatssecretarissen vergeleken	51
2. Aard van het te bekleden regeringsambt	53
a) Wat zijn zwakke en sterke ministeries?	53
b) Het resultaat	54
3. Partij waartoe de kandidaat behoort	55
a) Partijen	56
b) Partijfamilies	57
c) Vlaamse en Waalse partijen	58
C. Besluit	58
IV. Verder carrièreverloop en ontslag	60
A. Carrièreverloop	60
1. Algemeen	61
a) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na eerste ambt	61
b) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na laatste ambt	62
c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal	62
2. Geslacht	63
a) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na eerste ambt	63
b) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na laatste ambt	64
c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal	64
3. Leeftijd	65
a) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na eerste ambt	65
b) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na laatste ambt	66
c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal	66
4. Partij	66
a) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na eerste ambt	67
b) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na laatste ambt	67
c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal	68

B. Ontslag en postregeringsperiode	68
1. Ontslag	68
a) Reden voor ontslag	69
b) Reden voor ontslag en daaropvolgende behaalde voorkeurstemmen	70
2. Postregeringsperiode	71
a) Verkiezingen direct na het laatste ambt en de invloed daarvan op de voorkeurstemmen vier jaar later	72
b) Verkiezingen vier jaar na het laatste ambt en verband met de voorkeurstemmen vier jaar eerder	73
C. Besluit	74
Resultaten deel I	75
<u>Deel II: Martens V tot en met Dehaene II herbekeken door een radicaal democratische bril</u>	78
Inleiding	79
I. Model voor een radicaal democratisch perspectief	81
A. Bestaande benaderingen of ideeën	81
1. Voorstellen voor rechtstreekse regeringsverkiezing	81
a) Glastra van Loon	82
b) Dewachter	82
2. Benaderingen van regeringsvorming en bruikbaarheid voor een nieuw model	83
a) Ranney	84
b) Grootte van de coalitie	84
c) Gramson	85
d) Timmermans, Delperée en Dewinter	87
B. Een nieuw model voor regeringsvorming	88
1. Verkiezingen en coalitievorming	89
2. Aantal ministers op basis van stemmenaantal in Kamer en Senaat	90
3. Welke regeringsambten voor welke partijen	90

4. Namen invullen	92
C. Besluit	93
II. Wat betekent dit perspectief concreet?	94
A. Hypothesen	94
B. Regeringen afzonderlijk bekeken	95
1. Martens V	95
a) Fictieve vorming	95
b) Vergelijking met de feitelijke Martens V	96
2. Martens VI	98
a) Fictieve vorming	98
b) Vergelijking met de feitelijke Martens VI	
100	
3. Martens VIII	101
a) Fictieve vorming	101
b) Vergelijking met de feitelijke Martens VIII	
103	
4. Dehaene I	104
a) Fictieve vorming	104
b) Vergelijking met de feitelijke Dehaene I	106
5. Dehaene II	108
a) Fictieve vorming	108
b) Vergelijking met de feitelijke Dehaene II	
109	
C. De periode 1981-1999 algemeen herbekeken	110
1. Aantal en aard van de regeringsambten	111
2. De ministers en staatssecretarissen zelf	112
a) Per regering	
112	
b) Per partij	113
D. Besluit	116
III. Op zoek naar verklaringen	117
A. Vertekening in aantal regeringsleden per partij door de Belgische praktijk	117
1. Puntenverdeling op basis van zetel- of stemmenaantal	118
2. Grootste partij levert de Eerste Minister	119

3. Grondwettelijk taalevenwicht in Ministerraad	120
4. Bevoordeling kleine partijen	121
5. Fictieve, fictieve met beperkingen en feitelijke samenstelling	122
B. Andere namen door interne werking partijen en invloed partijvoorzitter	123
1. Martens V	125
a) Context 1981 en de macht van voormalige ministers	125
b) Partijwerking	126
c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen	127
2. Martens VI	128
a) Context 1985 en de macht van voormalige ministers	128
b) Partijwerking	129
c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen	129
3. Martens VIII	129
a) Context 1988 en de macht van voormalige ministers	130
b) Partijwerking	131
c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen	132
4. Dehaene I	132
a) Context 1991 en de macht van voormalige ministers	132
b) Partijwerking	133
c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen	134
5. Dehaene II	135
a) Context 1995 en de macht van voormalige ministers	135
b) Partijwerking	136
c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen	136
C. Besluit	136
Resultaten Deel II	138
Algemeen besluit	140

Referenties	145
Bijlage I: Lijst der regeringsleden	150
Bijlage II: Regeringsleden per partij en hun voorkeurstemmen volgens de verkiezingen	151
Bijlage III: Regeringsleden per partij en hun voorkeurstemmen doorheen hun carrière	153
Bijlage IV: Regeringsleden per partij en hun eerste regeringsambt	155
Bijlage V: De twintig Belgische kieskringen	156
Bijlage VI: Vorming van de regeringen met beperkingen	157

LIJST DER TABELLEN EN GRAFIEKEN

Tabellen

Tabel 1.2.1: Gemiddeld voorkeurstemmenverloop premiers.	36
Tabel 1.2.2: Gemiddeld voorkeurstemmenverloop ministers.	37
Tabel 1.2.3: Gemiddeld voorkeurstemmenverloop staatssecretarissen.	38
Tabel 1.3.1: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en geslacht regeringsleden.	41
Tabel 1.3.2: Waarde voorkeurstemmenschaal en geslacht regeringsleden.	41
Tabel 1.3.3: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en geslacht ministers.	42
Tabel 1.3.4: Waarde voorkeurstemmenschaal en geslacht ministers.	42
Tabel 1.3.5: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en geslacht staatssecretarissen.	42
Tabel 1.3.6: Waarde voorkeurstemmenschaal en geslacht staatssecretarissen.	43
Tabel 1.3.7: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per leeftijdscategorie.	44
Tabel 1.3.8: Waarde voorkeurstemmenschaal en leeftijd regeringsleden.	45
Tabel 1.3.9: Kieskringen met grote en kleine concurrentie in Dehaene I.	47
Tabel 1.3.10: Kieskringen met grote en kleine concurrentie in Dehaene I en de regeringsleden, bij wie Dehaene I de eerste regering was, met hun voorkeurstemmenwaarde.	48
Tabel 1.3.11: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde naargelang het hoogst bekleedde ambt.	50
Tabel 1.3.12: Sterke ministeries in de periode 1981-1999.	54

Tabel 1.3.13: Waarde voorkeurstemmenschaal en aard van het te bekleden regeringsambt.	55
Tabel 1.3.14: Waarde voorkeurstemmenschaal en partij regeringsleden.	56
Tabel 1.4.1: Voorkeurstemmenverschillen algemeen.	61
Tabel 1.4.2: Voorkeurstemmenverschillen volgens geslacht.	63
Tabel 1.4.3: Voorkeurstemmenverschillen volgens leeftijd.	65
Tabel 1.4.4: Voorkeurstemmenverschil volgens partij.	67
Tabel 1.4.5: Reden voor ontslag en deelname aan volgende verkiezingen.	69
Tabel 1.4.6: Reden voor ontslag en voorkeurstemmen na hun laatste mandaat.	70
Tabel 1.4.7: Deelname verkiezingen direct na het laatste ambt en de volgende verkiezingen.	72
Tabel 1.4.8: Deelname verkiezingen vier jaar na het laatste ambt en verkiezingen daarvoor.	73
Tabel 2.1.1: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1999.	90
Tabel 2.1.2: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1999.	91
Tabel 2.1.3: Verdeling van de regeringsmandaten binnen elke partij: 1999.	93
Tabel 2.2.1: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1981.	95
Tabel 2.2.2: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1981.	96
Tabel 2.2.3: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1981.	97
Tabel 2.2.4: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1981.	97
Tabel 2.2.5: Procentuele gelijkheid van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1981.	98
Tabel 2.2.6: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1985.	98
Tabel 2.2.7: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1985.	99
Tabel 2.2.8: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1985.	100
Tabel 2.2.9: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1985.	100
Tabel 2.2.10: Procentuele gelijkheid van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1985.	101
Tabel 2.2.11: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1987.	102
Tabel 2.2.12: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1987.	102
Tabel 2.2.13: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1987.	103
Tabel 2.2.14: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1987.	104
Tabel 2.2.15: Procentuele gelijkheid van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1987.	104

Tabel 2.2.16: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1991.	105
Tabel 2.2.17: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1991.	106
Tabel 2.2.18: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1991.	106
Tabel 2.2.19: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1991.	107
Tabel 2.2.20: Procentuele gelijkens van de leden van de fictieve en feitelijke regering.	107
Tabel 2.2.21: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1995.	108
Tabel 2.2.22: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1995.	109
Tabel 2.2.23: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1995.	109
Tabel 2.2.24: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1995.	110
Tabel 2.2.25: Procentuele gelijkens van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1995.	110
Tabel 2.2.26: Gemiddeld aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij.	
111	
Tabel 2.2.27: Procentuele gelijkens van de leden van de fictieve en feitelijke regeringen.	113
Tabel 2.2.28: Procentuele gelijkens van de leden van de fictieve en feitelijke regeringen.	113
Tabel 2.2.29: Absolute en relatieve gelijkens van de regeringsleden per partij.	114
Tabel 2.3.1: Verdeling van de regeringsmandaten zonder en met beperking.	118
Tabel 2.3.2: Verdeling van de regeringsmandaten met één of twee beperkingen.	119
Tabel 2.3.3: Verdeling van de regeringsmandaten met twee of drie beperkingen.	121
Tabel 2.3.4: Verdeling van de regeringsmandaten met drie of vier beperkingen.	122
Tabel 2.3.5: Fictieve, fictieve met beperkingen en feitelijke samenstelling.	122

Grafieken

Grafiek 1.2.1: Voorkeurstemmenverloop ministers die voor 1981 hun eerste regeringsambt bekleedden.	26
Grafiek 1.2.2: Voorkeurstemmenverloop ministers die in of na 1981 hun regeringscarrière aanvatten.	30
Grafiek 1.2.3: Voorkeurstemmenverloop staatssecretarissen.	33
Grafiek 1.2.4: Gemiddelde voorkeurstemmenverloop per regeringscarrière.	39
Grafiek 1.3.1: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per leeftijdscategorie.	44
Grafiek 1.3.2: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per leeftijdscategorie	45

Grafiek 1.3.3: Kieskringen met grote en kleine concurrentie en gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per regering.	48
Grafiek 1.3.4: Hoogste mandaat voorafgaand aan regeringsambt bij ministers en staatssecretarissen.	51
Grafiek 1.3.5: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde volgens hoogst behaalde ambt bij ministers en staatssecretarissen.	52
Grafiek 1.3.6: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde volgens de aard van het te bekleden mandaat.	54
Grafiek 1.3.7: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per partij.	56
Grafiek 1.3.8: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en partijfamilie.	57
Grafiek 1.3.9: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en Vlaamse/Waalse partijen	58

VOORWOORD

Aan het begin van deze eindverhandeling wil ik een oprecht woord van dank richten aan alle mensen die mij bij de totstandkoming van dit werk hebben geholpen en bijgestaan.

In de eerste plaats dank ik Prof. Dr. W. Dewachter. Niet alleen omwille van zijn leerrijke en aangename begeleiding, maar ook omwille van zijn flexibiliteit wanneer ik een gemaakte afspraak weerom moest verplaatsen en vooral omwille van de enorme intellectuele ervaring die ik opdeed.

Daarnaast wil ik mijn ouders en zus uitdrukkelijk bedanken. Zonder de mogelijkheid die ze me gaven om te studeren, zonder de onuitputtelijke steun en het naleeswerk zou ik er niet in geslaagd zijn deze opdracht tot een goed einde te brengen.

Tenslotte verdienen al mijn vrienden in Leuven en in Melsele mijn uitdrukkelijke dankbetuigingen. Speciale dank gaat in deze uit naar Roel, Jo, en vooral Dieter, die steeds opnieuw bereid waren te luisteren naar mijn verhaal. Het was niet alleen een enorme steun, maar ook een plezier dat jullie me hielpen de rode draad doorheen deze eindverhandeling en het doorzettingsvermogen niet te verliezen.

ALGEMENE INLEIDING

“Ook in de keuze van de premier of zijn ministers heeft de kiezer weinig te zeggen. Soms spelen naamstemmen een rol. Vaak ook niet. Men gaat er vaak van uit dat dankzij zijn invloedssfeer en inzet van zijn kabinetsmedewerkers een minister telkens een hoge score moet halen. Een jonge strever die slechts een tiende behaalt van wat een minister aan naamstemmen bijeenbrengt, maar zijn trend in opgaande lijn ziet gaan, zal vaak hoger aangeslagen worden in de partij dan een dalende minister.”¹

De stelling die Hugo De Ridder poneert in 1983 bevat een aantal elementen die vragen doen opwerpen en die voor onderzoek vatbaar zijn. Is het zo dat de kiezer weinig te zeggen heeft in de keuze van de ministers of de premier? Klopt het dat naamstemmen of voorkeurstemmen soms een rol spelen? En wanneer spelen ze dan vooral een rol? Verwacht men daadwerkelijk dat een minister een groot aantal voorkeurstemmen moet halen? Halen ministers dan ook in werkelijkheid uitgesproken meer voorkeurstemmen dan andere politici? Is een stijgende lijn in voorkeurstemmenaantal bepalend voor de macht in een partij en is dat belangrijker dan het

---

¹ H. DE RIDDER, *De keien van de Wetstraat*, Leuven, Davidsfonds, 1983, 61.

absoluut aantal voorkeurstemmen dat politici behalen? En tenslotte: wat als er tien jonge strevers zijn die veel extra voorkeurstemmen behalen? Wie van hen zal dan de dalende minister vervangen en waarom?

Voor de periode 1981-1999 zal getracht worden alle vragen die deze enkele zinnen van Hugo De Ridder opwerpen, in deze eindverhandeling te beantwoorden. Uiteraard zullen nog aansluitende vragen en stellingen die betrekking hebben op de analyse van voorkeurstemmen van regeringsleden onder de loep worden genomen. De populatie zal in dit onderzoek bestaan uit de 88 regeringsleden van de regeringen Martens V, VI, VII, VIII en de regeringen Dehaene I en II². Voor elk van deze politici zullen de voorkeurstemmen die ze behaalden bij de parlementsverkiezingen tussen 1965 en 1999 en waarbij ze verkozen werden in een nationaal of regionaal parlement, geschaald en geanalyseerd worden³. Eenmaal worden ook de voorkeurstemmen die de politici behaalden bij de verkiezingen voor het Europees parlement mee in rekening gebracht, namelijk deze van het jaar 1999⁴.

In het eerste deel van de eindverhandeling zal een analyse gemaakt worden van het reëel verloop in het voorkeurstemmenaantal van de regeringsleden. Er zal niet alleen gezocht worden naar een algemene lijn in het verloop van de voorkeurstemmen, maar er zal ook een verband gezocht worden tussen een aantal sociografische en politieke variabelen enerzijds en de voorkeurstemmen die de politici behalen op verschillende momenten in hun politieke carrière anderzijds. Onder deze belangrijke momenten wordt onder meer het moment van de eerste ambtsaanvaarding in de regering gerekend en het moment van ontslag.

In het tweede deel van de eindverhandeling zal een radicaal democratisch model voor regeringsvorming ontwikkeld worden op basis van bevindingen van verschillende auteurs. Volgens de werkwijze van dit radicaal democratisch model zullen dan ook de regeringen die in het onderzoek zijn opgenomen opnieuw gevormd worden. Dit impliceert dat het aantal regeringsleden per partij en vooral de namen van de regeringsleden van de verschillende

---

² Voor de volledige lijst van deze 88 regeringsleden, zie bijlage I op pagina 150 van deze eindverhandeling.

³ Voor de geschaalde voorkeurstemmenwaardes van de regeringsleden doorheen de tijd, zie bijlage II op pagina 151 van deze eindverhandeling. Voor dezelfde voorkeurstemmenwaardes doorheen de carrière van deze politici, zie bijlage III, op pagina 153 van deze eindverhandeling.

⁴ Reden hiervoor is dat de verkiezingen van 1999 tot nu toe de enige waren waarbij de burgers zowel voor het federaal en het Europees parlement tegelijk hun vertegenwoordigers moesten kiezen. Een aantal belangrijke nationale figuren stelden zich daardoor enkel verkiesbaar op de Europese lijsten. Indien de Europese verkiezingen dus niet in rekening zouden worden gebracht, zou het lijken alsof die politici niet deelnamen aan de verkiezingen van 13 juni 1999, terwijl dat duidelijk wel het geval was.

partijen in deze fictief gevormde regeringen, anders zullen zijn dan in de feitelijke regeringen. Uiteraard zal in deze eindverhandeling, naast het beschrijven van deze verschillen ook gezocht worden naar een verklaring voor de verschillen.

DEEL I:

**Reëel verloop van de voorkeurstemmen
van de Belgische regeringsleden uit de periode 1981-1999**

INLEIDING

“De kiezer moet je veroveren door een vertrouwensrelatie, en die komt niet vanzelf. Ik begon vrij bescheiden. (...) De uitslag van 1974 werd omschreven als een absoluut hoogtepunt. Nadien ging het echter nog meer in stijgende lijn.”⁵

Wat Leo Tindemans in zijn memoires schrijft over zijn aantal voorkeurstemmen, klopt. Hij startte met 616 voorkeurstemmen in 1961 en kreeg op zijn hoogtepunt, bij de eerste rechtstreekse Europese verkiezingen in 1979, het vertrouwen van bijna een miljoen Vlamingen⁶. Tindemans staat bekend als één van de vroege koplopers inzake voorkeurstemmen na P.-H. Spaak en P. Van den Boeynants. Maar, heeft Tindemans heel zijn carrière veel voorkeurstemmen gehaald en hoe staan de voorkeurstemmen die werden gehaald in het arrondissement Antwerpen in vergelijking met de voorkeurstemmen van hedendaagse politici, die stemmen in de hele provincie of in heel Vlaanderen kunnen verwerven?

In het eerste deel van deze eindverhandeling zal een analyse gemaakt worden van de voorkeurstemmen van 88 regeringsleden uit de periode 1981-1999⁷. Om het voorkeurstemmenaantal van verschillende kandidaten van verschillende partijen in

---

⁵ L. TINDEMANS, *De memoires, gedreven door een overtuiging*, Tielt, Lannoo, 2002, 239.

⁶ *Ibid.*

⁷ De regering Martens IX werd niet in het onderzoek opgenomen omdat ze als overgangsregering een te korte regeerperiode had en de regeringsleden grotendeels dezelfde waren als die in Martens VIII.

verschillende kiesarrondissementen te kunnen vergelijken, moet vooreerst worden nagegaan welke berekeningswijze moet worden toegepast op het voorkeurstemmenaantal om eenvormigheid te bekomen en vergelijking mogelijk te maken. In het eerste hoofdstuk zal deze werkwijze, samen met het theoretisch kader en de hypothesen uit dit deel beschreven worden. In het tweede hoofdstuk zal een analyse gemaakt worden van de algemene lijnen die doorheen de gehele regeringscarrière van politici in het verloop van de voorkeurstemmen terug te vinden zijn. Meer concreet zal het voorkeurstemmenverloop van vijftien regeringsleden eerst individueel en nadien per mandaat dat ze in de regering bekleedden, onderzocht worden. In het derde hoofdstuk zal worden nagegaan wat het verband is tussen enkele sociografische en politieke variabelen en het voorkeurstemmenaantal dat politici behalen bij de verkiezingen die hun eerste regeringsambt voorafgaan. Als sociografische variabelen zullen het geslacht, de leeftijd en de kieskring waaruit het regeringslid afkomstig is, onder de loep genomen worden. Het politiek mandaat dat de politici bekleedden alvorens ze in de regering treden, welk ambt ze in de regering zullen opnemen en de partij waartoe de kandidaat behoort, worden als politieke variabelen geanalyseerd. In het vierde hoofdstuk zal het verder verloop van de regeringscarrière in verband worden gebracht met het voorkeurstemmenaantal van de betrokken politici en zal worden nagegaan wat de gevolgen zijn van het al dan niet vroegtijdig ontslag uit de regering op het voorkeurstemmenaantal en voor de verdere deelname aan federale verkiezingen. Tenslotte zullen in het besluit de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek nog eens worden vermeld.

I. THEORETISCH KADER, WERKWIJZE ONDERZOEK EN HYPOTHESEN

“The quantities are present in every bit of political life. There is no political process that is not a balancing of quantity against quantity.”⁸

Deze stelling werd reeds in 1908 geponeerd door Bentley. Ook vandaag de dag worden bij en na verkiezingen vele kwantitatieve analyses gemaakt. Zo kan men bijvoorbeeld de uitwendige stemmenverschuiving of de fractionalisatie-index berekenen. Ook het schalen van voorkeurstemmen wordt vaak gezien als één van de gangbare verkiezingsindicatoren.

In dit hoofdstuk zullen de verschillende modellen worden besproken die gebruikt kunnen worden voor het rekenen met voorkeurstemmen. Daarnaast zal verder worden ingegaan op de variabelen die in relatie met deze voorkeurstemmen zullen geanalyseerd worden en op de hypothesen die ten aanzien van deze variabelen te stellen zijn.

A. Rekenen met voorkeurstemmen

Alvorens voorkeurstemmen geanalyseerd kunnen worden, moeten de voorkeurstemmen die de kandidaten van verschillende partijen bij verschillende verkiezingen halen op een of andere manier eenvormig gemaakt worden. Hieronder zullen de verschillende manieren uiteengezet

---

⁸ A. BENTLEY, *the proces of government, a study of social pressures*, Chicago, 1908. Aangehaald in W. DEWACHTER, *verkiezingstechnieken en machtsverwerking*, Leuven, Acco, 2000, 170.

worden die gebruikt kunnen worden om voorkeurstemmen te analyseren. Eerst worden enkele mogelijke algemene regels voor het rekenen met voorkeurstemmen besproken. Daarna wordt uitleg gegeven bij de verschillende schaal mogelijkheden en ingegaan op de voordelen van de schaal die gebruikt zal worden in het onderzoek. Tenslotte wordt beschreven welke voorkeurstemmen in het onderzoek zullen opgenomen worden.

1. Algemene rekenregels

a) Werken met absolute cijfers

Rekenen met voorkeurstemmen is niet eenvoudig. Wanneer de absolute voorkeurstemmen op zich bekeken worden, kan wel berekend worden in hoeverre bepaalde delen van het kiezerskorps of het kiezerskorps in het geheel, gebruik maken van de voorkeurstem, maar kandidaten onderling vergelijken is niet mogelijk. Dewachter⁹ stelt immers dat het louter werken met het absoluut aantal voorkeurstemmen, met zich mee brengt dat er geen rekening kan gehouden worden met de grootte van het arrondissement waarin de kandidaat verkiesbaar was, noch met de partijkeuze of de grootte van de partij binnen het arrondissement.

b) Werken met relatieve cijfers

Er kan uiteraard ook gewerkt worden met relatieve cijfers, maar ook hier stelt Dewachter¹⁰ zich vragen bij. Bij de verschillende vormen van relatieve verwerking van voorkeurstemmen, blijft het immers onmogelijk om een vergelijking te maken tussen de verschillende arrondissementen en de verschillende partijen. Twee vormen worden kort besproken. In eerste instantie is er de mogelijkheid om het aantal voorkeurstemmen per kandidaat te delen door het totaal aantal geldige stemmen in het arrondissement waarin de kandidaat verkiesbaar was. Dat er bij deze berekeningswijze geen rekening gehouden wordt met de partij waartoe de kandidaat behoort, behoeft geen betoog. Een tweede mogelijkheid bestaat erin het aantal

⁹ W. DEWACHTER, "Over het rekenen met de voorkeurstem in wetgevende verkiezingen" in *Politica*, 17, (1967), 3, pp. 206-207.

¹⁰ *Ibid.*, pp. 207-209.

voorkeurstemmen van een kandidaat te delen door het aantal geldige stemmen van de partij van die kandidaat, in het arrondissement waarin de kandidaat kandideerde. Deze berekeningswijze maakt wel dat de drie tekortkomingen van het werken met absolute cijfers overwonnen worden, maar er blijven nog enkele vragen voor Dewachter. Deze relatieve berekeningswijze houdt immers geen rekening met de sociale afstand in de grote arrondissementen, noch met het aantal kandidaten per partij in een bepaald arrondissement, noch met bepaalde machtsposities¹¹.

2. Schalen

Om de tekorten die zowel het werken met relatieve als het werken met absolute cijfers met zich meebrengt, weg te werken, stelt Dewachter¹² in 1967 een werkwijze voor waarin hij zowel absolute als relatieve cijfers gebruikt. De meeste tekorten zullen immers op die manier weggewerkt kunnen worden omdat de absolute cijfers de tekorten van rekenen met relatieve cijfers opvangen en omgekeerd.

a) Rangorde schalen, 500-schaal, 1000-schaal

Dewachter¹³ ziet drie verschillende combinatiemogelijkheden. Ten eerste kan men een schaal ontwikkelen, waarin de relatieve en absolute rangordes schalen samen worden opgenomen. Deze werkwijze is echter niet optimaal, omdat een deel van de informatie -zoals de grootte van het verschil tussen de eerste en de tweede- sowieso verloren gaat en omdat rangordes schalen statistisch niet erg relevant zijn. De twee andere combinatiemogelijkheden, door Dewachter de 1000- en de 500-voorkeurschaal genoemd, zijn een heel pak relevanter. Deze worden berekend door het aantal voorkeurstemmen respectievelijk te delen door 1000 of door 500 en dan dit getal te vermeerderen met het aantal voorkeurstemmen, vermenigvuldigd met 100 en gedeeld door het arrondissementeel kiescijfer per partij. Het enige verschil tussen deze twee laatste combinatiemogelijkheden is dus dat men bij de 1000- voorkeurschaal, in het eerste deel van de berekening deelt door 1000 en dat bij de 500-voorkeurschaal gedeeld wordt door 500.

---

¹¹ Hiermee wordt bedoeld dat iemand die bijvoorbeeld een stemmenpercentage van 25% haalt, daarmee niet genoeg kan hebben voor zijn eigen verkiezing, terwijl iemand die bijvoorbeeld 15% haalt, daarmee ook kan instaan voor zijn eigen verkiezing als voor die van degene die onder hem staat. Deze tweede persoon heeft dan ook duidelijk een grotere machtspositie dan de eerste, maar dat is in het stemmenpercentage niet te merken.

¹² W. DEWACHTER, "Over het rekenen met de voorkeurstem in wetgevende verkiezingen", *l.c.*, pp. 205-217.

¹³ *Ibid.*, pp. 210-217.

In dit onderzoek wordt gekozen om te werken met de 500-schaal. Dit betekent dus dat op alle voorkeurstemmen¹⁴ volgende berekening wordt uitgevoerd:

$$\frac{\text{Absoluut \# voorkeurstemmen}}{500} + \frac{\text{Absoluut \# voorkeurstemmen} \times 100}{\text{Arrondissementeel kiescijfer}}$$

De voordelen van het gebruik van deze schaal zijn velerlei. Ten eerste kan er nu statistisch gewerkt worden met de voorkeurstemmen die kandidaten behaalden. De schaalwaarden beginnen immers bij nul en stijgen volgens een rekenkundige reeks. Bij de 500-schaal zijn deze verschillen in stijging ook groter dan bij de 1000-schaal, waardoor het resultaat duidelijker te interpreteren wordt. Tenslotte weegt in de 500-schaal het absoluut aantal voorkeurstemmen iets meer door dan het relatief aantal, waardoor de machtspositie van een groot aantal voorkeurstemmen meer benadrukt wordt bij de 500- dan bij de 1000-schaal.

b) De 2500-voorkeurschaal

De 500-schaal is geldig voor het rekenen met voorkeurstemmen in de kiesarrondissementen voor Kamer en Senaat die in 1967 in werking waren. Bij de staatshervorming van 1993 werd er voor de verkiezingen voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers overgestapt van dertig kiesarrondissementen naar twintig kieskringen. Daar dit in de berekening van de voorkeurstemmenschaal weinig veranderde, bleef de 500-schaal geldig voor de Kamerverkiezingen na 1993. Voor de Senaat was de verandering echter veel groter. Hier werd immers overgeschakeld van eenentwintig kiesarrondissementen naar twee kiescolleges. De 500-voorkeurschaal moest daarom aangepast worden. Smits en Thomas¹⁵ hebben deze aanpassing doorgevoerd en komen tot de vaststelling dat delen door 2500 in plaats van door 500 deze veranderingen bij de Senaatsverkiezing opvangen. Voor het schalen en de analyse van de voorkeurstemmen bij Senaatsverkiezingen na 1993, wordt in dit onderzoek dan ook volgende berekening gemaakt:

$$\frac{\text{Absoluut \# voorkeurstemmen}}{2500} + \frac{\text{Absoluut \# voorkeurstemmen} \times 100}{\text{Arrondissementeel kiescijfer}}$$

¹⁴ Deze schaal wordt niet meer gebruikt voor de Senaatsverkiezingen na 1993. Verdere uitleg volgt op pagina 19 van deze eindverhandeling.

¹⁵ J. SMITS en I. THOMAS, "Het gebruik van de meervoudige voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 21 mei 1995" in *Res Publica*, 40, (1998), 1, pp.127-168.

3. Welke voorkeurstemmen ?

De politici die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn alle politici die federaal minister of staatssecretaris zijn geweest gedurende de periode 1981-1999. Het gaat meer concreet over de 88 verschillende regeringsleden van de regeringen Martens V, Martens VI, Martens VII, Martens VIII, Dehaene I en Dehaene II¹⁶.

De voorkeurstemmen van al deze verschillende regeringsleden¹⁷, die ze haalden bij de parlementsverkiezingen tussen 1965 en 1999 en waarbij ze verkozen werden in het nationaal of een regionaal parlement¹⁸, worden in dit onderzoek geschaald volgens de 500- en de 2500-voorkeurschaal.¹⁹

B. Variabelen in relatie met voorkeurstemmen

Eens alle voorkeurstemmen geschaald zijn²⁰, kunnen enkele sociografische gegevens van de politici afgezet worden tegenover het aantal voorkeurstemmen dat ze behalen aan de vooravond van hun eerste regeringsdeelname. Ook andere momenten in de carrière van de regeringsleden en andere variabelen kunnen onder loep genomen worden, waardoor er in het studiegebied van de politieke sociologie gewerkt wordt. Gangmakers hier zijn o.a. Blondel,

---

¹⁶ De regering Martens IX werd niet in het onderzoek opgenomen omdat ze als overgangsregering een te korte regeerperiode had en de regeringsleden grotendeels dezelfde waren als die in Martens VIII.

¹⁷ Voor de volledige lijst van alle 88 politici, zie bijlage I op pagina 150 van deze eindverhandeling.

¹⁸ Ook de Europese verkiezingen van 1999 worden in het onderzoek opgenomen. Reden hiervoor is dat de verkiezingen van 1999 tot nu toe de enige waren waarbij de burgers zowel voor het federaal en het Europees parlement tegelijk hun vertegenwoordigers moesten kiezen. Een aantal belangrijke nationale figuren stelden zich daardoor enkel verkiesbaar op de Europese lijsten. Indien de Europese verkiezingen dus niet in rekening zouden worden gebracht, zou het lijken alsof die politici niet deelnamen aan de verkiezingen van 13 juni 1999, terwijl dat duidelijk wel het geval was. Ze werden geschaald met de 2500-voorkeurstemmenschaal.

¹⁹ Voor de geschaalde waarden van de voorkeurstemmen werd beroep gedaan op eigen berekeningen en de werken: KUL, AFDELING POLITOLOGIE, *De parlementsleden naar hun voorkeurstemmen bij de verkiezingen van 1961, 1965, 1968, 1971 en 1974*, Leuven, Afdeling Politologie, 1975; M. DEWEERDT, "De personele keuze bij de parlementsverkiezingen van 17 april 1977" in *Res Publica*, 19, (1977), 3, pp. 515-528; M. DEWEERDT, "Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 17 december 1978" in *Res Publica*, 21, (1979), 2, pp. 331-341; L. DE WINTER, "Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 8 november 1981" in *Res Publica*, 24, (1982), 1, pp. 151-163; M. VERMINCK, "Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985" in *Res Publica*, 28, (1986), 2, pp. 235-260; E. DAS, "De stagnatie van de voorkeurstem op 13 december 1987" in *Res Publica*, 30, (1988), 1, pp. 51-71; E. DAS, "De personele keuze bij de parlementsverkiezingen van 24 november 1991" in *Res Publica*, 34, (1992), 2, pp. 155-173; J. SMITS & I. THOMAS, *l.c.*; J. SMITS & B. WAUTERS, "Het gebruik van voorkeurstemmen bij de parlementsverkiezingen van 13 juni 1999" in *Res Publica*, 42, (2000), 2-3, pp. 265-304.

²⁰Voor de geschaalde voorkeurstemmenwaardes van de regeringsleden doorheen de tijd, zie bijlage II op pagina 151 van deze eindverhandeling. Voor dezelfde voorkeurstemmenwaardes doorheen de carrière van deze politici, zie bijlage III, op pagina 153 van deze eindverhandeling.

Browne, De Winter, Laver, Shepsle, Thiébault en Warwick. Allereerst zal een algemene lijn in het voorkeurstemmenverloop gezocht worden. Daarnaast zal het verband geanalyseerd worden tussen enkele sociografische en politieke variabelen en het aantal voorkeurstemmen dat bepaalde kandidaten haalden bij de verkiezingen die hun eerste regeringsambt voorafgingen. Tenslotte zal de relatie tussen voorkeurstemmen en enkele sociografische en politieke variabelen op een aantal andere belangrijke momenten in de carrière van de regeringsleden bekeken worden.

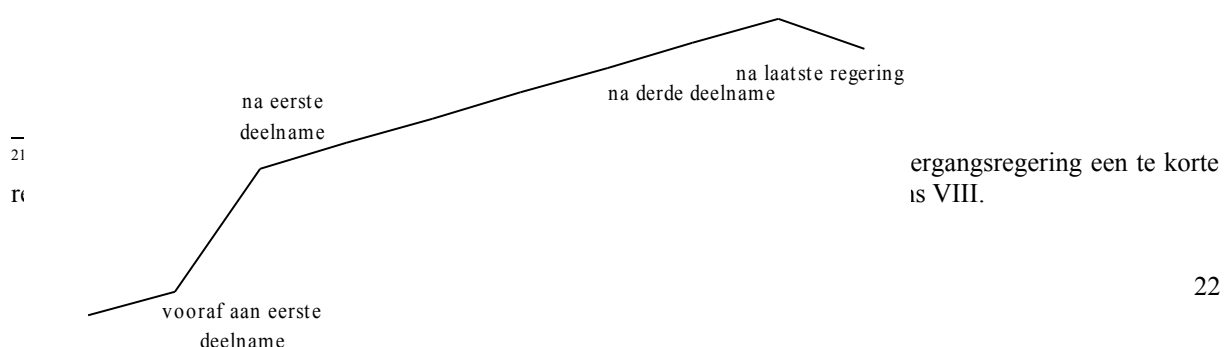
1. Algemene lijn in het voorkeurstemmenverloop

a) Welke algemene lijnen?

Van de ministers en staatssecretarissen die in minstens de helft van de onderzochte regeringen zetelden, wordt het verloop van hun voorkeurstemmenaantal bekeken. Die ministers en staatssecretarissen die in drie of meer regeringen zetelden tussen 1981 en 1999 -met uitzondering van Martens IX²¹- zijn: de heren W. Martens, L. Tindemans, M. Eyskens, M. Hansenne, Ph. Maystadt, J.-L. Dehaene, P. Mainil, P. De Keersmaecker, M. Wathelet, L. Tobback, E. Derycke, M. Colla, H. Van Rompuy en de dames P. D'Hondt en M. Smet. Er zal voor elk van deze regeringsleden gekeken worden hoeveel voorkeurstemmen ze hadden voor en na hun eerste regeringsdeelname, na hun tweede en na de daaropvolgende deelnames aan de regering, en tenslotte na hun laatste ambt.

b) Hypothese

Algemeen wordt verwacht dat politici meer voorkeurstemmen hebben op het moment dat ze minister zijn, dan op het moment dat ze dat nog niet of niet meer zijn. Hoe langer ze lid zijn van de federale regering en hoe belangrijker functies politici innemen, hoe meer bekendheid ze verwerven en hoe meer voorkeurstemmen ze zullen behalen. Na afloop van hun laatste ambt wordt een kleine terugval in voorkeurstemmenaantal verwacht. Grafisch en volgens deze hypothese, zou het voorkeurstemmenverloop van regeringsleden er zo uitzien:

2. Voorkeurstemmen bij eerste regeringsdeelname

a) Sociografische achtergrond

Wanneer het moment van de eerste ambtsaanvaarding in de regering van nabij geanalyseerd wordt, kunnen een aantal hypothesen gesteld worden ten aanzien van de sociografische achtergrond van de kandidaten in relatie met hun voorkeurstemmenaantal. Vooreerst kan het geslacht van de kandidaat een rol spelen. De hypothese is dan ook dat vrouwen minder stemmen zullen behalen dan mannen, daar er in de onderzoeksperiode veel meer mannelijke dan vrouwelijke regeringsleden zijn en dat mannen zich dus veel duidelijker zullen moeten profileren dan vrouwen. Ten tweede zal ook de leeftijd van kandidaat-regeringsleden in rekening gebracht worden. Jongeren zullen zich meer uitgesproken moeten profileren en dus meer voorkeurstemmen moeten halen dan ouderen, die al meer ervaring en een grotere steun binnen hun partij hebben. Voorts mag ook de kieskring waaruit een kandidaat afkomstig is niet buiten beschouwing worden gelaten. Politici uit kieskringen waar minder belangrijke politieke figuren uit afkomstig zijn, zullen minder stemmen moeten halen om een regeringspost te bemachtigen dan politici uit kieskringen waar de concurrentie heel groot is.

b) Politieke variabelen

Bij de eerste aanvaarding van een regeringsambt kunnen naast de sociografische variabelen ook politieke variabelen worden geanalyseerd. Zo kan het hoogste politiek ambt dat men bekleedt alvorens men in de regering terechtkomt, invloed hebben op het te behalen voorkeurstemmen op dat moment. Politici met een belangrijk politiek mandaat voor hun regeringsambt, zullen meer kans hebben om minister te worden. Niet alleen door hun macht binnen de partij, maar ook door hun mogelijke naambekendheid. Diegenen met een belangrijk ambt zullen door die naambekendheid meer voorkeurstemmen halen dan politici die nog niet bekend zijn op het politiek toneel, maar net daardoor zal het voorkeurstemmenaantal van belangrijkere figuren veel groter moeten zijn om een regeringsambt te bemachtigen. De partij zal immers verwachten van haar grote namen dat hun bekendheid geconsolideerd wordt in hun voorkeurstemmenaantal. Vervolgens dient ook belang gehecht te worden aan de aard van het ambt dat een kandidaat zal bekleden. Voor een

ambt als staatssecretaris zullen minder voorkeurstemmen vereist zijn dan voor een ministerambt of een vice-premierschap. Binnen deze ministerambten kan dan nog een onderscheid gemaakt worden tussen de lichte en zware ministeries²². Hier zullen dan voor een zwaar ambt meer voorkeurstemmen noodzakelijk zijn dan voor een lichter ambt. Verder moet ook rekening gehouden worden met de partij waartoe een kandidaat behoort. De hypothese is dat er geen significant verschil zal zijn tussen de voorkeurstemmen van de kandidaten van de verschillende partijen.

3. Voorkeurstemmen en carrièreverloop

a) Gehele regeringscarrière

Niet alleen het moment van ambtsaanvaarding is belangrijk, ook de gehele carrière in de regering moet onder de loep genomen worden. Op verschillende momenten in die carrière kunnen dezelfde variabelen onderzocht worden als bij het moment van ambtsaanvaarding, maar er zijn nog andere mogelijkheden. Zo kan dus vooreerst algemeen worden nagegaan of doorheen de hele regeringscarrière een verband is tussen het aantal voorkeurstemmen dat een regeringslid behaalt en het geslacht, de leeftijd of de partij waartoe de kandidaat behoort. De hypothesen voor het gehele carrièreverloop zijn dezelfde als voor het moment van ambtsaanvaarding. Concreet betekent dit dat vrouwen minder voorkeurstemmen zullen halen dan mannen, dat jongeren er meer zullen halen dan ouderen en dat er geen significant verschil zal zijn tussen de kandidaten van de verschillende partijen.

Om de verschillende momenten in de carrière van de regeringsleden en de voorkeurstemmen die ze behaalden op die momenten goed te analyseren, worden enkele verschillen in voorkeurstemmenwaardes tussen twee verkiezingen gemeten. De verschillen die in dit deel van het onderzoek zijn opgenomen zijn die tussen de verkiezingen voor en na het eerste regeringsambt, tussen de verkiezingen voor het eerste en na het laatste regeringsmandaat en tenslotte wordt het grootste verschil tussen twee verkiezingen in rekening gebracht.

b) Moment van ontslag en postregeringsperiode

---

²² Hoe het onderscheid gemaakt werd tussen lichte en zware ministeries, wordt verder beschreven op pagina 53 van deze eindverhandeling.

Ook het moment en de reden van een mogelijk regeringsontslag is een belangrijke variabele. Wanneer men na een crisis -waarvoor men politieke verantwoordelijkheid draagt- ontslag moet nemen uit de regering, zal men de volgende keer een pak minder voorkeurstemmen hebben, dan wanneer men om persoonlijke redenen ontslag neemt of bijvoorbeeld naar het Europees Parlement overstapt. Tenslotte kan ook de postregeringsperiode onder de loep genomen worden. Het is te verwachten dat politici die bij de verkiezingen na hun laatste regeringsambt nog veel voorkeurstemmen halen, later nog meerdere malen aan verkiezingen zullen meedoen en in één of ander parlement hun carrière zullen uitdoen. Politici die na hun laatste ambt (zeer) sterk terugvallen wat hun voorkeurstemmenaantal betreft, zullen eerder de moed opgeven en buiten het parlement of zelfs buiten de politiek van hun oude dag genieten.

C. Besluit

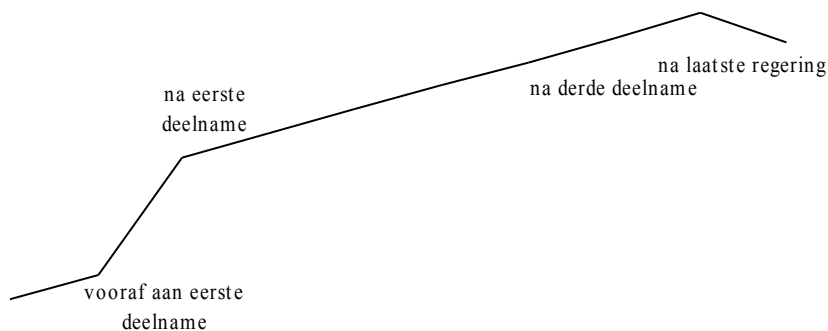
Uit de bespreking van de verschillende modellen om te rekenen met voorkeurstemmen blijkt dat er best gewerkt kan worden met de 500- en de 2500- voorkeurstemmenschaal. Dat zal in deze verhandeling dan ook gebeuren voor het verwerken van de voorkeurstemmen van de 88 regeringsleden van de regeringen Martens V, Martens VI, Martens VII, Martens VIII, Dehaene I en Dehaene II die ze haalden in de periode 1965-1999 en waarbij ze verkozen werden in het nationaal of een regionaal parlement.

Al deze geschaalde voorkeurstemmen zullen in de volgende hoofdstukken van dit deel in verband worden gebracht met een aantal sociografische en politieke variabelen zowel voor aanvang van, tijdens als na de regeringscarrière van de verschillende politici.

II. ALGEMENE LIJNEN IN HET VERLOOP VAN VOORKEURSTEMMEN

In dit hoofdstuk wordt nagegaan in hoeverre regeringsleden doorheen hun carrière eenzelfde algemene lijn kennen in hun voorkeurstemmenverloop. Omdat in het onderzoek van de algemene voorkeurstemmenlijnen voldoende verkiezingen en mandaten moeten geanalyseerd kunnen worden, zal de onderzoekspopulatie bestaan uit deze vijftien politici die in drie of meer van de zes regeringen zetelden tussen 1981 en 1999.²³ Vooreerst zal voor elk van de vijftien politici de individuele voorkeurstemmenlijn besproken worden, waarbij een onderscheid gemaakt zal worden tussen de ministers en de staatssecretarissen.²⁴ De hypothese die zowel ten aanzien van het voorkeurstemmenverloop van ministers als staatssecretarissen werd gesteld, wordt hieronder nogmaals grafisch voorgesteld:

Daarnaast zullen de individuele voorkeurstemmenlijnen van premiers, ministers en staatssecretarissen samengevoegd worden en zullen de gemiddelde lijnen van deze verschillende politici onderling worden vergeleken.

A. Ministers

De ministers die in de periode 1981-1999²⁵ in drie of meer regeringen zetelden en waarvan dus het verloop van de voorkeurstemmen besproken zal worden, zijn: W. Martens, L. Tindemans, M. Eyskens, M. Hansenne, Ph. Maystadt, J.-L. Dehaene, M. Wathelet, L.

²³ Er wordt, zoals eerder vermeld, ook in dit hoofdstuk abstractie gemaakt van de regering Martens IX.

²⁴ Daar sommigen zowel staatssecretaris als minister waren in deze periode, worden ze in de categorie van dat mandaat onderverdeeld, volgens dewelke ze in de meeste regeringen zetelden.

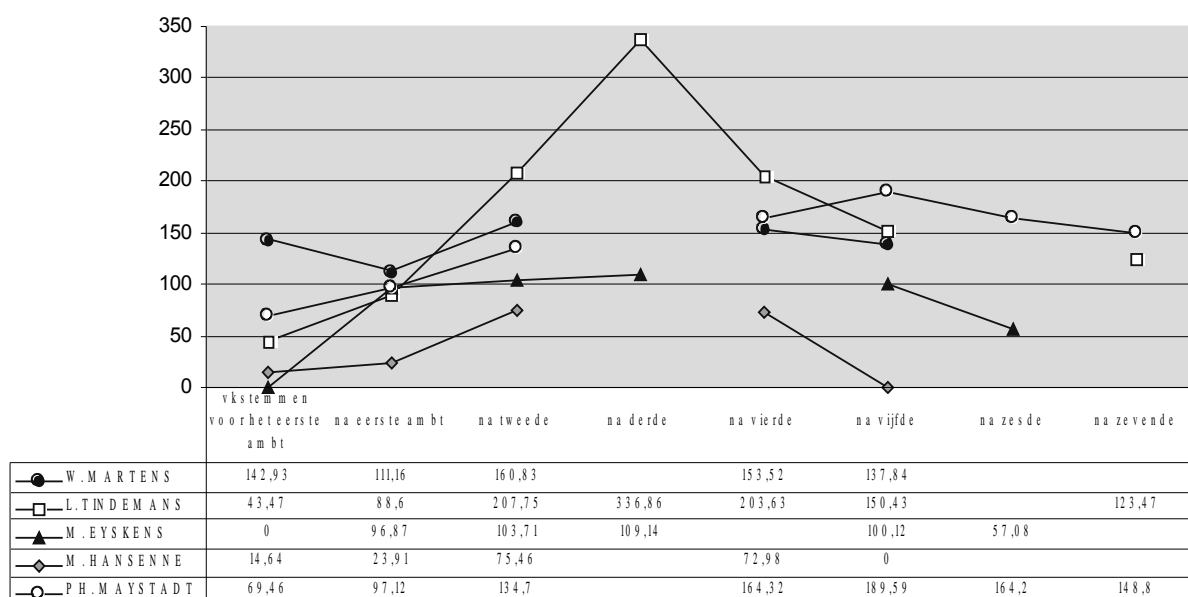
²⁵ Zoals eerder vermeld, wordt de regering Martens IX buiten beschouwing gelaten.

Tobback, M. Colla en H. Van Rompuy. Voor elk van deze politici zal hieronder worden besproken hoe hun voorkeurstemmen evolueerden doorheen hun carrière, wat de oorzaak van sterke sprongen kan zijn²⁶ en in hoeverre hun voorkeurstemmenlijn overeenstemt met de vooropgestelde hypothese. Om de complexiteit te beperken werden deze politici in twee groepen onderverdeeld en wel deze die voor en diegene die na 1981 hun eerste regeringsambt bekleedden.

1. Ministers die hun eerste regeringsambt bekleedden in de periode 1968-1981²⁷

Grafiek 1.2.1 hieronder geeft het verloop in voorkeurstemmen weer van de vijf ministers die voor 1981 voor het eerst in de regering kwamen en die na 1981 nog minstens drie ambtsperiodes deel zullen uitmaken van de federale regering. Het gaat meer concreet om W. Martens, L. Tindemans, M. Eyskens, M. Hansenne en Ph. Maystadt.

Grafiek 1.2.1: Voorkeurstemmenverloop ministers die voor 1981 hun eerste regeringsambt bekleedden.

²⁶ Alle informatie aangaande het carrièreverloop van ministers werd vergaard op basis van: X, *Politiek Zakboekje*, Zaventem, Kluwer van de jaren 1981-1999; X, *Documents politiques*, Centre de recherche et d'information socio-politique, www.crisp.be/documents-ref/gouvernements.htm.

²⁷ In deze periode hadden vele regeringen een erg korte duur en werden vaak nieuwe regeringen gevormd zonder dat er verkiezingen plaatsvonden. Om in deze periode een goed zicht te krijgen op het voorkeurstemmenverloop van ministers, werden verschillende korte regeringen tussen twee verkiezingen samen genomen en verwerkt als één ambtsperiode. Op deze manier worden volgende drie combinaties van regeringen elk als één ambtsperiode beschouwd: de regering Eyskens-Cools en de regering Leberton-Tindemans-Declerq tussen 1971 en 1974, de regeringen Tindemans I tot en met V en die van Vanden Boeynants tussen 1974 en 1978 en tenslotte de regeringen Martens I tot en met IV en die van Eyskens tussen 1979 en 1981.

De grafiek geeft de geschaalde waarde weer van de voorkeurstemmen die deze regeringsleden behaalden bij de verkiezingen voor hun eerste regeringsambt, na hun eerste en de daaropvolgende mandaten in de regering. Een waarde nul betekent dat de politici op dat moment niet hebben deelgenomen aan de verkiezingen of niet verkozen werden. Soms is tussen twee vermelde scores geen voorkeurstemmenwaarde weergegeven. De reden hiervoor is dat na de regering Martens VI geen verkiezingen plaatsvonden en de regering Martens VII direct gevormd werd. Meer concreet betekent dit dat die politici voor wie Martens VI de derde regering was, geen voorkeurstemmen behaalden na hun derde regeringsambt.

a) Martens

Wilfried Martens komt in 1979, na zes jaar partijvoorzitter van de CVP te zijn geweest, voor het eerst in de federale regering en wordt meteen premier. Bij de verkiezingen net voor zijn eerste ambtsaanvaarding, in 1978, haalt Martens een voorkeurstemmenvoet²⁸ van 142,93. Daarmee scoort hij voor aanvang van het eerste ambt, het hoogst van alle 88 regeringsleden die in dit onderzoek zijn opgenomen. Een verklaring hiervoor is waarschijnlijk te vinden in het feit dat Martens door zijn partijvoorzitterschap al grote naambekendheid heeft verworven. Zoals hierboven werd beschreven, worden de regeringen Martens I tot en met IV omwille van hun korte duur en omwille van het feit dat er geen verkiezingen tussendoor plaatsvonden, samengenomen als de eerste regering waarvan Martens premier was. Bij de verkiezingen in 1981 haalt Martens een voorkeurstemmenvoet van 111,16. Met Martens V komt er voor het eerst een meer stabiele regering, wat de premier tot een maximum score van 160,83 brengt. Na de regering Martens VII en VIII²⁹ daalt de voorkeurstemmenvoet van Martens licht.

Het voorkeurstemmenverloop van Martens komt algemeen gezien niet erg overeen met de verwachtingen die in de hypothese worden gesteld. Waar na het eerste ambt een grote stijging in voorkeurstemmen wordt verwacht, wordt er bij Martens een daling aangetroffen. Een tweede afwijking van de hypothese is dat na verloop van tijd het voorkeurstemmenaantal daalt in plaats van blijft stijgen.

²⁸ Voor de geschaalde waarden van de voorkeurstemmen werd beroep gedaan op eigen berekeningen en volgende werken: KUL, AFDELING POLITOLOGIE, *De parlementsleden naar hun voorkeurstemmen bij de verkiezingen van 1961, 1965, 1968, 1971 en 1974*, o.c.; M. DEWEERDT., “De personele keuze bij de parlementsverkiezingen van 17 april 1977”, *l.c.*; M. DEWEERDT., “Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 17 december 1978”, *l.c.*; L. DE WINTER, “Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 8 november 1981”, *l.c.*; M. VERMINCK, *l.c.*; E. DAS, “De stagnatie van de voorkeurstem op 13 december 1987”, *l.c.*; E. DAS, “De personele keuze bij de parlementsverkiezingen van 24 november 1991” *l.c.*; J. SMITS & I. THOMAS, *l.c.*; J. SMITS & B. WAUTERS, *l.c.*

²⁹ Na Martens VI waren er geen verkiezingen en werd meteen Martens VII gevormd.

b) Tindemans

Leo Tindemans is één van de weinige politici die twintig jaar lang minister is geweest. In 1968 komt hij voor het eerst in de regering en zal er blijven tot 1988. Als Kamerlid haalt Tindemans in 1968 een voorkeurstemmenvoet van 43,47 en na zijn eerste ambt in de regering Eyskens-Merlot, verdubbelt hij zijn score tot 88,6. De grootste sprongen voorwaarts in voorkeurstemmenaantal zijn pas daarna te zien: in 1974 haalt Tindemans een waarde van 207,75 en in 1978 wordt dat zelfs 336,86: het maximum van alle 88 regeringsleden uit dit onderzoek. Op dat moment is hij gedurende vier jaar premier geweest van vijf verschillende regeringen Tindemans. Tijdens het ministerwerk van Tindemans in de regeringen Martens I tot en met VIII, daalt zijn voorkeurstemmenaantal even spectaculair tot 123,47.

Ook het voorkeurstemmenverloop van Tindemans leunt niet echt aan bij de hypothese. In het begin is er -zoals in de hypothese- een uitgesproken stijging in voorkeurstemmenaantal waar te nemen, maar na het premierschap van Tindemans, blijft zijn voorkeurstemmenvoet bij alle opeenvolgende verkiezingen dalen.

c) Eyskens

Eyskens was reeds twee ‘ambtsperiodes’ voor 1981 actief in de federale regering. In de periode 1976-1978 was hij staatssecretaris en in de periode 1979-1981 minister. Voor 1976 was hij niet rechtstreeks verkozen, maar was hij als opvolger in de Senaat terechtgekomen. Omdat hij bij de verkiezingen die zijn eerste regeringsambt voorafgaan niet rechtstreeks verkozen werd, wordt zijn voorkeurstemmenwaarde niet in rekening gebracht. Bij de eerste verkiezingen na zijn staatssecretarisambt, in 1978, haalt hij meteen een voorkeurstemmenvoet van 96,87. Zowel na zijn ministerambten in de regeringen Martens I tot en met IV, als na zijn premierschap en zijn mandaten in de regering Martens V tot en met Martens VIII blijft zijn geschaalde voorkeurstemmenwaarde schommelen tussen de 100 en de 110. Na zijn laatste ambt in de regering Dehaene I, zakt de score van Eyskens terug tot 57,08.

Het voorkeurstemmenverloop van Eyskens leunt heel erg dicht aan bij de hypothese: er is een heel sterke stijging waar te nemen na afloop van de eerste ambtsperiode, daarna doet zich een

beperkte schommeling voor waar een lichte stijging verwacht wordt en tenslotte wordt een daling aangetroffen na het laatste regeringsambt.

d) Hansenne

Hansenne wordt in 1979 voor het eerst minister en haalt voorafgaand aan dat mandaat een schamele voorkeurstemmenscore van 14,64. In 1981 gaat hij een klein stapje voorwaarts (23,91), maar de grote sprong komt in 1985. Na zijn ministerambt in Martens V, haalt hij immers 75,46. Bij de volgende verkiezingen zakt hij nog een beetje en nadat hij in 1989 ontslag neemt uit Martens VIII om directeur-generaal van het Internationaal Arbeidsbureau te worden, zal hij niet meer deelnemen aan nationale verkiezingen.

Het voorkeurstemmenverloop van Hansenne kent een beperkte gelijkenis met de vooropgestelde hypothese, al komt de grote stijging in het aantal voorkeurstemmen niet na het eerste, maar na het tweede ambt.

e) Maystadt

Naast Tindemans vertoeft ook Maystadt twintig jaar in de federale regering: in 1979 is hij even staatssecretaris en van 1980 tot 1999 bekleedt hij het ambt van minister. Hij start als staatssecretaris met een voorkeurstemmenscore van 69,46. Daarna is er een geleidelijke stijging waar te nemen met een hoogtepunt in 1991 wanneer Maystadt een voorkeurstemmenvoet van 189,59 haalt. Na zijn opdrachten in de regeringen Dehaene I en Dehaene II, zal hij telkens wat voorkeurstemmen moeten prijsgeven.

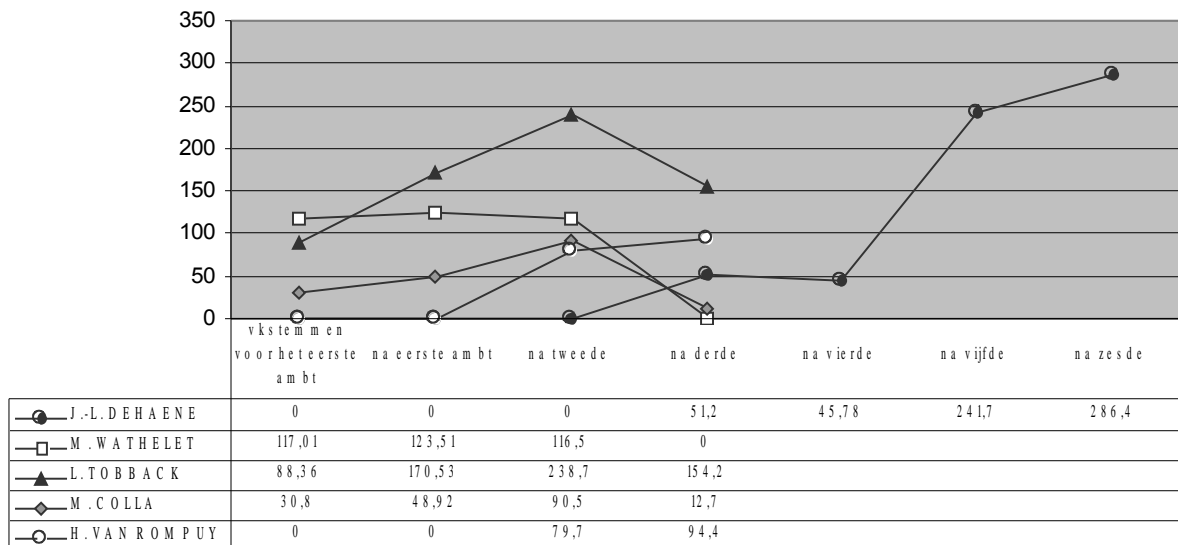
Ook voor het voorkeurstemmenverloop van Maystadt kan gezegd worden dat de hypothese min of meer geldig is. De geleidelijke stijging in het aantal voorkeurstemmen naarmate de regeringscarrière vordert is duidelijk te zien, maar zoals dat bij meerdere politici het geval is, begint het voorkeurstemmenaantal van Maystadt ook vroeger te slinken dan verwacht.

2. Ministers die hun eerste regeringsambt bekleedden in de periode 1981-1999

In de periode 1981-1999 zijn er vijf politici die hun regeringscarrière aanvatten en meerdere opeenvolgende regeringsambten bekleeden, namelijk J.-L. Dehaene, M. Wathelet, L. Tobback,

M. Colla en H. Van Rompuy. Voor elk van hen wordt het voorkeurstemmenverloop in grafiek 1.2.2 weergegeven.

Grafiek 1.2.2: Voorkeurstemmenverloop ministers die in of na 1981 hun regeringscarrière aanvatten.

a) Dehaene

Jean-Luc Dehaene komt in 1981 voor het eerst in de regering en zal daar tot 1999 blijven. Als kabinetschef van Martens had hij tot dan toe nog geen politiek mandaat uitgeoefend, wat meteen verklaart waarom Dehaene geen voorkeurstemmen haalt bij aanvang van zijn eerste regeringsambt in 1981. Hij zal gecoöpteerd worden als senator en tot 1987 minister blijven zonder éénmaal verkozen te worden in het parlement. In 1987, na zijn derde ambt in de regering Martens VII, neemt hij voor het eerst deel en krijgt hij 51,2 geschaalde voorkeurstemmen. Pas na afloop van zijn eerste ambtsperiode als premier, schiet zijn voorkeurstemmenaantal de hoogte in: hij vervijfvoudigt zijn waarde in 1995 en behaalt 241,7. In 1999 wordt dat zelfs 286,4, wat meteen de tweede hoogste voorkeurstemmenvoet van alle 88 regeringsleden opgenomen in het onderzoek tussen 1968 en 1999 is. Enkel Tindemans gaat hem nog voor met een waarde van 336,86.

De lijn in het voorkeurstemmenverloop die bij Dehaene aangetroffen wordt, wijkt grondig af van de in de hypothese gestelde lijn. Dit heeft vooral te maken met het feit dat hij als gecoöpteerd senator, pas na zijn derde ministerambt voor het eerst aan verkiezingen deelneemt. De grote stijging die na het eerste ambt verwacht wordt, doet zich bij Dehaene

pas voor na zijn eerste ambtsperiode als premier en waar een terugval verwacht wordt na de laatste regeringsdeelname, doet zich een stijging voor.

b) Wathelet

Wathelet wordt voor het eerst federaal minister in 1988, daarvoor was hij reeds drie jaar voorzitter geweest van de Waalse gewest executieve. Hij haalt in 1987 in de Kamer een voorkeurstemmenvoet van 117,01. Na zijn eerste regeringsambt stijgt zijn voorkeurstemmenwaarde een beetje, waarna het opnieuw daalt. Na zijn laatste ambt in Dehaene I, neemt hij niet meer deel aan federale verkiezingen.

Ook in deze voorkeurstemmenlijn is weinig gelijkenis terug te vinden met de hypothese. Wathelet begint redelijk hoog, stijgt bijna niet na zijn eerste ambt en daalt daarna ook maar een beetje.

c) Tobback

Het voorkeurstemmenpatroon van Tobback is iets grilliger. Wanneer hij in 1988 in de regering stapt, had hij in de Kamer een voorkeurstemmenvoet van 88,36 gehaald. Zijn deelname aan Martens VIII en Dehaene I, doet zijn populariteit duidelijk stijgen. Na afloop van deze regeringen haalt hij immers respectievelijk 170,53 en 238,7. Wanneer hij in 1998 ontslag neemt uit de regering Dehaene II als gevolg van een incident rond de uitwijzing van Semira Adamu, valt zijn voorkeurstemmenaantal terug tot de geschaalde waarde van 154,2.

De hypothese die voorop werd gesteld ten aanzien van het verloop van het voorkeurstemmenaantal, lijkt overeen te komen met het voorkeurstemmenverloop dat bij Tobback terug te vinden is. Er is immers een grote stijging te zien na het eerste en ook het tweede ambt. Na het laatste ambt, waarin Tobback omwille van een politieke crisis ontslag moet nemen, daalt het voorkeurstemmenaantal even sterk.

d) Colla

Ook Colla komt in 1988, vanuit de Kamer in de regering te zitten. Hij start als staatssecretaris, maar vervangt al in 1989 Willockx als minister. Toch is er geen spectaculaire sprong te zien in het voorkeurstemmenaantal voor en na zijn eerste regeringsambt. In 1987 haalt hij een voorkeurstemmenvoet van 30,8 en in 1991 één van 48,92. Pas nadat Colla in de regering Dehaene I in 1994 opnieuw Willockx vervangt, stijgt hij tot een voorkeurstemmenvoet van 90,5. Nadat Colla in 1999 omwille van de dioxinecrisis enkele weken voor de verkiezingen ontslag heeft moeten nemen, levert hij een heel pak voorkeurstemmen in. Hij strandt op een score van 12,7.

De vooropgestelde hypothese is ook nu sterk vergelijkbaar met het voorkeurstemmenverloop van Colla. Er is een geleidelijke stijging te zien, naarmate de regeringscarrière van de minister langer duurt en wanneer hij omwille van een probleem van politieke verantwoordelijkheid ontslag moet nemen, doet hij zware verliezen op het vlak van voorkeurstemmen.

e) Van Rompuy

In 1988 wordt Van Rompuy als gecoöpteerd senator staatssecretaris in de regering Martens VIII. Ook in 1991, na zijn eerste legislatuur in de regering, neemt van Rompuy niet deel aan de verkiezingen en wordt hij opnieuw gecoöpteerd. Nadat hij in 1993 Mieke Offeciërs vervangt als minister van begroting, komt hij in 1995 op de Kamerlijst en haalt meteen een voorkeurstemmenvoet van 79,7. Vier jaar later scoort hij met 94,4 een beetje beter.

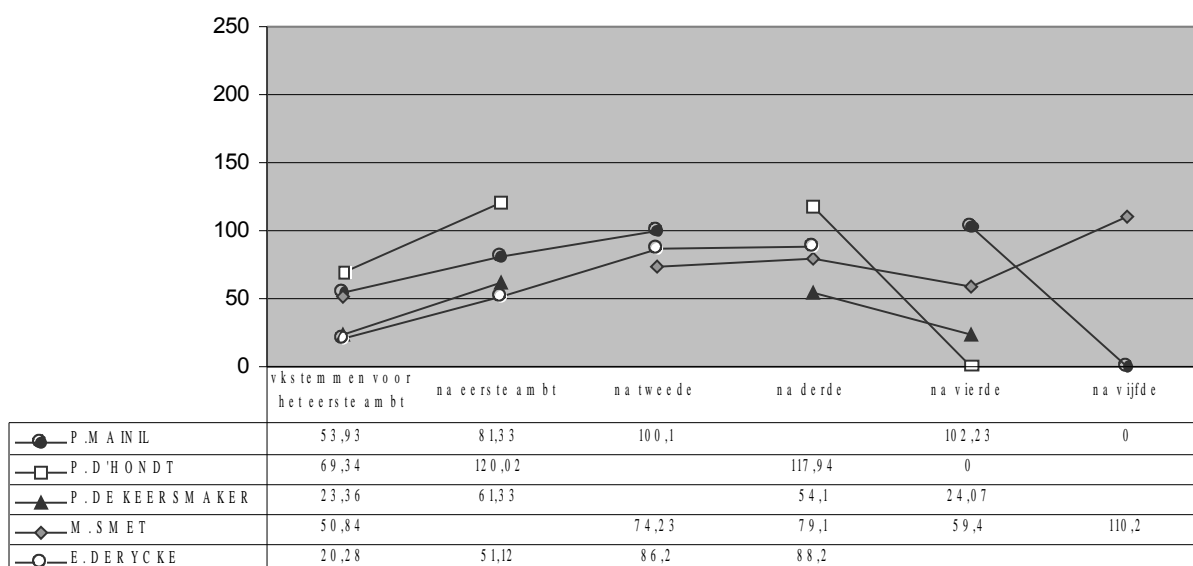
Door de coöptatie van Van Rompuy wordt het moeilijk om in het voorkeurstemmenverloop gelijkvormigheid te vinden met de hypothese. Van Rompuy haalt immers pas stemmen, nadat hij er al twee legislaturen in de regering op heeft zitten. Daarenboven zijn de voorkeurstemmen die hij na zijn derde ambt haalt ook meteen de laatste, wat maakt dat er erg weinig momenten zijn waarop gemeten kan worden.

B. Staatssecretarissen

Zoals grafiek 1.2.3 aangeeft, zijn de staatssecretarissen die in de periode 1981-1999 in drie of meer regeringen zetelden en waarvan het verloop van de voorkeurstemmen besproken zal

worden: P. Mainil, P. D'Hondt, P. De Keersmaecker, M. Smet en E. Derycke. Enkele van deze vijf zijn ook minister geweest, maar ze werden in de categorie van de staatssecretarissen ondergebracht omdat ze in meer regeringen zetelden als staatssecretaris dan als minister. Ook voor elk van deze politici zal hieronder worden besproken hoe hun voorkeurstemmen evolueerden doorheen hun carrière, wat de oorzaak van sterke sprongen kan zijn³⁰ en in hoeverre hun voorkeurstemmenlijn overeenstemt met de vooropgestelde hypothese.

Grafiek 1.2.3: Voorkeurstemmenverloop staatssecretarissen.

1. Mainil

Pierre Mainil start zijn carrière in 1980 als staatssecretaris en wordt direct even minister. Vanaf 1981 zal hij tien jaar lang onafgebroken staatssecretaris zijn: van de regering Martens V tot Martens VIII. In 1978 had hij een geschaalde voorkeurstemmenwaarde van 53,93 gehaald, na zijn eerste regeringsambt scoort hij een pak beter (81,33) en na zijn latere ambten gaat hij steeds een heel klein beetje vooruit. Na zijn laatste ambt in Martens VIII, neemt hij niet meer deel aan federale verkiezingen.

Het voorkeurstemmenverloop van Mainil vertoont dus erg veel gelijkenis met de hypothese. Na het eerste ambt zien we een sterke stijging, nadien een kleinere stijging en na het laatste ambt een daling. Dat laatste is natuurlijk niet helemaal waar, omdat Mainil niet deelneemt,

³⁰ Alle informatie aangaande het carrièreverloop van ministers werd vergaard op basis van: X, *Politiek Zakboekje, o.c.*; X, *Documents politiques, o.c.*

maar niet deelnemen betekent toch dat je niet meer stijgt of zou stijgen³¹ in je voorkeurstemmenaantal.

2. D'Hondt

Paula D'Hondt wordt in 1981 voor het eerst staatssecretaris en zal dat blijven tot 1988. In Martens VIII wordt ze dan minister, maar die post zal ze na minder dan een jaar verlaten om Koninklijk Commissaris voor het migrantenbeleid te worden. Ze zal nadien, in 1991, dan ook niet meer deelnemen aan federale verkiezingen. Vooraleer ze staatssecretaris wordt, haalt D'Hondt een redelijk hoge score in de Senaat, namelijk 64,34. Na haar eerste ambt haalt ze met 120,2 zelfs de hoogste score van de vijf staatssecretarissen in dit deeltje van het onderzoek. Daarna moet ze een beetje prijsgeven.

Zoeken naar overeenstemming met de hypothese is moeilijk omdat net na haar tweede ambt geen verkiezingen werden gehouden. Er is wel een grote stijging in voorkeurstemmenaantal na het eerste ambt, maar nadien is er nog slechts één observatiemoment waarbij het aantal voorkeurstemmen quasi stagneert.

3. De Keersmaeker

Paul De Keersmaeker zal net als Mainil tien jaar lang, onafgebroken staatssecretaris blijven en dat van 1981 tot 1991. Het voorkeurstemmenverloop van De Keersmaeker is wel een heel pak grilliger dan dat van Mainil. Na Martens V, zijn eerste regering, haalt De Keersmaeker met een voorkeurstemmenvoet van 61,33 het drievoudige van wat hij in 1981 haalde. Na Martens VI, blijft hij in de buurt van zijn score na Martens V, maar bij de volgende verkiezingen valt zijn voorkeurstemmenaantal opnieuw terug tot 24,07.

Dit grillig verloop maakt dat gelijkenis met de hypothese ver te zoeken is. Het enige wat overeenkomt is de sterke stijging in voorkeurstemmenaantal na het eerste ambt. Daarnaast kan er ook gewezen worden op de daling na het laatste ambt, maar die is in het geval van De Keersmaeker veel sterker dan de hypothese vooropstelde.

---

³¹ Indien men immers verwacht nog heel veel voorkeurstemmen te halen, zal men -al dan niet onder druk van de partij- toch deelnemen om opnieuw een ambt te bekleden of om de partij extra stemmen te bezorgen.

4. Smet

Miet Smet wordt in 1985 staatssecretaris en zal na drie regeringen in 1992 promoveren tot minister. Voor aanvang van haar eerste ambt haalt Smet een voorkeurstemmenscore van 50,84 en tijdens haar carrière als staatssecretaris stijgt haar voorkeurstemmenaantal geleidelijk tot een waarde van 79,1. Na de eerste legislatuur van Smet als minister, verliest ze plots terrein (59,4), maar na haar tweede ministerambt in Dehaene II stijgt haar geschaalde voorkeurstemmenwaarde tot 110,2.

Het eerste deel van de lijn die aangetroffen wordt bij Smet vertoont veel gelijkenis met de hypothese: er is immers een sterke en nadien gestage stijging waar te nemen. In het tweede deel valt de gelijkenis met de hypothese volledig weg: na haar vierde ambt zakt het voorkeurstemmenaantal plots, waarna het in 1999 weer een grote sprong voorwaarts maakt.

5. Derycke

Eric Derycke komt in 1990 in de regering Martens VIII, hij komt er Chevalier vervangen als staatssecretaris. Bij de verkiezingen van 1987 haalt hij een voorkeurstemmenvoet van 20,28 en na zijn eerste regeringsambt wordt dat zelfs 51,12. Na zijn tweede ambt, waarin hij drie maanden voor de verkiezingen tot minister en zelfs vice-premier gepromoveerd wordt ten koste van Vandenbroucke, boekt hij opnieuw winst: hij haalt een geschaalde waarde van 86,2. Hij blijft minister in Dehaene II, maar dat brengt hem niet veel extra voorkeurstemmen op.

Het voorkeurstemmenverloop van Derycke leunt sterk aan bij de hypothese. Er is immers een duidelijke stijging waar te nemen na het eerste regeringsambt en een iets minder uitgesproken stijging in het verder verloop van de regeringscarrière van Derycke. Na het laatste ambt is er weliswaar geen daling te zien zoals verwacht wordt, maar de stijging die waargenomen wordt is minimaal.

C. Verschillen tussen premiers, ministers en staatssecretarissen

De vijftien regeringsleden die in dit deel van het onderzoek onder de loep worden genomen, zullen nu in drie verschillende categorieën worden ingedeeld: zij die premier zijn geweest, zij

die minister waren en zij die het grootste deel van hun regeringscarrière staatssecretaris zijn geweest. Binnen elke categorie zal eerst een gemiddelde lijn in het voorkeurstemmenverloop berekend worden, waarna die lijnen van de verschillende categorieën regeringsleden onderling vergeleken zullen worden.

1. Gemiddeld voorkeurstemmenverloop

In eerste instantie zal dus de gemiddelde voorkeurstemmenlijn berekend worden voor de verschillende carrières in de regering. Daarvoor zal per moment in elke carrière het gemiddelde gemaakt worden van de behaalde voorkeurstemmenvoeten van de politici. Bij de berekening van het gemiddelde wordt geen rekening gehouden met de regeringsleden die niet meer deelnamen aan de verkiezingen. Er zijn echter twee redenen waarom de gemiddeldes op sommige momenten niet zullen worden berekend. Ten eerste zal enkel worden gerekend tot op het moment dat de helft van de politici in een bepaalde categorie hun laatste ambt hebben bekleed. Meer concreet wil dit dus bijvoorbeeld zeggen dat wanneer bij drie van zes ministers het derde ambt hun laatste is, het gemiddelde bij het vierde ambt niet meer in rekening zal worden gebracht. Dit omdat ook het gemiddelde van het laatste ambt berekend wordt en er een vertekening zou plaatsvinden indien de laatste voorkeurstemmenwaarde van teveel regeringsleden al op de andere momenten in rekening zou gebracht worden. Ten tweede moet ook meer dan de helft van de regeringsleden deelgenomen hebben aan verkiezingen. Vooreerst zullen de gemiddeldes van de premiers berekend worden, nadien die van de ministers en tenslotte die van de staatssecretarissen.

a) Premiers

Als premier wordt het voorkeurstemmenverloop van W. Martens, L. Tindemans, M. Eyskens en J.-L. Dehaene van naderbij bekeken. Hoewel Eyskens slechts enkele maanden premier is geweest, wordt hij toch in deze categorie ingedeeld omdat de naambekendheid door zijn premierschap ten aanzien van zijn voorkeurstemmenaantal een belangrijke rol kan spelen. De individuele en gemiddelde waardes zijn hieronder in tabel 1.2.1 af te lezen. Er wordt geen gemiddelde score berekend na het vierde en zesde ambt omdat op dat moment slechts twee van de vier premiers hebben deelgenomen aan de verkiezingen.

Tabel 1.2.1: Gemiddeld voorkeurstemmenverloop premiers

	Voor eerste	Na eerste	Na tweede	Na derde	Na vierde	Na vijfde	Na zesde	Na zevende	Na laatste
W. MARTENS	142,93	111,16	160,83	153,52		137,84			137,84
L. TINDEMANS	43,47	88,6	207,75	336,86	203,63	150,43		123,47	123,47
M. EYSKENS	0	96,87	103,71	109,14		100,12	57,08		57,08
J.-L. DEHAENE	0	0	0	51,2	45,78	241,7	286,4		286,4
Gemiddelde	93,2	98,88	157,43	162,68		157,52			151,2

Wanneer de evolutie van de gemiddelde lijn van nabij bekeken wordt, springen enkele momenten in het oog. Vooreerst is er na het eerste ambt geen sterke stijging waar te nemen. Oorzaak hiervan is dat de voorkeurstemmenwaarde van Martens na zijn eerste ambt daalt in plaats van stijgt. Dat maakt ook dat de grote stijging in voorkeurstemmenaantal vooral na het tweede ambt aangetroffen wordt. Op dat moment stijgt het voorkeurstemmenaantal van Martens, maar vooral Tindemans maakt grote winst (van 88,6 naar 207,75). Ook de verkiezingen daarna stijgt Tindemans nog met meer dan honderd punten, maar omdat Dehaene op dat moment mee in rekening wordt gebracht en slechts 51,2 scoort, verandert er weinig in het gemiddelde. Vervolgens valt een kleine terugval na het vijfde ambt op. Dit omdat zowel Martens, Eyskens als Tindemans verliezen terwijl Dehaene als enige aanzienlijke winst boekt. Tenslotte doet zich een kleine daling voor na het laatste ambt. Oorzaak hiervan is dat vooral Eyskens zwaar verliest: hij haalt nog slechts de helft van de voorkeurstemmen die hij haalde na zijn voorlaatste ambt.

b) Ministers

De zes ministers wiens voorkeurstemmenverloop onder de loep wordt genomen zijn: M. Hansenne, Ph. Maystadt, M. Wathelet, L. Tobback, M. Colla en H. Van Rompuy. Zoals in tabel 1.2.2 af te lezen is, stijgt de gemiddelde voorkeurstemmenlijn tot na het tweede ambt.

Tabel 1.2.2: Gemiddeld voorkeurstemmenverloop ministers.

	Voor eerste	Na eerste	Na tweede	Na derde	Na vierde	Na vijfde	Na zesde	Na zevende	Na laatste
M. HANSENNE	14,64	23,91	75,46		72,98	0			0
PH. MAYSTADT	69,46	97,12	134,7		164,32	189,59	164,2	148,8	148,8
M. WATHELET	117,01	123,51	116,5	0					0
L. TOBBACK	88,36	170,53	238,7	154,2					154,2
M. COLLA	30,8	48,92	90,5	12,7					12,7
H. VAN ROMPUY	0	0	79,7	94,4					94,4
Gemiddelde	64,05	92,8	122,59	87,1					102,53

Na het derde ambt -dat tevens het laatste in de meting is, omdat het voor drie van de zes politici het laatste is- is er een terugval waar te nemen, die te wijten is aan het feit dat zowel Tobback als Colla zwaar verliezen na hun ontslag uit de regering Dehaene II. Hoewel ook voor Van Rompuy, naast Tobback en Colla, het derde ambt het laatste is, is het gemiddelde na

het laatste ambt toch iets hoger. Dit als gevolg van het feit dat Maystadt op dat moment nog redelijk hoog scoort met 148,8.

c) *Staatssecretarissen*

De staatssecretarissen zijn dezelfde vijf staatssecretarissen als hierboven en wel om dezelfde redenen³². Hun namen en scores zijn hieronder in tabel 1.2.3 af te lezen.

Tabel 1.2.3: Gemiddeld voorkeurstemmenverloop staatssecretarissen.

	Voor eerste	Na eerste	Na tweede	Na derde	Na vierde	Na vijfde	Na zesde	Na zevende	Na laatste
P.MAINIL	53,93	81,33	100,1		102,23	0			0
P. D'HONDT	69,34	120,02		117,94	0				0
P. D KEERSMAEKER	23,36	61,33		54,1	24,07				24,07
M. SMET	50,84		74,23	79,1	59,4	110,2			110,2
E. DERYCKE	20,28	51,12	86,2	88,2					88,2
Gemiddelde	43,55	78,45	86,84	84,835	61,9				74,16

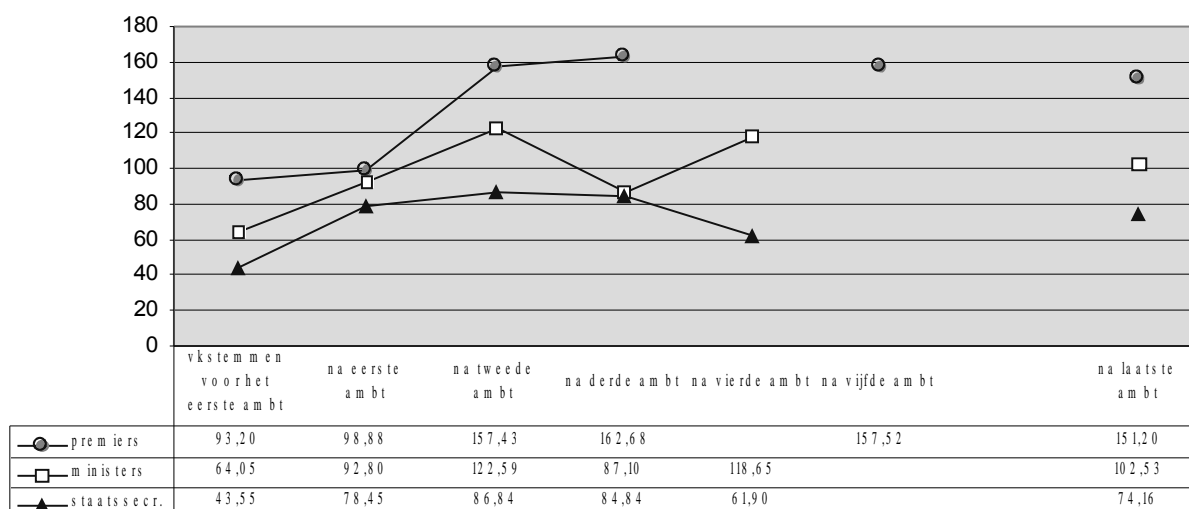
Opvallend in het verloop van de lijn van de gemiddeldes is dat hier vooral na het vierde ambt een serieuze daling waar te nemen is. Oorzaak hiervan is dat het voorkeurstemmenaantal van De Keersmaeker en Smet daalt, D'Hondt en Derycke niet meer deelnemen en dat Mainil maar een beperkte winst maakt. Daar enkel Smet nog deelneemt aan verkiezingen na meer dan vier ambten en ze haar score nog bijna verdubbelt na haar laatste ambt, zal de gemiddelde waarde na het laatste ambt hoger liggen dan de gemiddelde waarde na het vierde ambt.

2. Premiers, ministers en staatssecretarissen vergeleken

De lijnen van de gemiddeldes inzake het voorkeurstemmenverloop van zowel premiers, ministers als staatssecretarissen zijn hieronder samen opgenomen in grafiek 1.2.4. Wat meteen opvalt -en ook te verwachten was- is dat de premiers over hun gehele carrière meer voorkeurstemmen halen dan ministers, die op hun beurt steeds meer halen dan staatssecretarissen. Een mogelijke verklaring hiervoor is de naambekendheid: hoe hoger de functie, hoe meer mediabelangstelling, hoe meer voorkeurstemmen. Een tweede vaststelling is dat voor en na het eerste ambt de verschillen tussen de gemiddeldes van staatssecretarissen, ministers en premiers niet zo groot zijn, terwijl ze dat na het laatste ambt wel zijn. Over de gehele carrière maken de premiers een sprong van 58 punten, de ministers één van 38,48 punten en de staatssecretarissen boeken slechts een winst van 30 eenheden.

³² Ze hebben allen minstens in drie regeringen gezeteld tussen 1981 en 1999 en deden dat in de meeste regeringen als staatssecretaris.

Grafiek 1.2.4: Gemiddelde voorkeurstemmenverloop per regeringscarrière.

Vervolgens kan vastgesteld worden dat bij geen enkele categorie het hoogste punt in voorkeurstemmenaantal naar het einde van de carrière toe valt. Bij de premiers valt het hoogste punt na het derde ambt en bij de ministers en staatssecretarissen reeds na het tweede ambt. Een vierde en laatste opvallende vaststelling is dat de gemiddelde score die de verschillende regeringsleden behalen na hun laatste ambt niet veel lager ligt dan het maximum gemiddelde dat elke categorie regeringsleden haalt. Bij de premiers en de staatssecretarissen ligt die waarde ongeveer tien punten onder het maximum, bij de ministers ongeveer twintig.

D. Besluit

Zowel bij de analyse van de individuele voorkeurstemmenlijnen, als bij die van de verschillende categorieën regeringsleden wordt het vooropgestelde profiel uit de hypothese niet steeds gevolgd. Het voorkeurstemmenverloop van sommige individuele politici, zoals Eyskens, Maystadt, Colla en Mainil, leunt sterk aan bij de hypothese. Dat van andere, zoals Martens, Dehaene en Smet, kent heel weinig gelijkenis met de hypothese.

In de vergelijking van de verschillende regeringscarrières valt vooral op dat premiers over hun hele carrière meer voorkeurstemmen halen en grotere sprongen kennen in het

voorkeurstemmenverloop dan ministers en staatssecretarissen. Daarnaast valt bij elk van de regeringscarrières de maximum voorkeurstemmenwaarde niet op het einde van de carrière, maar na het tweede of het derde regeringsmandaat en is de score na het laatste ambt nog redelijk hoog.

III. MOMENT VAN EERSTE AMBTSAANVAARDING

In dit hoofdstuk zal worden nagegaan in hoeverre verschillende variabelen in verband staan met het aantal voorkeurstemmen³³ dat politici behalen alvorens ze een allereerste keer in de regering komen³⁴. Er zullen zowel sociografische als politieke variabelen afgezet worden tegenover het aantal voorkeurstemmen dat de regeringsleden, die actief waren in de periode 1981-1999, behaalden bij de verkiezingen die hun eerste regeringsambt voorafgingen.

A. Sociografische variabelen

Welke impact registreren sociografische variabelen op het aantal voorkeurstemmen dat politici behalen aan de vooravond van hun regeringsintrede? Dat is de vraag die hieronder beantwoord zal worden. Als sociografische variabelen worden het geslacht van de politici, de leeftijd bij hun eerste regeringsdeelname en de kieskring waaruit ze afkomstig zijn, gemeten.

1. Geslacht van de kandidaten

Het geslacht van de kandidaten zal als onafhankelijke variabele gemeten worden. De afhankelijke variabele, de geschaalde voorkeurstemmen voor aanvang van het eerste regeringsambt, zal verwerkt worden door te werken met gemiddeldes³⁵. Meer gedetailleerd zal nagegaan worden hoeveel procent van de regeringsleden vrouwelijk of mannelijk is en wat de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van beide categorieën is. Vooreerst zullen alle 88

---

³³ Zoals in het vorige hoofdstuk, zal ook hier gerekend worden met voorkeurstemmen door gebruik te maken van de 500- en 2500-voorkeurstemmenschaal. De voorkeurstemmenwaardes die de politici doorheen de carrière behalen, zijn weergegeven in bijlage III op pagina 153 van deze eindverhandeling.

³⁴ Verder in dit hoofdstuk wordt soms gesproken van “het aantal voorkeurstemmen dat politici nodig hebben om een eerste keer in de regering te komen”. Het moge duidelijk zijn dat er een groot aantal andere factoren die niet besproken worden, ook nodig en beslissend zijn voor politici om al dan niet in de regering te treden. Toch wordt deze terminologie behouden omdat het woord “nodig” het accent volledig legt op de voorkeurstemmen die politici behalen, wat toch het opzet van dit onderzoek is.

³⁵ Bij het berekenen van het gemiddelde van de voorkeurstemmen die politici binnenhalen aan de vooravond van hun eerste regeringsdeelname, worden in heel dit hoofdstuk die politici die niet deelnamen aan verkiezingen of die niet verkozen werden, wel in de berekening opgenomen. Ze krijgen dan de score nul. Reden hiervoor is dat indien deze regeringsleden niet in de berekening zouden worden opgenomen, de gemiddeldes artificieel hoog worden gehouden en geen correct beeld weergeven van de werkelijke behaalde voorkeurstemmenwaardes.

regeringsleden uit het onderzoek samen bekeken worden en nadien zal een onderscheid gemaakt worden tussen die politici die in hun eerste regering minister en deze die in hun eerste regering staatssecretaris³⁶ werden.

a) *Alle regeringsleden*

Van de 88 politici die in de periode 1981-1999 lid zijn geweest van de federale regering, zijn 77 leden, ofwel 87%, van het mannelijk geslacht. Dit is af te lezen in tabel 1.3.1.

Tabel 1.3.1: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en geslacht regeringsleden.

	Fi	%	Gemiddelde vkst.
mannen	77	87	44,41
vrouwen	11	13	28,10

Voor aanvang van hun eerste regeringsambt halen de mannen een gemiddelde voorkeurstemmenvoet van 44,41. De vrouwen die duidelijk in de minderheid zijn, hebben een gemiddelde voorkeurstemmenscore van 28,1 alvorens ze tot lid van de regering benoemd worden. Dat is slechts twee derde van wat de mannen halen. De hypothese dat mannen meer voorkeurstemmen halen dan vrouwen voordat ze in de regering treden, wordt dus door deze gegevens duidelijk onderschreven. De gedachtegang achter deze hypothese is dat er in de onderzoeksperiode veel meer mannelijke dan vrouwelijke regeringsleden zijn en dat de mannen zich dus veel duidelijker moeten profileren. Waar het verschil zich juist manifesteert, wordt duidelijk in tabel 1.3.2.

Tabel 1.3.2: Waarde voorkeurstemmenschaal en geslacht regeringsleden.

	0		0-50		50-100		100-150		150-...	
	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%
Mannen	14	18	33	43	25	32	5	7	0	0
vrouwen	2	18	6	55	3	27	0	0	0	0

Het valt in die tabel immers op dat procentueel evenveel mannen als vrouwen niet deelnemen aan verkiezingen en dus nul voorkeurstemmen behalen. Het verschil ligt hem in het feit dat er meer vrouwen dan mannen te vinden zijn in de groep politici die een score tussen nul en 50 halen op de voorkeurstemmenschaal -43% van de mannen en 55% van de vrouwen- en dat in de hogere categorieën steeds minder vrouwen dan mannen zitten.

a) *Ministers*

³⁶ Voor wie eerst staatssecretaris of minister werd, zie bijlage IV op pagina 155 van deze eindverhandeling.

Wanneer enkel die politici uit het onderzoek worden overgehouden die als eerste ambt een ministerambt bekleedden, wordt de populatie van 88 leden beperkt tot 45.

Tabel 1.3.3: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en geslacht ministers.

	Fi	%	Gemiddelde vkst.
mannen	42	93	49,615
vrouwen	3	7	21,093

Zoals uit tabel 1.3.3 af te lezen valt, zijn de resultaten een beetje anders. Nu is 93% immers van het mannelijk geslacht en hebben de 7% vrouwen zelfs minder dan de helft van de voorkeurstemmen van de mannen nodig. Wanneer er meer gedetailleerd gezocht zou worden, zou men kunnen zeggen dat het verschil zich situeert rond het feit dat er procentueel meer vrouwen dan mannen nul scoren en minder vrouwen dan mannen veel voorkeurstemmen halen. Dit is echter te veralgemenend omdat er slechts drie vrouwelijke observaties zijn. Omdat één van die drie³⁷ niet deelnam aan verkiezingen voor ze minister werd en dus geen voorkeurstemmen haalde, wordt het gemiddelde sowieso naar beneden getrokken. Tabel 1.3.4 geeft een beeld weer van de procentuele verdeling van mannen en vrouwen over de voorkeurstemmencategorieën.

Tabel 1.3.4: Waarde voorkeurstemmenschaal en geslacht ministers.

	0		0-50		50-100		100-150		150-...	
	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%
Mannen	8	19	16	38	15	36	3	7	0	0
vrouwen	1	33	1	33	1	33	0	0	0	0

c) *Staatssecretarissen*

Bij de 43 politici die bij hun regeringsintrede een ambt als staatssecretaris toegewezen krijgen, zijn de vrouwen duidelijk beter vertegenwoordigd dan bij de ministers. Zoals tabel 1.3.5 aangeeft, is 19% van de staatssecretarissen van het vrouwelijk geslacht.

Tabel 1.3.5: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en geslacht staatssecretarissen.

	Fi	%	Gemiddelde vkst.
mannen	35	81	38,15
vrouwen	8	19	30,72

Niet alleen zijn er nu meer vrouwen, ook het gemiddelde voorkeurstemmenaantal van mannen en vrouwen ligt bij de staatssecretarissen dichter bij elkaar dan bij de ministers. Mannen halen een gemiddelde voorkeurstemmenvoet van 38,15 en vrouwen van 30,72. Het redelijk

³⁷ Mieke Offeciers werd zonder voorafgaand politiek mandaat minister van Begroting in de regering Dehaene I.

klein verschil dat hier aangetroffen wordt, kan nader geduid worden vanuit een meer gedetailleerd overzicht van het aantal mannen en vrouwen dat in een bepaalde categorie van voorkeurstemmen ondergebracht wordt. Dit overzicht is te vinden in tabel 1.3.6.

Tabel 1.3.6: Waarde voorkeurstemmenschaal en geslacht staatssecretarissen

	0		0-50		50-100		100-150		150-...	
	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%
Mannen	6	17	17	49	10	29	2	6	0	0
vrouwen	1	13	5	63	2	25	0	0	0	0

Zoals hierboven in tabel 1.9 te zien is, zit het grootste procentueel verschil in de categorie van de 0 tot 50 geschaalde voorkeurstemmen. Hier bevinden zich immers 49% van de mannen en maar liefst 63% van de vrouwen. In de andere categorieën is het procentueel verschil kleiner.

2. Leeftijd bij aanvang van eerste regeringsambt

Als tweede sociografische variabele kan de leeftijd van de regeringsleden op het moment dat ze voor het eerst in de regering komen van naderbij worden bekeken. Die leeftijd zal worden afgezet tegenover het aantal voorkeurstemmen dat de regeringsleden halen bij de verkiezingen die hun eerste regeringsambt voorafgaan. De hypothese die werd gesteld zegt dat jongere politici meer voorkeurstemmen zullen halen dan oudere daar ze zich op dat moment zullen moeten bewijzen tegenover de oudere politici. Allereerst zullen alle regeringsleden samen onder de loep worden genomen, daarna wordt een onderscheid gemaakt tussen die politici die in hun eerste regering staatssecretaris werden en die politici die meteen minister werden.

a) *Alle regeringsleden*

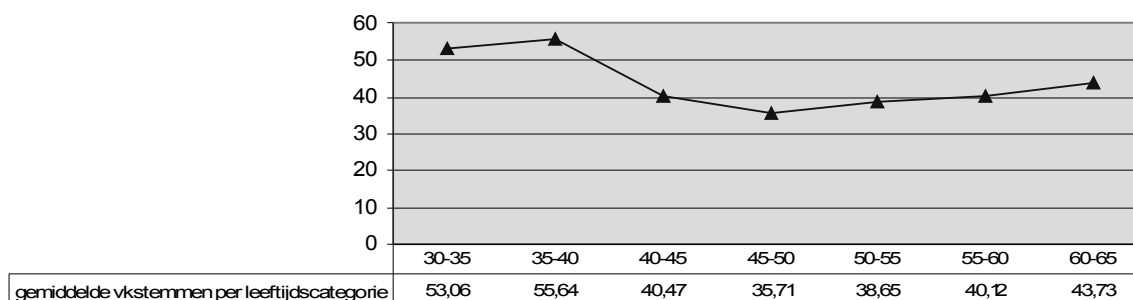
Wanneer alle 88 politici samen worden bekeken, blijkt dat 56% van hen tussen de 40 en de 50 jaar was op het moment dat ze tot regeringslid benoemd werden. 21% was jonger dan 40 jaar, 23% was ouder dan 50 jaar. Een meer verfijnde categorisering en een gedetailleerde opsomming van de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per categorie, is terug te vinden in tabel 1.3.7.

Tabel 1.3.7: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per leeftijdscategorie.

Leeftijd	Fi	%	Gemiddelde vkst	Leeftijd	Gemiddelde vkst	Leeftijd	Gemiddelde vkst
30-35	8	9	53,06				
35-40	11	12	55,64	30-40	54,55		
40-45	27	31	40,47				
45-50	22	25	35,71	40-50	38,33		
50-55	7	8	38,65				
55-60	7	8	40,12	50-60	39,38		
60-65	6	7	43,73	60-65	43,73	50-65	40,69

De resultaten zijn frappant: politici onder de 40 jaar hebben het meeste voorkeurstemmen nodig om in de regering opgenomen te worden, naarmate men een leeftijd rond de 50 jaar bereikt heeft, heeft men de minste stemmen nodig en eens politici de 55 voorbij zijn, moeten ze weer meer troeven op tafel kunnen leggen. De tabel laat ook toe te tonen dat de constante in de voorkeurstemmenlijn ten aanzien van de leeftijd van de regeringsleden, onveranderd blijft als de leeftijdscategorieën groter of kleiner worden genomen. Zowel als men in categorieën van vijf jaar of tien jaar werkt, krijgt men dezelfde lijn: de meeste voorkeurstemmen voor de jongste, de minste voorkeurstemmen voor de politici uit de middelste leeftijdsklasse en daartussen de oudere regeringsleden. Deze lijn wordt grafisch voorgesteld in grafiek 1.3.1.

Grafiek 1.3.1: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per leeftijdscategorie.

Een meer gedetailleerde weergave van deze gegevens, wordt hieronder in tabel 1.3.8 beschreven. Wat meteen opvalt is dat in de leeftijdscategorieën tussen 40 en 45 jaar procentueel meer politici zitten die niet deelnemen aan verkiezingen, en dus nul voorkeurstemmen halen, dan in de andere leeftijdscategorieën. Vandaar ook dat hun gemiddelde voorkeurstemmenwaarde lager ligt dan bij de andere leeftijdscategorieën. In de voorkeurstemmen categorie tussen 50 en 100 en boven de 100, bevinden zich dan net procentueel meer jongeren en ouderen.

Tabel 1.3.8: Waarde voorkeurstemmenschaal en leeftijd regeringsleden.

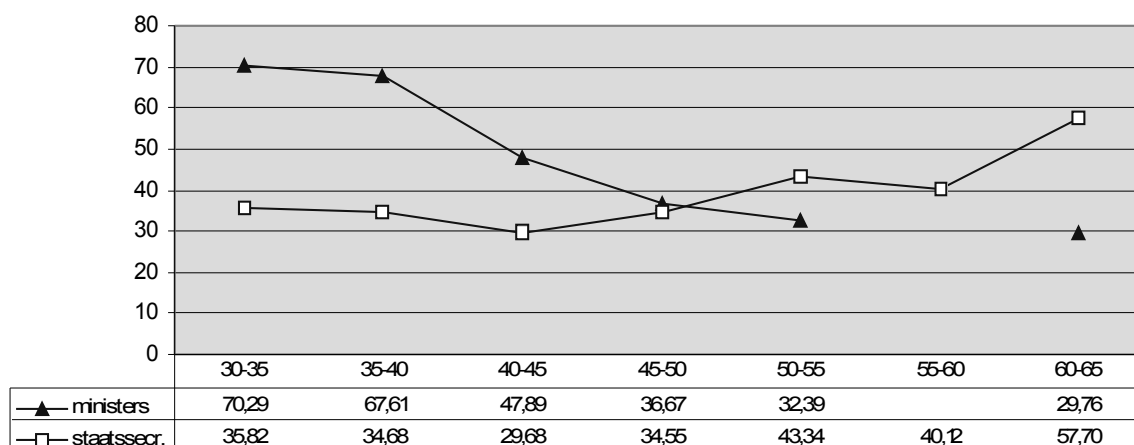
Vkstemmen			0		0-50		50-100		100-150		150-...	
leeftijd	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%

30-35	8	9	0	0	4	50	3	38	1	2	0	0
35-40	11	13	1	9	4	36	4	36	2	18	0	0
40-45	27	31	6	22	12	44	8	30	1	4	0	0
45-50	22	25	5	23	11	50	6	27	0	0	0	0
50-55	7	8	2	29	2	29	3	43	0	0	0	0
55-60	7	8	1	14	3	43	3	43	0	0	0	0
60-65	6	7	1	17	3	50	1	17	1	17	0	0

b) Staatssecretarissen en ministers vergeleken

De 88 regeringsleden worden opnieuw opgedeeld in twee groepen: 45 van hen werden minister in hun eerste regering, 43 andere staatssecretaris. Grafiek 1.3.2 geeft de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per leeftijdscategorie van ministers en staatssecretarissen weer.

Grafiek 1.3.2: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per leeftijdscategorie.

Een eerste vaststelling is dat de politici die meteen minister worden bijna altijd meer voorkeurstemmen hebben dan zij die staatssecretaris zijn. Enkel in de leeftijdscategorie boven de 50 jaar scoren de staatssecretarissen meer dan de ministers. Daarnaast valt het op dat het voorkeurstemmenaantal van de staatssecretarissen in de verschillende leeftijdscategorieën veel constanter is dan dat van de ministers. Waar de staatssecretarissen schommelen tussen 29,68 en 57,70 is het verschil bij de ministers veel groter: het kleinste gemiddelde is 29,76 en het grootste 70,29. Vervolgens moet ook opgemerkt worden dat hoe ouder de ministers worden bij hun eerste regeringsambt, hoe minder voorkeurstemmen ze nodig hebben. Bij de staatssecretarissen is dat omgekeerd: hoe ouder ze zijn bij hun eerste regeringsmandaat, hoe meer voorkeurstemmen ze nodig hebben. Dit laatste geeft ook meteen duidelijk aan dat voor de vorming van de gemiddelde voorkeurstemmenlijn van alle regeringsleden, de voorkeurstemmen van de ministers doorslaggevend zijn geweest voor de jongere politici en dat de staatssecretarissen dat zijn geweest bij de oudere politici. Het is

immers vooral bij de ministers dat jongere politici veel meer voorkeurstemmen halen dan de politici uit de leeftijdscategorieën daarna en dat het bij de staatssecretarissen net de oudere politici zijn die meer voorkeurstemmen nodig hebben dan hun jongere collega's.

3. Kieskring waaruit kandidaat afkomstig is

Ook de kieskring waaruit de regeringsleden afkomstig zijn, is een belangrijke sociografische variabele. Als analyse-eenheid voor de variabele kieskring worden de twintig³⁸ kieskringen gebruikt, zoals die in voege waren na de Sint-Michielsvorming van 1992. De hypothese ten aanzien van deze kieskringen is dat politici uit kieskringen waar veel concurrentie is, meer voorkeurstemmen zullen halen dan politici uit kieskringen waar weinig concurrentie is. Dit omdat de politici aan de vooravond van hun eerste regeringsmandaat nog niet zo bekend zijn en zich zullen moeten profileren tegenover hun concurrenten. Daarnaast zal in de regering ook gestreefd worden naar een evenwichtige vertegenwoordiging van de verschillende kieskringen en zal men uit kieskringen waaruit men nog geen vertegenwoordiger heeft, niet al te streng zijn op het aantal voorkeurstemmen.

De werkwijze om tot een geldig resultaat te komen wat betreft de relatie tussen kieskringen met kleine of grote concurrentie en de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde voor aanvang van het eerste regeringsambt, is niet eenvoudig. Daarom zal hieronder stap voor stap uitgelegd worden hoe de berekeningen werden gemaakt, alvorens het resultaat besproken wordt.

a) Wat zijn kieskringen met grote en kleine concurrentie?

Omdat de concurrentiegraad van een kieskring verschilt van regering tot regering moet er vooreerst per regering uitgemaakt worden in welke kieskring de concurrentie groot is, en in welke kieskring dat niet zo is. De regeringen die in dit onderzoek zijn opgenomen zijn de regeringen Martens V, VI, VIII en Dehaene I en II³⁹. In elk van deze regeringen wordt nagegaan uit welke kieskringen veel regeringsleden afkomstig zijn en uit welke weinig, ongeacht de partij waarvan de politici lid zijn. Als kieskring met grote concurrentie worden die kieskringen gekozen waar minstens drie regeringsleden uit afkomstig zijn. Kieskringen

³⁸ Voor de volledige lijst van de twintig kieskringen, zie bijlage V op pagina 156 van deze eindverhandeling.

³⁹ Zoals eerder vermeld wordt de regering Martens IX buiten beschouwing gelaten. Daarnaast wordt nu ook Martens VII buiten beschouwing gelaten, omdat er geen verkiezingen voorafgingen aan de vorming ervan.

met weinig concurrentie worden die kieskringen waaruit juist één regeringslid afkomstig is⁴⁰. Bij wijze van voorbeeld zijn hieronder in tabel 1.3.9 de kieskringen te zien waarin tijdens de regering Dehaene I grote en kleine concurrentie was.

Tabel 1.3.9: Kieskringen met grote en kleine concurrentie in Dehaene I.

	Kieskring – grote concurrentie	aantal	Kieskring – kleine concurrentie	aantal
Martens VIII	Hasselt-Tongeren-Maaseik	3	Veurne-Diksmuide-Ieper-Oostende	1
	Brussel-Halle-Vilvoorde	4	Charleroi-Thuin	1
	Luik	3	Namen-Dinant-Philipville	1
			Hoei-Borgworm	1
			Verviers	1
			Luxemburg	1

b) Welke observatie-eenheden worden gebruikt?

Eens in elke regering is uitgewerkt welke de kieskringen met grote en welke de kieskringen met kleine concurrentie zijn, kan in elk van beide categorieën nagegaan worden of er regeringsleden zijn waarbij de bewuste regering de eerste regering is. Enkel met de gegevens van deze politici kan immers gewerkt worden om het verband tussen de concurrentie in een bepaalde kieskring en de voorkeurstemmen voorafgaand aan het eerste regeringsambt te onderzoeken. Van de politici die voldoen aan de voorwaarde van een eerste verkiezing in die regering waarin hun kieskring erg uitgebreid of beperkt vertegenwoordigd is, worden dan ook de geschaalde voorkeurstemmen mee in rekening gebracht. In elke soort kieskring wordt dan tenslotte het gemiddelde⁴¹ van de behaalde voorkeurstemmenwaarde berekend. In tabel 1.3.10 zal het voorbeeld van de regering Dehaene I hernomen worden ten aanzien van deze stap in het berekeningsproces.

Tabel 1.3.10: Kieskringen met grote en kleine concurrentie in Dehaene I en de regeringsleden, bij wie Dehaene I de eerste regering was, met hun voorkeurstemmenwaarde.

	Kieskring – grote conc.	Naam	Vkst.	Kieskring – kleine conc.	Naam	Vkst.
Martens VIII	Hasselt-Tongeren-Maaseik	Delcroix	0	Veurne-Diksmuide-Ieper-Oostende	Vande Lanotte	33,43
		Pinxten	60,92	Charleroi-Thuin	-	-
	Brussel-Halle-Vilvoorde	De Galan	11,77	Namen-Dinant-Philipville	Anselme	88,2
		Luik	Onkelinx	51,51	Hoei-Borgworm	-
		Daerden	43,27	Verviers	-	-

⁴⁰ Uiteraard waren er ook kieskringen waaruit niemand afgevaardigd werd naar de regering. Deze kieskringen zouden ook als kieskringen met weinig concurrentie gerekend kunnen worden, maar omdat er uit deze kieskringen dan ook geen regeringsleden en hun voorkeurstemmen voorhande zijn, kunnen deze kieskringen niet gebruikt worden in het onderzoek.

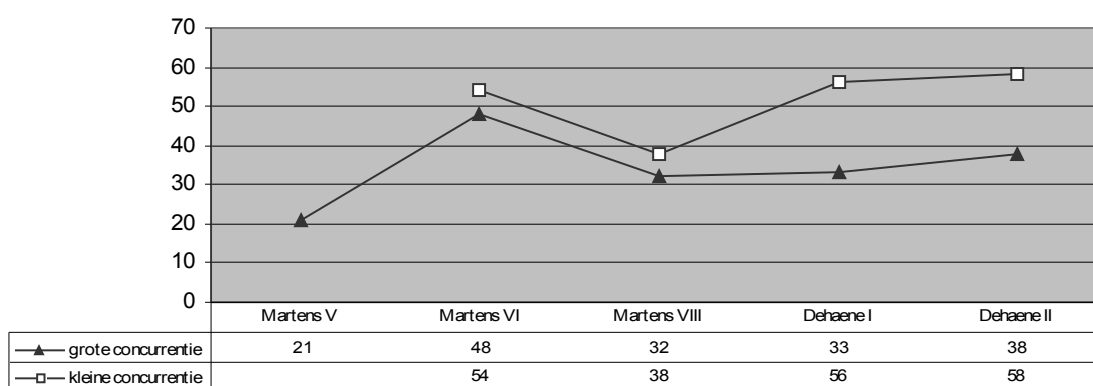
⁴¹ Bij het berekenen van de gemiddeldes worden ook deze keer de nullen meegerekend. Men zou kunnen stellen dat ze deze keer niet mee opgenomen moeten worden in de analyse omdat politici -indien ze niet op een lijst staan- geen werkelijke concurrenten zijn voor voorkeurstemmen. Maar zoals eerder gezegd kan de score nul ook betekenen dat politici wel op de lijst stonden, maar niet verkozen werden. Tenslotte moet worden opgemerkt dat wanneer de nullen buiten beschouwing zouden gelaten worden, de gemiddeldes opnieuw artificieel hoog gehouden worden. Het effect van de coöptatie zou immers volledig genegeerd worden: ook in de kieskringen met sterke concurrentie, waar een ware voorkeurstemmenslag verwacht wordt, wordt immers gecoöpteerd.

c) Het resultaat

Op dezelfde manier zoals hierboven beschreven, werd voor elke regering de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde berekend in kieskringen met grote en kleine concurrentie. Het resultaat van die berekeningen is in grafiek 1.3.3 af te lezen.

Grafiek 1.3.3: Kieskringen met grote en kleine concurrentie en gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per regering.

Wat meteen opvalt is dat de hypothese dat in kieskringen met grote concurrentie meer voorkeurstemmen zullen gehaald worden dan in kieskringen met weinig concurrentie, duidelijk verworpen dient te worden. Voor de vijf onderzochte regeringen geldt immers het tegenovergestelde: de politici uit kieskringen met weinig concurrentie scoren steeds gemiddeld meer voorkeurstemmen dan de politici uit kieskringen met veel concurrentie. De politici die in de regering Martens V afkomstig waren uit kieskringen met weinig concurrentie, waren voor die regering ook al lid geweest van de federale regering. Dat is de reden waarom er geen gemiddelde voorkeurstemmenwaarde is ingevuld in deze categorie. Verder is het duidelijk dat in de regeringen Martens de gemiddelde voorkeurstemmenwaardes van kieskringen met grote en kleine concurrentie veel dicht bij elkaar liggen dan dit het geval is in de regeringen Dehaene. Zowel in de regering Dehaene I als Dehaene II halen de politici uit de kieskringen met kleine concurrentie ongeveer 20 punten meer op de voorkeurstemmenschaal dan hun collega's uit kieskringen met grote concurrentie.

Dit geeft aan dat de invloed van de invoering van meervoudige voorkeurstem bij de verkiezingen van 1995 geen grote veranderingen meebrengen. Men zou immers kunnen verwachten dat door het feit dat de kiezers meer dan één iemand van dezelfde partij kunnen aankruisen op de stembiljetten, het effect van de concurrentie afneemt. Toch is dit in deze niet het geval omdat de concurrentiegraad gemeten werd over de partijgrenzen heen en omdat de voorkeurstemmen enkel gemeten werden voor die politici die voor het eerst in de regering stapten. Meer concreet zal het heel zelden gebeuren dat één partij meerdere nieuwe regeringsleden uit eenzelfde kieskring zal aanduiden. De concurrentie die hier dus eigenlijk vooral gemeten wordt is die tussen de kopstukken en nieuwelingen van de verschillende partijen in éénzelfde kieskring.

Het resultaat van het onderzoek is dat de nieuwe regeringsleden aan de vooravond van hun eerste regering meer voorkeurstemmen halen indien ze afkomstig zijn uit een kieskring waar weinig concurrentie is van zittende ministers dan indien ze veel concurrentie ondervinden van die ministers. De hypothese dat in kieskringen met grote concurrentie de nieuwe politici zich veel meer uitgesproken zullen moeten profileren om een regeringszitje te bemachtigen dan politici uit kieskringen waar nog niemand uit afkomstig is en men zoekt naar een vertegenwoordiger, wordt daarmee helemaal verworpen.

B. Politieke variabelen

Naast sociografische variabelen, kunnen ook politieke variabelen in verband gebracht worden met de voorkeurstemmenwaarde van politici voor aanvang van hun eerste regeringsmandaat. Drie politieke variabelen zullen achtereenvolgens onder de loep genomen worden: het hoogst behaalde politiek mandaat van de politici voor ze in de federale regering terechtkomen, het mandaat dat ze in die regering zullen uitoefenen en tenslotte de partij waartoe ze behoren.

1. Hoogst politiek ambt, voorafgaand aan eerste regeringsambt

Het hoogste politiek behaalde mandaat dat politici uitoefenen vooraleer ze een regeringsmandaat bekleden zal hieronder in verband gebracht worden met de voorkeurstemmen die ze behalen voor dat eerste regeringsambt. De hypothese die hier rond voorop werd gesteld is dat politici met een belangrijk mandaat voor hun regeringsambt veel meer voorkeurstemmen zullen halen dan politici met een minder belangrijk mandaat. Logischerwijs zullen politici met een belangrijk mandaat door hun naambekendheid meer

voorkeurstemmen halen, maar om een regeringsambt binnen te halen zullen deze politici heel duidelijk meer voorkeurstemmen moeten halen.

Allereerst zullen alle regeringsleden samen onder de loep worden genomen, nadien wordt een onderscheid gemaakt tussen die politici die in hun eerste regeringsambt staatssecretaris waren en deze die meteen minister zijn geworden. In elk deeltje zal eerst even kort worden nagegaan waar de regeringsleden hun politieke ervaring hebben opgedaan, waarna hun voorkeurstemmenwaarde mee in rekening zal worden gebracht.

a) Alle regeringsleden

Wanneer van alle 88 regeringsleden uit de periode 1981-1999 het hoogste politiek mandaat wordt opgezocht, blijkt dat 56% van hen afkomstig is uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Een tweede grote groep, namelijk 20%, was lid van de Senaat en 13% van federale regeringsleden was voor dat ambt reeds regionaal minister. Tabel 1.3.11 geeft de andere percentages en de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per mandaat weer.

Tabel 1.3.11: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde naargelang het hoogst bekleedde ambt.

Politiek mandaat	Fi	%	Gemiddelde vkst
Geen mandaat	2	2	0
Provinciaal mandaat	1	1	0
Kabinetschef	3	3	0
Kamer	49	56	41,99
Senaat	18	20	28,48
Regionaal minister	11	13	73,52
Partijvoorzitter	4	5	87,37

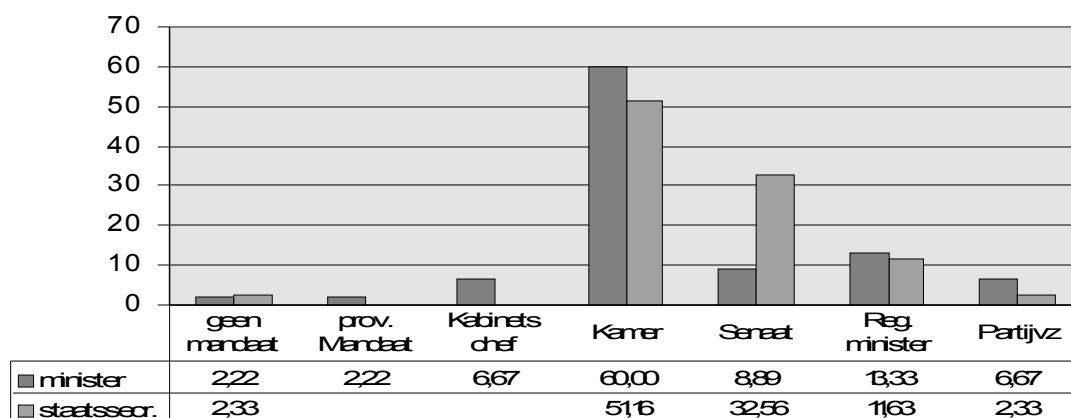
De lijn die terug te vinden is in de gemiddelde voorkeurstemmenwaarden verloopt duidelijk in overeenstemming met de hypothese. Politici die als hoogste ambt senator waren halen de minste voorkeurstemmen, namelijk een gemiddelde waarde van 28,48 voorkeurstemmen. Politici uit de Kamer halen iets meer, namelijk 41,99. De regeringsleden die voordien regionaal minister of partijvoorzitter waren, scoren veel meer dan hun collega's uit Kamer en Senaat. Ze halen in respectieve een gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van 73,52 en 87,37.

b) Ministers en staatssecretarissen vergeleken

Het onderscheid tussen de 45 politici die in hun eerste regering minister en de 43 politici die in hun eerste regering staatssecretaris waren, wordt nu opnieuw ingevoerd⁴². Zoals uit grafiek 1.18 blijkt, zijn er enkele verschillen waar te nemen tussen beide groepen politici wat hun hoogste politiek ambt betreft alvorens ze in de regering stapten.

Procentueel zijn er evenveel politici zonder politieke ervaring in hun eerste regering minister of staatssecretaris geworden. Ook komen evenveel federale staatssecretarissen als ministers uit een mandaat als regionaal minister. Kleine verschillen worden aangetroffen in de categorieën van de kabinetschefs en de provinciale mandaten, dit omdat uit geen van beide categorieën iemand staatssecretaris is geworden. Ook bij de politici die uit de Kamer komen of die partijvoorzitter waren, zijn de verschillen tussen staatssecretarissen en ministers redelijk klein. Het grootste verschil dat zich voordoet, betreft die politici die voor hun eerste regeringsmandaat zetelden in de Senaat. Van de ministers komt immers slechts 8,89% uit de Senaat, terwijl dat bij de staatssecretarissen 32,56% is.

Grafiek 1.3.4: Hoogste mandaat voorafgaand aan regeringsambt bij ministers en staatssecretarissen.

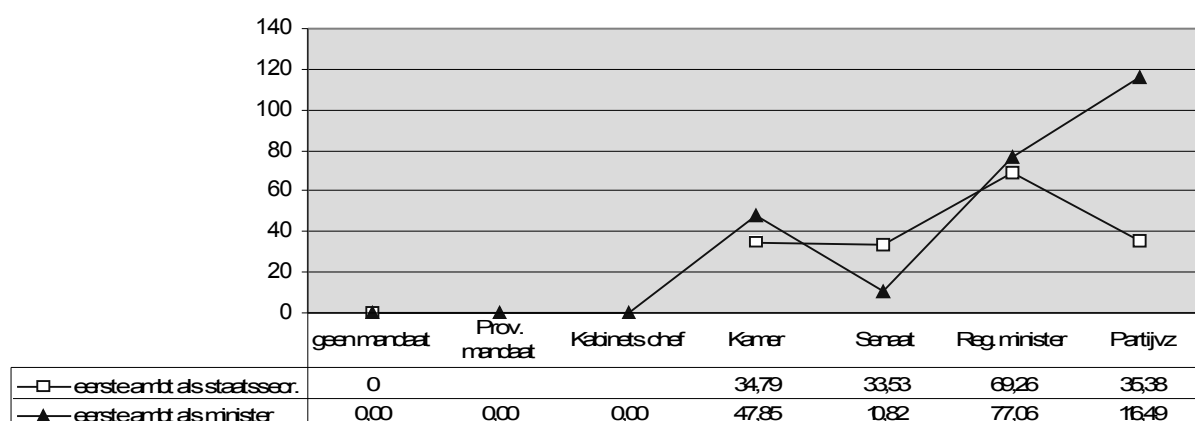

Of er ook een verschil is in gemiddeld aantal voorkeurstemmen per mandaat tussen ministers en staatssecretarissen, wordt hieronder in grafiek 1.3.5 weergegeven. Daar de politici die geen mandaat uitoefenden voor hun regeringsambt en zij die een provinciaal mandaat uitoefenden of kabinetschef waren, niet deelnamen aan federale verkiezingen, wordt de bespreking beperkt tot die politici die voor hun regeringsambt in de Kamer of de Senaat zetelden, die regionaal minister waren en deze die partijvoorzitter waren.

Grafiek 1.3.5: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde volgens hoogst behaalde ambt

⁴² Wie precies in zijn eerste regering minister en wie staatssecretaris werd, is terug te vinden in bijlage IV op pagina 155 van deze eindverhandeling.

bij ministers en staatssecretarissen

Wat meteen opvalt is dat politici die in hun eerste regering minister worden bijna altijd meer voorkeurstemmen halen dan die politici die staatssecretaris worden. Toch is hier één frappante uitzondering. Wanneer politici in de Senaat zetelden, hebben ze meer voorkeurstemmen nodig om staatssecretaris te worden dan om minister te worden. Oorzaak hiervan is dat die politici die tot minister worden benoemd, vaak gecoöpteerde of provinciale senatoren zijn. Daar in deze populatie twee van de vier ministers provinciaal senator⁴³ waren en één van de drie gecoöpteerd senator⁴⁴ was, nam slechts één toekomstig minister deel aan de verkiezingen⁴⁵. Bij de staatssecretarissen waren slechts vijf van de veertien senatoren gecoöpteerd of provinciaal senator⁴⁶. Verder kan vastgesteld worden dat bij de partijvoorzitters die later in de regering terechtkomen, een groot verschil te zien is tussen beide regeringsambten. Indien partijvoorzitters staatssecretaris worden, halen ze slechts een gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van 35,38. Indien ze minister worden, ligt hun gemiddelde waarde meer dan driemaal zo hoog, namelijk op 116,49. Toch moet ook hier de bemerking worden gemaakt dat dit verschil mogelijk te wijten is aan de beperktheid van de observaties. Bij de partijvoorzitters die staatssecretaris worden is er immers slechts één observatie die niet erg goed scoort: De Donnea, terwijl er bij de partijvoorzitters die minister worden drie goed scorende observaties zijn, namelijk Martens, Verhofstadt en Vandenbroucke. Tenslotte kan nog vermeld worden dat de leden uit de Kamer en de regionale ministers niet uitgesproken meer of minder voorkeurstemmen halen aan de vooravond van een ambt als minister, dan van een ambt als staatssecretaris.

⁴³ Zowel Hatry als Langendries waren provinciaal senator alvorens ze minister werden.

⁴⁴ Delcroix was gecoöpteerd in de Senaat voor hij minister werd.

⁴⁵ De enige van deze vier die wel deelnam aan verkiezingen was Daerden.

⁴⁶ Eyskens, Waltniel, Aerts, Deworme en Van Rompuy namen niet deel aan de verkiezingen. Demuyter, Goor-Eyben, D'Hondt, Mayence, Bascour, Lutgen, Valkeniers, Moreels en Mainil deden dat wel.

2. Aard van het te bekleden regeringsambt

Ook de aard van het politiek ambt dat de politici bekleden in hun eerste regering kan in verband gebracht worden met het aantal voorkeurstemmen dat ze bij de verkiezingen aan de vooravond van dat mandaat halen. Om de complexiteit te beperken zal ook hier de populatie verkleind worden tot die groep van regeringsleden die in de periode 1981-1999 hun eerste intrede in de federale regering deden. De onderzoekspopulatie zal daardoor bestaan uit 61 regeringsleden. De hypothese die hier geldt is eenvoudig: hoe zwaarder of belangrijker het ambt, hoe meer voorkeurstemmen de politici zullen halen. Omdat de werkwijze niet zo eenvoudig is, wordt ze hieronder in stapjes uitgelegd, alvorens het resultaat besproken wordt.

a) *Wat zijn zwakke en sterke ministeries?*

Omdat het onderscheid tussen ministers en staatssecretarissen voor dit deeltje van het onderzoek te algemeen is, worden enkele extra categorieën ingevoerd. Ten eerste zullen die politici die in hun eerste regering meteen vice-premier worden apart beschouwd worden. Daarnaast zullen die politici die in hun eerste regering minister worden, opgedeeld worden naargelang ze een sterk of een zwak ministerie beheren.

Het onderscheid tussen sterke en zwakke ministeries wordt gemaakt op basis van die departementen die al dan niet onder de hoede van een vice-premier werden geplaatst in de periode 1981-1999. Meer bepaald wordt voor de regeringen Martens V tot VIII en Dehaene I en II, nagegaan welke departementen door een vice-premier bemand werden. De sterke departementen zijn dan ook die departementen die in minstens drie⁴⁷ van de zes regeringen voor een vice-premier werden weggelegd. Tabel 1.3.12 geeft de sterke ministeries weer en vermeldt daarnaast in hoeveel van de zes regeringen ze door vice-premiers werden bemand.

Tabel 1.3.12: Sterke ministeries in de periode 1981-1999.

Sterk ministerie	Fi	Sterk ministerie	Fi
Begroting	5	Binnenlandse Zaken	3
Justitie	5	Wetenschapsbeleid	3
Economische Zaken	5	Het Plan	3
Institutionele Hervormingen	4		

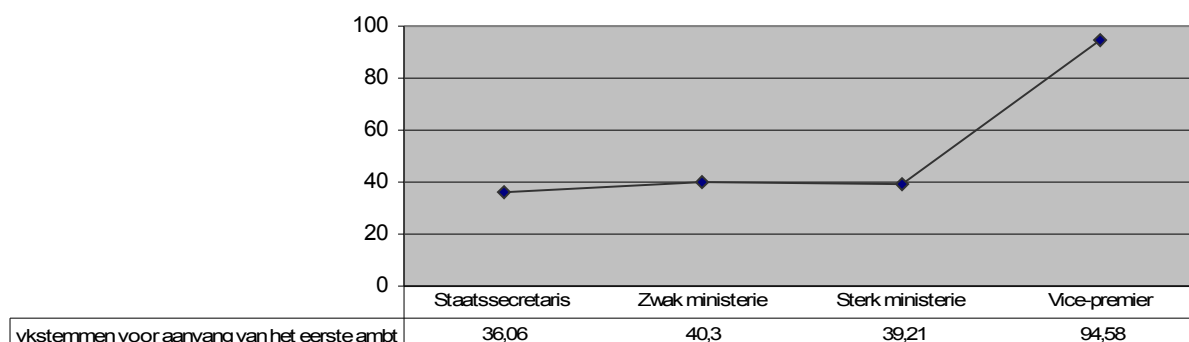
⁴⁷ Indien een departement slechts drie keer door een vice-premier bemand werd, was ook de bijkomende voorwaarde van kracht dat die drie keer verdeeld moest zijn over de periode voor en na 1988.

Politici die als eerste regeringsambt één van bovenstaande departementen beheren, worden dus ondergebracht in de groep van de sterke ministeries. Zij die meteen vice-premier worden, worden in die categorie ingedeeld en de andere ministers in de categorie van de zwakke ministeries. Tenslotte worden de politici die in hun eerste regering staatssecretaris worden, in de groep van de staatssecretarissen ingedeeld.

b) Het resultaat

Voor elk mandaat wordt nu het gemiddelde berekend van de voorkeurstemmen die de regeringsleden uit die categorie behaalden bij de verkiezingen die hun eerste regeringsambt voorafgingen. Grafiek 1.3.6 geeft de gemiddelde resultaten weer. Het is meteen duidelijk dat vooral die politici die vice-premier worden veel meer voorkeurstemmen halen dan de andere regeringsleden. Ze scoren met 94,58 gemiddeld meer dan het dubbele van de andere politici.

Grafiek 1.3.6: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde volgens de aard van het te bekleden mandaat.

Die politici die in hun eerste ambt geen vice-premier worden, liggen qua voorkeurstemmenwaarde veel dicht bij elkaar. Er is geen groot verschil waar te nemen tussen de voorkeurstemmen van staatssecretarissen, ministers op een zwak ministerie en ministers op een sterk ministerie. In welke categorieën van voorkeurstemmen de verschillen te situeren zijn, kan afgelezen worden in tabel 1.3.13.

Tabel 1.3.13: Waarde voorkeurstemmenschaal en aard van het te bekleden regeringsambt.

Vkstemmen			0		0-50		50-100		100-150		150-...	
Ambt	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%
Staatssecretaris	27	44	5	19	14	52	6	22	2	7	0	0
Zwak ministerie	22	36	5	23	9	41	8	36	0	0	0	0
Sterk ministerie	7	11	2	29	2	29	3	43	0	0	0	0
Vice-premier	5	8	0	0	0	0	3	60	2	40	0	0

Uit de linkerkolom van tabel 1.3.13 blijkt dat er relatief weinig politici in hun eerste regering meteen vice-premier worden, namelijk 8%. Ook diegenen die meteen een sterk ministerie onder hun hoede nemen, bezetten slechts 11% van de onderzochte regeringsleden. Het rechterdeel van de tabel maakt duidelijk dat het verschil in voorkeurstemmen tussen de vice-premiers en de andere regeringsleden vooral te vinden is de categorie met nul voorkeurstemmen en in die categorieën met een voorkeurstemmenwaarde boven de vijftig. Waar bij de vice-premiers niemand een nul haalt, schommelen de anderen rond de twintig procent. Ook in de hogere categorieën is het verschil groot: 100% of alle vijf politici die direct vice-premier worden halen een grotere voorkeurstemmenvoet dan vijftig. Bij de andere categorieën regeringsleden haalt slechts 29% van de staatssecretarissen, 36% van de politici op een zwak ministerie en 43% van de politici op een sterk ministerie meer dan vijftig op de voorkeurstemmenschaal.

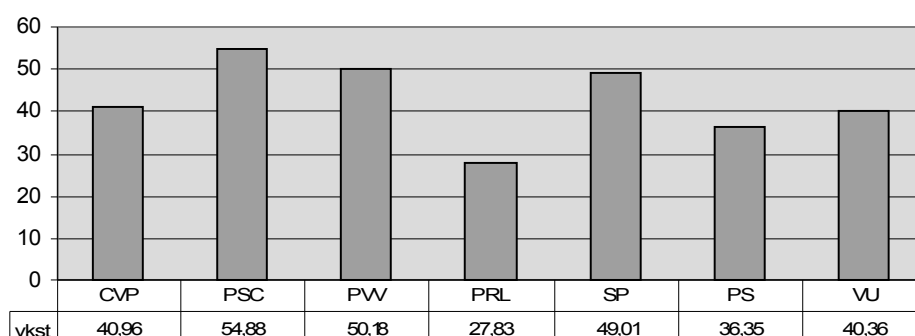
3. Partij waartoe de kandidaat behoort

Als derde politieke variabele wordt de partij waartoe een toekomstig regeringslid behoort, onder de loep genomen. De voorkeurstemmen van de 88 politici voor aanvang van hun eerste regeringsambt zullen hieronder in verband gebracht worden met de partij waartoe de politici behoren. De hypothese verwacht geen grote verschillen tussen de verschillende partijen aan te treffen wat betreft de voorkeurstemmen van hun politici. Vooreerst zal de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van alle partijen vergeleken worden, daarna zullen de gemiddeldes van de partijenfamilies en van de Vlaamse en Waalse partijen naast elkaar geplaatst worden.

a) Partijen

Grafiek 1.3.7 geeft de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per partij weer die behaald werd door de politici voor aanvang van hun eerste regeringsambt. Buiten een lage score van de politici van de PRL, zijn er geen grote verschillen waar te nemen. De gemiddelde waarde bij de PRL is immers 27,83, waar die van de andere partijen schommelt tussen 36,35 en 54,88.

Grafiek 1.3.7: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde per partij

De hoogste gemiddelde voorkeurstemmenwaarde, namelijk 54,88 wordt gehaald door de regeringsleden van de PSC. De politici van de PVV (50,18) en SP (49,01) halen een iets lagere waarde. Zowel de regeringsleden van de CVP als die van de VU halen een gemiddelde voorkeurstemmenvoet van respectievelijk 40,96 en 40,36. Daarna volgt de PS met een waarde van 36,35. De politici van de PRL halen zoals gezegd de laagste score met 27,83. Waar de grote verschillen zich precies manifesteren is af te lezen in tabel 1.3.14.

Tabel 1.3.14: Waarde voorkeurstemmenschaal en partij regeringsleden.

Vkstemma			0		0-50		50-100		100-150		150-...	
Partij	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Fi	%
CVP	20	23	6	30	6	30	6	30	2	10	0	0
PSC	12	14	1	8	5	42	4	33	2	17	0	0
PVV	12	14	1	8	6	50	4	33	1	8	0	0
PRL	12	14	3	25	7	58	2	17	0	0	0	0
SP	11	13	0	0	7	64	4	36	0	0	0	0
PS	18	20	4	22	8	44	6	33	0	0	0	0
VU	3	3	1	33	0	0	2	66	0	0	0	0

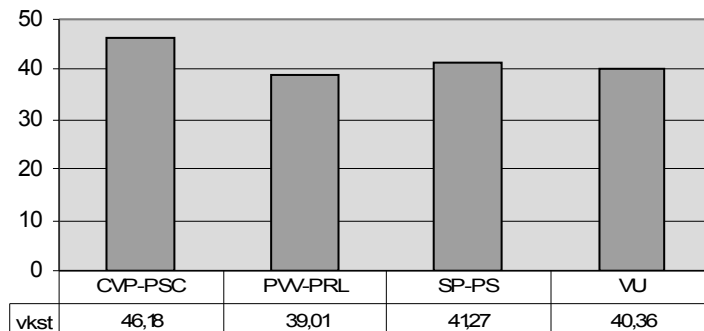
De PSC-regeringsleden, die dus gemiddeld de meeste voorkeurstemmen halen, zijn procentueel erg goed vertegenwoordigd in de voorkeurstemmen categorie 100-150 en erg zwak vertegenwoordigd in de categorie van nul voorkeurstemmen. De PVV- en SP-regeringsleden zijn dan weer sterk vertegenwoordigd in de categorie nul tot 50. Dat de CVP, VU, PS en vooral de PRL geen erg hoge gemiddelde waarde scoren, is te verklaren vanuit het feit dat veel van hun regeringsleden geen voorkeurstemmen halen. Van elk van deze partijen zit immers ongeveer één derde in de categorie van nul voorkeurstemmen. Deze laatste partijen blijken dus de meeste van hun politici in de regering op te nemen, zonder dat ze verkozen werden of deelnamen aan de verkiezingen. Vaak worden deze politici door hun partij dan ook later in de Senaat gecoöpteerd. Dat de waarde van de VU en de CVP toch nog relatief goed is, is te wijten aan het feit dat respectievelijk 66% en 40% van hun regeringsleden een voorkeurstemmenwaarde van meer dan 50 behalen.

b) Partijfamilies

Tijdens de onderzoeksperiode treden de Vlaamse partijen vaak in tandem met hun Waalse zusterpartij naar de verkiezingen en gaan ze ook enkel met hun zusterpartij in de regering. Wanneer de partijen samengevoegd worden volgens hun ideologische achtergrond en de gemiddeldes opnieuw berekend worden, liggen de gemiddelde voorkeurstemmenwaardes nog dicht bij elkaar. Grafiek 1.3.8 geeft aan dat de gemiddelde waardes schommelen tussen

39,01 en 46,18. Reden voor deze kleine schommeling is dat bij de verschillende partijenfamilies steeds één partij relatief goed scoorde (PSC, PVV en SP) en de zusterpartijen (CVP, PRL en PS) het steeds minder goed deden.

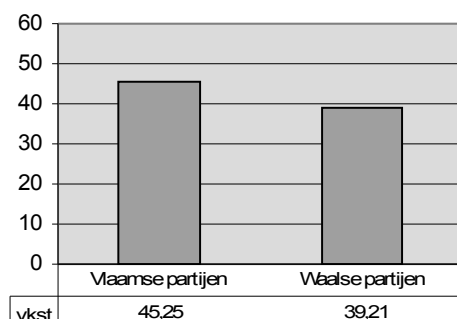
Grafiek 1.3.8: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en partijfamilie.

c) Vlaamse en Waalse partijen

Wanneer de Vlaamse en Waalse partijen samen worden genomen, wordt het verschil nog een beetje kleiner. De schommeling in gemiddelde voorkeurstemmenwaarde is hier immers beperkt tot zes punten. Grafiek 1.3.9 geeft deze schommeling grafisch weer.

Grafiek 1.3.9: Gemiddelde voorkeurstemmenwaarde en Vlaamse/Waalse partijen.

Zelfs al is het verschil klein, toch scoren de regeringsleden van de Vlaamse partijen gemiddeld meer voorkeurstemmen dan de regeringsleden van Waalse partijen. De

gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van de Vlamingen wordt immers omhoog getrokken door de relatief sterke voorkeurstemmenwaarde van de PVV en de SP en de matige score van CVP en VU. Bij de Waalse partijen halen de regeringsleden van de PSC wel veel voorkeurstemmen, maar het gemiddelde van alle Waalse partijen wordt naar beneden getrokken, door de erg lage score van de regeringsleden van de PRL.

C. Besluit

Wanneer een aantal sociografische en politieke variabelen in verband gebracht worden met het aantal voorkeurstemmen dat politici halen bij de verkiezingen die hun eerste regeringsambt voorafgaan, blijken enkele variabelen toch opmerkelijke verschillen in voorkeurstemmenaantal te vertonen.

Zo is het verschil in geslacht, leeftijd en de kieskring waaruit men afkomstig is, bepalend voor het voorkeurstemmenaantal dat men nodig heeft om in de regering te treden. Bij de eerste twee variabelen werd de hypothese bevestigd: vrouwen halen minder voorkeurstemmen dan mannen en jongeren halen er meer dan ouderen. Al moet ook toegevoegd worden dat die hypothese enkel geldig was voor de ministers. Die politici die in hun eerste regering staatssecretaris worden, halen minder voorkeurstemmen als ze jonger zijn en meer als ze ouder zijn. Bij de variabele kieskring, bleek de hypothese volkomen verworpen te worden. Uit de resultaten blijkt immers dat politici uit kieskringen met grote concurrentie, zich minder uitgesproken profileren in hun voorkeurstemmenaantal dan politici uit kieskringen met weinig concurrentie.

Bij de politieke variabelen, blijkt er een groot verschil in voorkeurstemmenaantal te bestaan, indien het politiek ambt dat het regeringsambt voorafgaat verschilt en indien het te bekleden regeringsambt verschilt. Bij deze laatste variabele is het verschil tussen vice-premiers en andere regeringsmandaten groot, maar is er geen groot verschil in voorkeurstemmenaantal op te merken tussen de staatssecretarissen, de ministers op een sterk departement en deze op een zwakker. Tenslotte zijn er ook geen grote voorkeurstemmenverschillen waar te nemen tussen de regeringsleden van de verschillende partijen, al scoren de regeringsleden van de PSC het beste en die van de PRL het slechtste.

I. VERDER CARRIEREVERLOOP EN ONTSLAG

Naast een analyse van het voorkeurstemmenaantal van politici voor aanvang van hun eerste regeringsmandaat, kan ook het voorkeurstemmenaantal op andere momenten in de regeringscarrière geanalyseerd worden. Dat laatste zal in dit hoofdstuk gebeuren. Vooreerst zal het voorkeurstemmenverloop tussen enkele verschillende momenten in de carrière bestudeerd worden. Daarna zal dieper worden ingegaan op het moment en de reden van het al dan niet ontslag nemen uit de regering en op de verschillende verkiezingen na afloop van het laatste regeringsambt.

A. Carrièreverloop

Om de evolutie van het voorkeurstemmenaantal in verband te brengen met de evolutie van de regeringscarrière, zal driemaal het verschil gemaakt worden van twee geschaalde⁴⁸

⁴⁸ Zoals ook in de andere hoofdstukken wordt er gewerkt met de 500- en de 2500-voorkeurstemmenschaal. Voor de volledige gegevens inzake de voorkeurstemmenwaardes van de regeringsleden, zie bijlage II en III op de pagina's 151-154 van deze eindverhandeling.

voorkeurstemmenwaardes. Eerst zal er gekeken worden naar het gemiddelde verschil in voorkeurstemmenaantal tussen de verkiezingen voor en na het eerste regeringsambt. Daarna wordt de tijdspanne groter gemaakt en wordt het voorkeurstemmenaantal voor het eerste ambt vergeleken met dat na het laatste ambt. Tenslotte wordt het verschil tussen de hoogste en de laagste waarde in voorkeurstemmen die werden behaald tijdens de regeringscarrière berekend, ongeacht het moment waarop deze waarden behaald werden. Voor elk van deze bewerkingen zal de populatie in grootte verschillen om fouten bij de berekening te vermijden. Hoe en waarom er tot een bepaalde populatie werd gekomen, wordt hierna uitvoerig uitgelegd.

De drie berekeningen zullen niet alleen gemaakt worden voor de op dat moment geldige populatie, maar ook voor verscheidene deelgroepen. Na de bespreking van het gemiddelde voorkeurstemmenverloop van de gehele geldige populatie, zal die populatie achtereenvolgens opgesplitst worden volgens geslacht, leeftijd en politieke partij. Een opdeling volgens het regeringsmandaat dat de politici bekleden wordt niet gemaakt omdat veel regeringsleden in hun carrière zowel minister als staatssecretaris zijn geweest.

1. Algemeen

Het gemiddelde verschil in voorkeurstemmenwaarde op enkele verschillende momenten in de regeringscarrière, wordt hieronder beschreven. In tabel 1.4.1 worden de gegevens weergegeven die daarna per kolom en dus per verschil tussen twee voorkeurstemmenwaardes zullen besproken worden. Tegelijkertijd zal ook hier uitgelegd worden hoe en waarom de populaties in deze onderzoeksfases verschillen.

Tabel 1.4.1: Voorkeurstemmenverschillen algemeen.

	Vkst.-verschil voor eerste		Vkst.-verschil voor eerste		Grootste verschil in	
	en na eerste ambt	Fi	en na laatste ambt	Fi	vkst-aantal	Fi
Algemeen	31,97	68	45,81	43	58,90	55

a) *Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na eerste ambt*

De linkse deel van tabel 1.4.1 geeft aan dat bij de berekening van het verschil in voorkeurstemmenwaarde tussen de verkiezingen voor en deze na het eerste regeringsambt, de populatie beperkt blijft tot 68 observaties. Reden hiervoor is dat twintig van de 88 politici in het onderzoek werden weggelaten omdat ze geen score haalden bij de verkiezing na hun

eerste ambt omdat er ofwel geen verkiezingen plaatsvonden -zoals na de regering Martens V- of omdat ze niet deelnamen aan verkiezingen.

Deze 68 politici blijken bij de verkiezingen na hun eerste ambt gemiddeld 31,97 punten hoger te scoren op de voorkeurstemmenschaal dan bij de verkiezingen voor hun eerste ambt. Het individueel verschil in voorkeurstemmenaantal tussen deze twee verkiezingen situeert zich immers vooral tussen een winst van 15 en 50 eenheden. Toch zijn er ook enkele opvallende scores. Zo zijn er bijvoorbeeld zeven regeringsleden die na hun eerste regeringsambt minder voorkeurstemmen halen dan ervoor: W. Martens, A. Bourgeois, C. F. Nothomb, H. De Croo, J.M. Dehousse, L. Onkelinx en J. Valkeniers. Daarnaast zijn er ook twee politici die een enorme sprong voorwaarts maken en meer dan 120 eenheden stijgen, namelijk J. Vande Lanotte en S. De Clerck.

b) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na laatste ambt

Zoals de middelste kolommen van tabel 1.4.1 aangeven, wordt voor 43 regeringsleden ook het gemiddelde verschil in voorkeurstemmenwaarde berekend tussen de verkiezingen die hun eerste ambt voorafgaan en deze die volgen op hun laatste ambt. Er wordt hier met 43 regeringsleden gewerkt omdat in deze berekening geen rekening kan gehouden worden met deze politici die niet deelnemen aan de verkiezingen na hun laatste ambt, met de politici waarbij geen verkiezingen plaatsvonden na hun laatste ambt en met deze politici die voor 1999 slechts in één regering zetelden. Deze laatste groep politici heeft immers enkel een voorkeurstemmenscore voor en na hun eerste regeringsambt, waardoor hun score dezelfde zou zijn dan deze in de berekening van het verschil tussen deze twee momenten. Daarenboven is het niet zinvol om politici die slechts van één regering deel uit maakten, mee te tellen in het kader van de evolutie van een gehele regeringscarrière.

De 43 politici maken tussen de verkiezingen die hun eerste ambt voorafgaan en deze die volgen op hun laatste regeringsambt, samen een gemiddelde vooruitgang van 45,81 eenheden op de voorkeurstemmenschaal. Dit verschil is groter dan het verschil tussen de behaalde voorkeurstemmenwaarde voor en na het eerste regeringsmandaat. Dat is, gezien de hypothese

dat regeringsleden meer voorkeurstemmen zullen halen naarmate ze langer in de regering zitten, logisch. Toch moet ook hier gewag gemaakt worden van enkele opvallende individuele scores. Zo kan worden aangegeven dat het verschil in voorkeurstemmenscore van J.L. Dehaene -namelijk 286,4- het gemiddelde omhoog trekt en dat de scores van C. Goor-Eyben, M. Colla en W. Martens -die allen minder voorkeurstemmen haalden na hun laatste ambt dan voor hun eerste- het gemiddelde naar beneden trekken.

c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal

Omdat vele politici niet bij de verkiezingen na hun laatste ambt hun hoogste en bij de verkiezingen voor hun eerste ambt hun laagste voorkeurstemmenscore halen, wordt ook een derde verschil tussen de voorkeurstemmenscores berekend: het verschil tussen de hoogste geschaalde waarde en de laagste, ongeacht het moment in de carrière. Zoals het rechtse deel van tabel 1.4.1 aangeeft bestaat de populatie uit 55 regeringsleden. Uit de 88 oorspronkelijke observaties werden immers die politici weggelaten die voor 1999 slechts lid waren van één regering. Dit omwille van twee redenen: ten eerste is de individuele score van deze politici dezelfde als bij de berekening van het verschil in voorkeurstemmen voor en na het eerste ambt en ten tweede kan er niet echt gesproken worden van het grootste verschil in voorkeurstemmenvoet doorheen de gehele regeringscarrière als er slechts gegevens van twee verkiezingen beschikbaar zijn.

Tabel 1.4.1 geeft aan dat de grootste sprong die deze 55 politici maken doorheen hun regeringscarrière er gemiddeld één van 58,90 eenheden is. Dit gemiddelde is het grootste van de drie gemiddeldes die in tabel 1.4.1 zijn weergegeven⁴⁹. Oorzaak hiervan is dat bewust op zoek werd gegaan naar het grootste verschil in voorkeurstemmenwaarde voor elk regeringslid. Dat maakt dat nooit een negatieve waarde gevonden kan worden en dat er ook een aantal politici met erg hoge waardes het gemiddelde naar boven zullen trekken. Zo halen bijvoorbeeld zowel J.-L. Dehaene als L. Tindemans een verschil van bijna 300 eenheden.

2. Geslacht

---

⁴⁹ De voorkeurstemmenwaardes die de individuele politici behaalden, op de verschillende momenten in hun carrière, zijn weergegeven in bijlage III op pagina 153 van deze eindverhandeling. Uit deze gegevens kan worden afgeleid tussen welke twee verkiezingen het grootste verschil in voorkeurstemmenaantal werd behaald.

De politici zullen nu -per berekening van verschil tussen twee voorkeurstemmenwaardes- in hun populatie opgedeeld worden volgens geslacht. Tabel 1.4.2 geeft zowel voor mannen als voor vrouwen aan wat het gemiddelde verschil is tussen de voorkeurstemmen die ze haalden bij twee verkiezingen. Daarnaast toont deze tabel ook van hoeveel politici telkens het gemiddelde werd berekend.

Tabel 1.4.2: Voorkeurstemmenverschillen volgens geslacht.

	Vkst.-verschil voor eerste en na eerste ambt		Vkst.-verschil voor eerste en na laatste ambt		Grootste verschil in vkst.-aantal	
		Fi		Fi		Fi
Mannen	31,18	60	47,37	40	60,52	50
Vrouwen	37,89	8	23,33	3	42,71	5

a) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na eerste ambt

Zoals het linkse deel van tabel 1.4.2 aangeeft, halen de 60 mannelijke politici gemiddeld 31,18 eenheden meer op de voorkeurstemmenschaal bij de verkiezingen na hun eerste mandaat dan bij deze ervoor. De acht vrouwen stijgen tussen die twee verkiezingen gemiddeld 37,89 eenheden. Vrouwelijke regeringsleden blijken dus gemiddeld een grotere sprong voorwaarts te maken in voorkeurstemmenaantal als gevolg van hun eerste regeringsdeelname. Wanneer de twee kolommen rechts bekeken worden, blijkt dat vrouwen in het begin van hun carrière een redelijke grote winst in voorkeurstemmenaantal boeken. Toch moet gewezen worden op het feit dat in de berekening van de twee andere verschillen in voorkeurstemmenaantal het aantal vrouwelijke observaties redelijk klein is, waardoor het gewicht van de score van één vrouw groot kan zijn. Wanneer de stijging in voorkeurstemmenaantal van de mannen op de verschillende momenten onder de loep genomen wordt, blijkt dat de gemiddelde sprong in voorkeurstemmen die zij maken na hun eerste ambt, kleiner is dan de gemiddelde sprong die ze maken over heel hun regeringscarrière en veel kleiner is dan het gemiddeld grootste verschil tussen twee verkiezingen.

b) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na laatste ambt

Bij het meten van het gemiddeld verschil in voorkeurstemmenaantal van politici over de totale regeringsperiode, blijkt de afstand tussen de stijging in voorkeurstemmenaantal van de mannen en dat van de vrouwen het grootst. De middelste kolommen van tabel 1.4.2 geven die resultaten weer. Wanneer het aantal voorkeurstemmen dat mannelijke politici behalen voor aanvang van hun eerste regeringambt vergeleken wordt met het voorkeurstemmenaantal bij de

verkiezingen na afloop van hun laatste ambt, blijkt dat de mannen gemiddeld 47,37 eenheden stijgen op de voorkeurstemmenschaal. Vrouwen doen het tussen deze twee verkiezingen gemiddeld slechts de helft zo goed, ze halen een gemiddelde stijging van 23,33. Deze score van de vrouwelijke regeringsleden, vergeleken met de voorkeurstemmenwinst die ze op andere momenten maken, is de laagste van de drie. Dit maakt dus duidelijk dat vrouwen doorheen hun carrière zowel sprongen voorwaarts als achterwaarts maken in hun voorkeurstemmenaantal, maar dat ze -gezien over de gehele regeringsperiode- niet erg veel voorkeurstemmen extra winnen. Mannen daarentegen, maken een kleinere sprong voorwaarts in het begin van hun regeringscarrière, maar stijgen over de gehele periode wel meer.

c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal

Wanneer de rechter kolommengroep van tabel 1.4.2 van naderbij bekeken wordt, is het opnieuw duidelijk dat mannelijke politici de grootste sprongen maken. Het gemiddeld grootste verschil in voorkeurstemmenaantal tussen twee verkiezingen bedraagt voor de mannelijke regeringsleden immers 60,52 eenheden, terwijl ze over de gehele tijdsduur van hun regeringscarrière 47,37 eenheden stijgen. Het ziet er dus naar uit dat mannen doorheen hun carrière soms veel voorkeurstemmen winnen die ze naar het einde van hun carrière toe weer verliezen. Bij de vrouwelijke regeringsleden is deze trend ook zichtbaar: ze scoren als gemiddeld grootste verschil op de voorkeurstemmenschaal 42,71 eenheden, terwijl die gemiddelde stijging over de gehele regeringscarrière 23,33 eenheden bedraagt.

3. Leeftijd

Opnieuw zijn hieronder de regeringsleden die in aanmerking komen voor de verschillende berekeningen opgedeeld. Deze keer niet volgens geslacht, maar volgens de leeftijd die ze hadden bij aanvang van hun eerste regeringsmandaat. De leeftijdscategorieën overspannen niet allemaal een tijdspanne van vijf jaar -zoals in het vorige hoofdstuk- omdat door het verkleinen van de onderzoekspopulatie, sommige deelpopulaties anders te weinig observaties zouden bevatten. Tabel 1.4.3 hieronder dat de eerste categorie, die politici bevat die bij aanvang van hun eerste regeringsambt tussen 30 en 40 jaar waren. De tweede categorie omvat de regeringsleden die op dat moment tussen 40 en 45 jaar waren, de derde deze die tussen 45 en 50 jaar waren en de vierde categorie omvat tenslotte deze politici die bij hun eerste regeringsintrede ouder dan vijftig jaar waren.

Tabel 1.4.3: Voorkeurstemmenverschillen volgens leeftijd.

	Vkst.-verschil voor eerste		Vkst.-verschil voor eerste		Grootste verschil in	
	en na eerste ambt	Fi	en na laatste ambt	Fi	vkst.-aantal	Fi
30-40	33,55	17	64,15	7	65,99	12
40-45	41,95	22	58,21	17	66,85	19
45-50	46,47	15	34,47	9	60,30	12
50-65	26,17	14	21,59	10	37,81	12

a) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na eerste ambt

Wordt vooreerst het gemiddeld verschil in voorkeurstemmenaantal bekeken, behaald bij de verkiezingen voor en na het eerste regeringsambt, dan kan worden vastgesteld dat vooral politici die op dat moment tussen 40 en 45 en 45 en 50 jaar oud zijn, de meeste winst boeken. Ze scoren, zoals de linkerkolommen van tabel 1.4.3 weergeven, een gemiddeld verschil van respectievelijk 41,95 en 46,47 eenheden op de voorkeurstemmenschaal. De regeringsleden onder de veertig jaar stijgen gemiddeld 33,55 eenheden en de ouderen, tussen 50 en 65 jaar, gaan slechts 26,17 eenheden vooruit. Deze laatste leeftijdscategorie scoort overigens bij elke berekening van gemiddeld voorkeurstemmenverschil het laagst. Dit geeft aan dat politici die op een leeftijd boven de 50 jaar voor het eerst in de regering komen, in vergelijking met de jongere regeringsleden, doorheen hun carrière het minste stijgen in voorkeurstemmenaantal.

b) Voorkeurstemmenverschil voor eerste en na laatste ambt

Zoals hierboven vermeld, halen de oudere regeringsleden ook over de gehele periode de kleinste winst in voorkeurstemmenaantal. Ze behalen ook slechts een gemiddelde stijging van 21,59 eenheden tussen de verkiezingen voor het eerste en deze na het laatste ambt. Tussen deze twee verkiezingen blijken de jongere regeringsleden duidelijk de grootste winst in voorkeurstemmenaantal te maken. Hoe jonger men start in de regering, hoe meer voorkeurstemmen men extra zal behalen naar het einde van zijn carrière toe: de politici tussen 30 en 40 jaar stijgen gemiddeld 64,15 eenheden, deze tussen 40 en 45 jaar gemiddeld 58,21 eenheden en de regeringsleden tussen 45 en 50 jaar nog 34,47 eenheden op de voorkeurstemmenschaal.

c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal

Ook wanneer het gemiddeld grootste verschil in voorkeurstemmenaantal tussen twee verkiezingen wordt gemeten, blijken de oudste regeringsleden de laagste score te halen. Ze halen een gemiddelde grootste winst van 37,81 eenheden, terwijl alle andere regeringsleden gemiddeld meer dan 60 eenheden winst maakten. Tussen de scores van de andere leeftijdscategorieën zijn er geen grote verschillen waar te nemen. De jongste regeringsleden halen een gemiddeld verschil van 65,99 eenheden op de voorkeurstemmenschaal, de politici tussen 40 en 45 jaar een van 66,85 en deze tussen 45 en 50 jaar één van 60,30.

4. Partij

Als laatste variabele wordt de partij waartoe de regeringsleden behoren in verband gebracht met het gemiddeld voorkeurstemmenverloop van deze regeringsleden. Tabel 1.4.4 geeft voor elke partij het gemiddeld verschil in voorkeurstemmenaantal weer van de verkiezingen voor en na het eerste ambt enerzijds en voor het eerste en na het laatste ambt anderzijds. Daarnaast wordt ook het grootste verschil tussen twee willekeurige verkiezingen weergegeven. Opvallend is dat de regeringsleden van de VU enkel in de linkerkolom zijn opgenomen. Oorzaak hiervan is dat deze politici voor 1999 slechts deelnamen aan één regering -namelijk Martens VIII- en dat bij de berekening van de verschillen waarvan de resultaten in de twee andere kolommen zijn weergegeven, geen rekening wordt gehouden met die politici.

Tabel 1.4.4: Voorkeurstemmenverschil volgens partij.

	Vkst.-verschil voor eerste		Vkst.-verschil voor eerste		Grootste verschil in	
	en na eerste ambt	Fi	en na laatste ambt	Fi	vkst.-aantal	Fi
CVP	44,70	14	64,56	10	100,16	12
PSC	24,92	10	29,17	5	36,73	9
PVV	29,89	8	20,51	7	33,29	8
PRL	23,6	7	33,84	8	32,38	9
SP	49,32	11	56,52	5	70,80	7
PS	21,6	16	59,56	8	65,31	10
VU	3,2	2	-	-	-	-

a) Voorkeurstemmenverloop voor eerste en na eerste ambt

Bij de berekening van het verschil in voorkeurstemmenaantal tussen de verkiezingen voor en na het eerste regeringsambt, blijkt dat vooral SP en CVP goed scoren. Hun regeringsmandatarissen gaan respectievelijk 49,32 en 44,70 eenheden vooruit op de voorkeurstemmenschaal. De twee politici van de VU stijgen slechts 3,2 eenheden tussen deze twee verkiezingen. De regeringsleden van alle andere partijen gaan gemiddeld tussen de 20 en 30 eenheden vooruit. Het is voorts opvallend dat alle partijen -de PVV uitgezonderd- bij

deze berekening van verschil het laagste scoren van de drie berekeningen. Gemiddeld blijkt dus het overgrote deel van de politici na hun eerste ambt een sprong voorwaarts te maken om verder in hun carrière nog meer extra voorkeurstemmen te halen. De regeringsleden van de PVV blijken echter na hun eerste regeringsdeelname vooruit te gaan in voorkeurstemmenaantal, maar vallen verder in hun carrière wat terug.

b) Voorkeurstemmenverloop voor eerste en na laatste ambt

In de middelste kolom van tabel 1.4.4 zijn de resultaten weergegeven van het gemiddeld verschil in voorkeurstemmen tussen de verkiezingen voor het eerste en na het laatste regeringsmandaat per partij. Ook hier blijken de politici van de CVP met 64,56 en de SP met 56,52 het best te scoren. Ook de regeringsleden van de PS maken een erg grote winst in voorkeurstemmenaantal, zij halen een gemiddelde stijging van 59,56. PSC, PVV en PRL halen een lagere score van respectievelijk 29,17; 20,51 en 33,84.

c) Grootste verschil in voorkeurstemmenaantal

Wanneer de rechterkolom van tabel 1.4.4 bestudeerd wordt, blijkt dat ook bij de berekening van het gemiddeld grootste verschil in voorkeurstemmen tussen twee verkiezingen de regeringsleden van CVP, SP en PS de meeste winst in voorkeurstemmenaantal boeken. De politici van de CVP halen zelfs een gemiddelde winst van meer dan 100 eenheden op de voorkeurstemmenschaal. Het gemiddeld grootste verschil in voorkeurstemmenaantal van politici van SP en PS ligt rond de 70 eenheden op de voorkeurstemmenschaal, dat van de andere partijen rond de 35 eenheden. Hoewel er dus een grote afstand is tussen de gemiddelde behaalde waardes per partij, scoren de politici van de meeste partijen⁵⁰ het hoogst bij deze manier van berekenen.

B. Ontslag en postregeringsperiode

---

⁵⁰ Enkel de politici van de PRL scoren hier een lagere waarde dan in de berekening van het verschil tussen de voorkeurstemmenwaardes van de verkiezingen voor het eerste en na het laatste ambt. Reden hiervoor is Duquesne gedurende zijn carrière in de regeringen Martens VI en VII nooit aan de verkiezingen heeft deelgenomen en dus steeds een waarde nul scoort. Omdat hij na zijn eerste en na zijn laatste ambt geen waarde heeft wordt hij in de eerste categorieën niet opgenomen, maar in de laatste wel. Een grootste sprong van nul punten haalt daarom het gemiddelde naar beneden.

Niet alleen de verkiezingen op het moment dat politici lid worden of blijven van een regering zijn belangrijk bij de analyse van voorkeurstemmen in het carrièreverloop van ministers, maar ook de verkiezingen direct nadat politici de regering verlaten en de daaropvolgende verkiezingen moeten in dit kader bestudeerd worden. Hieronder zal eerst het al dan niet ontslag uit de regering en daarna het verband met de voorkeurstemmenscore van naderbij bekeken worden. Daarna volgt een analyse van het voorkeurstemmenverloop in de postregeringsperiode.

1. Ontslag

Bij de analyse van het ontslag van politici uit de regering en de invloed van dat ontslag op de voorkeurstemmen die deze politici behalen, wordt gewerkt met een populatie van 80 regeringsleden. Deze 80 politici zijn de 88 politici uit de volledige populatie verminderd met de acht regeringsleden⁵¹ die ook in de regering Verhofstadt I zetelen. Reden hiervoor is dat in de berekening van de gemiddelde voorkeurstemmenwaarde gewerkt wordt met de voorkeurstemmen die de politici behaalden na hun laatste regeringsambt, en dat die voorkeurstemmen dus niet beschikbaar zijn voor de politici die op dit moment nog lid zijn van de regering. Zoals hierboven vermeld, wordt bij de berekening van het gemiddeld aantal voorkeurstemmen zowel voor deze politici die ontslag nemen uit een regering als deze die dat niet doen, gewerkt met de voorkeurstemmenscore⁵² die de regeringsleden behalen na hun laatste ambt. Van de politici die ontslag nemen uit een regering is enkel H. Van Rompuy⁵³ later nog opnieuw lid geworden van de regering. Voor hem wordt dus de score gebruikt die hij bij de verkiezingen na zijn ontslag behaalde. Hieronder wordt vooreerst voor de regeringsleden die ontslag namen uit een regering de reden voor dat ontslag besproken. Nadien wordt ook het voorkeurstemmenaantal mee in de analyse opgenomen.

a) Reden voor ontslag

Of veel van de 80 regeringsleden uit het onderzoek ontslag nemen uit een regering in de periode 1981-1999 en waarom ze dat doen, is af te lezen in tabel 1.4.5. Indien politici in

---

⁵¹ De acht die zowel in de periode 1981-1999 als na 1999 in de regering zetelden zijn: G. Verhofstadt, L. Onkelinx, J. Vande Lanotte, A. Duquesne, F. Vandenbroucke, L. Van Den Bossche, A. Flahaut en P. Chevalier.

⁵² Voor de individuele scores, zie bijlage III op pagina 153 van deze eindverhandeling.

⁵³ Van Rompuy nam op 18/09/1988 ontslag uit de regering Martens VIII en wordt op 05/09/1995 minister in de regering Dehaene I ter vervanging van Mieke Offeciers.

meerdere regeringen zetelen in die periode en uit één regering ontslag nemen, dan worden de politici ingedeeld in de categorie van het ontslag.

Tabel 1.4.5: Reden voor ontslag en deelname aan volgende verkiezingen.

					Aantal dat deelneemt aan		Aantal dat niet deelneemt aan	
	Fi	%		Fi	%	volgende verkiezingen	volgende verkiezingen	
Geen ontslag	51	64	Geen ontslag	51	64	48	3	
Politieke crisis	7	9	Politieke crisis	7	9	6	1	
Persoonlijke redenen	4	5	Andere reden	22	28	10	12	
Ander politiek niveau	14	18						
Herschikking	2	2						
Ambt valt weg	2	2						

Uit tabel 1.4.5 blijkt dat 64% van de politici uit geen enkele regering waarvan ze deel uitmaken tussen 1981 en 1999 vroegtijdig ontslag neemt. Van de andere 36% regeringsleden neemt 9% ontslag omwille van een politieke crisis waarvoor ze verantwoordelijkheid dragen, 5% om persoonlijke redenen, 18% omdat ze een ander mandaat toegewezen krijgen, 2% omdat er zich een herschikking in de regering opdringt en 2% omdat hun ambt wegvalt als gevolg van de staats hervorming.

Omdat de opdeling in categorieën waarom regeringsleden ontslag nemen te gedetailleerd is en het aantal observaties te klein, worden die politici die ontslag nemen in het rechterdeel van tabel 1.4.5 nog slechts in twee categorieën ingedeeld: deze politici die ontslag nemen omwille van een politieke crisis en deze die dat om een andere reden doen. Deze tabel geeft ook aan hoeveel politici uit de verschillende categorieën deelnemen aan de verkiezingen die volgen op hun ontslag of laatste regeringsambt. Van die regeringsleden die geen ontslag nemen, nemen nog 48 van hen deel aan de verkiezingen na hun laatste ambt. Van de regeringsleden die ontslag nemen omwille van een crisis doen nog zes van de zeven politici mee aan de volgende verkiezingen en van deze die omwille van andere redenen ontslag nemen, nog tien van de 22.

b) Reden voor ontslag en daaropvolgende behaalde voorkeurstemmen

In tweede instantie zullen de voorkeurstemmen die politici behaalden na het moment waarop ze de regering verlaten in verband gebracht worden met de reden van hun al dan niet vroegtijdig opstappen. Tabel 1.4.6 geeft voor de drie categorieën politici, zoals die hierboven werden gevormd, weer wat de resultaten zijn.

Tabel 1.4.6: Reden voor ontslag en voorkeurstemmen na hun laatste mandaat.

	Aantal politici dat deelneemt aan de verkiezingen na hun laatste mandaat	Gemiddelde voorkeurstemmen die de politici op dat moment behalen
Geen ontslag	48	78,04
Politieke crisis	6	111,38
Andere reden	10	80,87

Van de 51 observaties van ministers die geen ontslag nemen uit de regeringen Martens V tot en met Dehaene II -met uitzondering van de regering Martens IX-, nemen 48 politici deel aan de verkiezingen na afloop van hun laatste ambt. Ze scoren bij die verkiezingen gemiddeld 78,04 op de voorkeurstemmenschaal. In vergelijking met die regeringsleden die wel vroegtijdig opstappen uit de regering is dit een lage score. De zes⁵⁴ regeringsleden die omwille van een politieke crisis opstappen, halen bij de verkiezingen die volgen op dat ontslag immers gemiddeld een waarde van 111,38. De tien⁵⁵ politici die om een andere reden ontslag nemen, halen bij die verkiezingen een gemiddelde waarde van 85,27 eenheden op de voorkeurstemmenschaal.

Het is dus erg opvallend en volledig in tegenspraak met de hypothese dat die politici die omwille van een politieke crisis uit de regering stappen meer voorkeurstemmen halen dan zij die omwille van een andere reden ontslag nemen en dan deze politici die dit niet doen. Deze laatste groep regeringsleden haalt zelfs gemiddeld de minste voorkeurstemmen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat hoe meer de naam van politici in de media komt, hoe meer voorkeurstemmen ze zullen hebben ongeacht de reden waarom ze in de media komen. Dit laatste zal echter niet nader worden onderzocht, daar het buiten de opzet van deze eindverhandeling valt.

2. Postregeringsperiode

Voor de analyse van de voorkeurstemmen die politici behalen na hun regeringscarrière, wordt de populatie beperkt tot 61 observaties. Nu worden immers niet alleen de politici die lid zijn van de regering Verhofstadt I buiten beschouwing gelaten, maar ook de politici die lid zijn geweest van de regering Dehaene II. Reden hiervoor is dat in dit deel van het onderzoek zowel gewerkt wordt met de verkiezingen direct na afloop van het laatste ambt als met de

⁵⁴ Deze zes regeringsleden zijn: Coëme, Delcroix, De Clerck, Tobback, Colla en Pinxten.

⁵⁵ Deze tien politici die om een andere reden ontslag namen, maar toch nog aan de verkiezingen deelnamen zijn: Schiltz, Maystadt, Demuyter, Van Der Biest, Van Rompuy, Dehousse, Mayence, Anselme, Thys en Valkeniers.

verkiezingen die op deze verkiezingen volgen⁵⁶. De onderzoeksperiode loopt tot en met de verkiezingen van 1999 en op dat moment hebben de politici van de regering Verhofstadt I hun laatste ambt nog niet achter de rug. De regeringsleden van Dehaene II hebben op dat moment deelgenomen aan de verkiezingen direct na hun ambt, maar de gegevens van de verkiezingen vier jaar later (in casu 2003) zijn nog niet beschikbaar.

Hieronder wordt eerst nagegaan wat de invloed van de voorkeurstemmenscore van regeringsleden bij de verkiezingen die direct volgen op hun laatste regeringsambt is, op de voorkeurstemmenwaarde die ze behalen bij de verkiezingen vier jaar later. Daarna wordt het verband geanalyseerd tussen het al dan niet deelnemen aan de verkiezingen vier jaar na het laatste regeringsambt en de gemiddelde voorkeurstemmenscore bij de verkiezingen daarvoor.

a) Verkiezingen direct na het laatste ambt en de invloed daarvan op de voorkeurstemmen vier jaar later

Of er een verband is tussen het al dan niet stijgen in voorkeurstemmenaantal bij de verkiezingen direct na het laatste ambt tegenover de verkiezingen daarvoor en de mogelijke deelname en het gemiddeld voorkeurstemmenaantal van regeringsleden bij de verkiezingen vier jaar na hun laatste ambt, wordt hieronder in tabel 1.4.7 beschreven.

Tabel 1.4.7: Deelname verkiezingen direct na het laatste ambt en de volgende verkiezingen.

Verkiezingen direct na laatste ambt			Niet meer deelnemen vier jaar later		Wel deelnemen vier jaar later		
	Fi	%	Fi	%	Fi	%	Gem vkst.
Niet meer deelnemen	14	23	11	79	3	21	39,39
Stijgen tegenover vorige verkiezingen	38	62	17	45	21	55	78,92
Dalen tegenover vorige verkiezingen	9	15	4	43	5	56	52,38

Het linkse deel van tabel 1.4.7 toont dat 14 van de 61 regeringsleden die in dit deel van het onderzoek zijn opgenomen, niet deelnemen aan de verkiezingen die direct volgen op hun laatste regeringsambt. Van de 47 regeringsleden die op dat moment deelnemen aan de verkiezingen, zullen er 38 een hogere voorkeurstemmenscore halen dan bij hun vorige verkiezingsdeelname en zullen negen politici lager scoren.

Wanneer tabel 1.4.7 horizontaal gelezen wordt, blijkt dat van de 14 regeringsleden die direct na hun laatste ambt niet meer deelnemen aan de verkiezingen, er 11 of 79% dat vier jaar later

⁵⁶ Hoewel deze verkiezingen niet altijd vier jaar later werden gehouden, zal voor de eenvoudigheid verder in het hoofdstuk gesproken worden van de verkiezingen vier jaar later of vier jaar eerder.

ook niet meer zal doen. Drie politici, of 21%, zal dat wel doen en zal op dat moment een gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van 39,39 halen. Van de 38 regeringsleden die bij de verkiezingen na hun laatste ambt gestegen zijn in voorkeurstemmenaantal tegenover de verkiezingen vier jaar eerder, zullen er 17 of 45% niet meer deelnemen aan de verkiezingen vier jaar na afloop van het laatste ambt. 21 van hen of 55% neemt wel deel op dat moment en scoort een gemiddelde waarde op de voorkeurstemmenschaal van 78,92. Van de negen regeringsleden die in voorkeurstemmenaantal dalen bij de verkiezingen na hun laatste mandaat, zullen vijf politici deelnemen aan de verkiezingen vier jaar later. Ze halen op dat moment een gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van 52,38.

De hypothese die werd gesteld, namelijk dat regeringsleden die na hun laatste ambt nog stijgen in voorkeurstemmenaantal vaker ook nog aan latere verkiezingen zullen meedoen dan politici die terugvallen in voorkeurstemmenaantal, wordt dus niet uitgesproken bevestigd: van de politici die stijgen in voorkeurstemmenaantal, zal 58% vier jaar later deelnemen, van de politici die dalen zal 56% vier jaar later deelnemen aan de verkiezingen. Waar wel een sprekend verschil wordt aangetroffen is in het gemiddeld voorkeurstemmenaantal dat beide groepen regeringsleden behaalden bij de verkiezingen vier jaar na afloop van hun laatste ambt in de regering. Diegene die na hun laatste regeringsambt stijgen in voorkeurstemmenaantal, zullen vier jaar later een gemiddelde voorkeurstemmenwaarde van 78,92 behalen, terwijl die regeringsleden die dalen in voorkeurstemmenaantal na hun laatste ambt, vier jaar later slechts een gemiddelde waarde van 52,38 zullen behalen.

b) Verkiezingen vier jaar na het laatste ambt en verband met de voorkeurstemmen vier jaar eerder

Het verband tussen het al dan niet deelnemen aan de verkiezingen vier jaar na afloop van het laatste regeringsambt en de voorkeurstemmen die vier jaar eerder werden behaald, wordt hieronder in tabel 1.4.8 geschetst.

Tabel 1.4.8: Deelname verkiezingen vier jaar na het laatste ambt en verkiezingen daarvoor.

Verkiezingen vier jaar na laatste ambt	Fi	%	Geen deelname vier	Wel deelnemen	
			jaar eerder	4 jaar eerder	
			Fi	Fi	Gem vkst.
Niet meer deelnemen	31	51	11	20	60,77
Nog wel deelnemen	30	49	4	26	77,48

Ongeveer de helft van de 61 regeringsleden die in dit deel van het onderzoek zijn opgenomen, neemt vier jaar na afloop van hun laatste regeringsambt nog deel aan federale verkiezingen. Meer concreet nemen nog 30 regeringsleden deel aan die verkiezingen en doen 31 andere politici dat niet. Van deze 31 zijn er 20 regeringsleden die vier jaar eerder ook deelnamen en toen haalden ze een gemiddelde score van 60,77 op de voorkeurstemmenschaal. Van de 30 regeringsleden die vier jaar na hun laatste regeringsambt nog deelnemen aan de verkiezingen, deden er 26 ook vier jaar eerder mee aan de verkiezingen en behaalden ze toen een gemiddelde voorkeurstemmenscore van 77,48.

De conclusie die hier dus gesteld kan worden is dat regeringsleden die vier jaar na hun laatste ambt nog deelnemen aan federale verkiezingen, bij de verkiezingen direct na hun laatste ambt gemiddeld meer voorkeurstemmen haalden dan deze politici die vier jaar later niet meer deelnemen. Anders gezegd betekent dit dus dat regeringsleden die direct na hun laatste ambt meer voorkeurstemmen hebben, meer kans hebben om vier jaar later opnieuw mee te dingen naar een zetel in het parlement, dan regeringsleden die minder voorkeurstemmen halen.

C. Besluit

In de analyse van voorkeurstemmen doorheen de regeringscarrière van politici werden enkele treffende vaststellingen gedaan. Vooreerst blijken mannelijke en vrouwelijke politici bij de verkiezingen voor en na hun eerste regeringsambt gemiddeld ongeveer evenveel voorkeurstemmenwinst te boeken, terwijl mannelijke regeringsleden gezien over de gehele regeringsperiode meer dan het dubbel vooruitgaan in voorkeurstemmenaantal dan vrouwen. Wanneer de leeftijd van de regeringsleden mee in de analyse wordt opgenomen, blijken die politici die jong intreden in hun eerste regering, veel meer voorkeurstemmen extra te halen op het einde van hun regeringscarrière, dan politici die op oudere leeftijd voor het eerst in de regering stappen. Die jongste en oudste politici blijken tegelijk ook na hun eerste ambt niet het meest spectaculair te zijn gestegen in voorkeurstemmenaantal. Dit laatste is immers vooral weggelegd voor de regeringsleden die op een leeftijd tussen 40 en 50 jaar voor het eerst in de regering komen. Als derde variabele werd de partij waartoe de regeringsleden behoorden onder de loep genomen. Hierbij viel vooral op dat de politici van de CVP, SP en PS over hun hele regeringscarrière veel winst boeken in het aantal voorkeurstemmen dat ze behalen bij de verschillende verkiezingen.

Ook het moment van ontslag en de periode na de regeringscarrière werd in het onderzoek opgenomen. Ook hier waren de resultaten treffend. Ten eerste blijkt dat politici die omwille van een politieke crisis vroegtijdig opstappen uit de regering, nadien gemiddeld meer voorkeurstemmen halen dan deze politici die niet vroegtijdig opstappen of deze die omwille van een andere reden opstappen. Daarnaast wordt duidelijk dat een al dan niet stijgende voorkeurstemmenlijn na afloop van hun laatste regeringsambt geen invloed heeft op het al dan niet deelnemen aan de volgende verkiezingen, maar dat het wel invloed heeft op de score die de regeringsleden op dat moment behalen. Toch is het zo dat de politici die vier jaar na hun laatste regering nog deelnemen aan de verkiezingen, bij de verkiezingen direct na hun laatste ambt hoger scoren op de voorkeurstemmenschaal dan deze politici die niet meer deelnemen.

RESULTATEN DEEL I

“Het reëel verloop van de voorkeurstemmen van de Belgische regeringsleden uit de periode 1981-1999”. Dat is de titel en meteen ook het opzet van de analyse van het eerste deel van dit onderzoek. Om een analyse van voorkeurstemmen op een correcte manier mogelijk te maken, werd in het eerste hoofdstuk op zoek gegaan naar de beste manier om te rekenen met voorkeurstemmen. Na de bespreking van enkele algemene rekenregels en van enkele voorkeurstemmenscalen, werd beslist gebruik te maken van de 500- en 2500-voorkeurstemmenschaal van Dewachter. De voorkeurstemmen –van de 88 politici die tussen 1981 en 1999 lid waren van de federale regering- die deze politici behaalden bij de verkiezingen waarbij ze verkozen werden in het federaal of in de regionale parlementen werden daarna geschaald. Voor de verkiezingen voor de Senaat na 1992 wordt de 2500-voorkeurschaal gebruikt, voor alle andere verkiezingen voor de federale en regionale parlementen tussen 1965 en 1999 werd gerekend met de 500-voorkeurschaal.

Eens alle voorkeurstemmen geschaald, kon het onderzoek naar het verloop van die voorkeurstemmen van start gaan. In het tweede hoofdstuk werd nagegaan of de regeringsleden allen een bepaald patroon vertonen in dat voorkeurstemmenverloop. De hypothese die voor alle regeringsleden werd gesteld is dat na afloop van het eerste ambt de regeringsleden een sterke sprong voorwaarts zouden maken in voorkeurstemmenaantal, dat daarna het voorkeurstemmenaantal op een minder uitgesproken manier zou blijven stijgen en dat na afloop van de regeringscarrière dit aantal wat zou dalen. In eerste instantie werd de individuele voorkeurstemmenlijnen van 15 regeringsleden onder de loep genomen. Uit de

analyse bleek dat de voorkeurstemmenlijn van sommige politici, zoals M. Eyskens en Ph. Maystadt sterk aanleunt bij de vooropgestelde hypothese. Voor andere politici, zoals W. Martens en J.-L. Dehaene is dat helemaal niet het geval.

In tweede instantie werd de gemiddelde voorkeurstemmenlijn van drie verschillende regeringscarrières, namelijk die van de premiers, van de ministers en van de staatssecretarissen van naderbij bekeken. De premiers bleken over hun hele carrière meer voorkeurstemmen te halen dan de ministers, die het op hun beurt de hele tijd beter deden dan de staatssecretarissen. Na afloop van het eerste regeringsambt liggen de voorkeurstemmenscores van de drie carrières nog erg dicht bij elkaar, maar hoe verder men evolueert in de carrière, hoe groter de verschillen worden. Verder valt het ook op dat in geen van de carrières het toppunt op vlak van voorkeurstemmen op het einde van de carrière valt. De ministers en staatssecretarissen beleven dat hoogtepunt gemiddeld na hun tweede regeringsmandaat, de premiers na het derde. Toch moet hier opgemerkt worden dat de score die ze behalen na afloop van hun laatste regeringsambt nog redelijk hoog is.

In het derde hoofdstuk werden de voorkeurstemmen die de 88 politici behaalden bij de verkiezingen die hun eerste regeringsambt voorafgingen geanalyseerd. Deze voorkeurstemmen werden zowel voor alle regeringsleden samen als voor de ministers en staatssecretarissen afzonderlijk, in relatie gebracht met een aantal sociografische en politieke variabelen. Van de vele resultaten uit het onderzoek van de sociografische variabelen, zijn de volgende de belangrijkste. Voor aanvang van hun eerste regeringsambt halen vooreerst vrouwen minder voorkeurstemmen dan mannen. Daarnaast halen jongere politici er op dat moment meer dan de oudere, die zelf hoger scoren dan de middelste leeftijdsklasse tussen 40 en 50 jaar. Hierbij moet opgemerkt worden dat de jongeren bij de ministers hoger scoren dan de ouderen en dat dit bij de staatssecretarissen omgekeerd is: hier scoren de ouderen beter dan de jongeren. Tenslotte blijken die politici die uit een kieskring afkomstig zijn waar weinig concurrentie heerst, steeds meer voorkeurstemmen te halen dan die politici die uit een kieskring afkomstig zijn waar wel grote concurrentie is.

De resultaten van het onderzoek naar de politieke variabelen zijn even frappant. Het is vooreerst opmerkelijk dat regeringsleden die uit de Senaat komen minder voorkeurstemmen behalen dan deze regeringsleden die uit de Kamer komen. Minder in het oog springend is dat die regeringsleden die voor aanvang van hun federaal regeringsmandaat partijvoorzitter of

regionaal minister waren een pak meer voorkeurstemmen halen dan de parlementsleden. Niet alleen het ambt dat voorafgaat aan het ambt van federaal minister werd onderzocht, maar ook het ambt dat de politici zullen bekleden in die federale regering. Het resultaat daarvan was dat die politici die meteen vice-premier worden veel meer voorkeurstemmen behalen dan de andere regeringsleden. Tussen het voorkeurstemmenaantal van die andere regeringsleden was er geen sprekend verschil: of ze nu in hun eerste regering staatssecretaris worden of een zwak of een sterk departement onder hun hoede moeten nemen, ze behalen allemaal gemiddeld ongeveer evenveel voorkeurstemmen. Tenslotte werd ook de partij van de regeringsleden mee in de analyse betrokken. De regeringsleden van de PSC, PVV en SP scoren het hoogst en deze van de PRL het laagst, maar de verschillen in voorkeurstemmenwaarde tussen de verschillende partijen zijn erg beperkt.

In het vierde hoofdstuk werd gefocust op het verder carrièreverloop van de regeringsleden. Hierbij werd niet alleen de regeringscarrière onder de loep genomen, maar ook het moment van ontslag en de postregeringsperiode. Doorheen de regeringscarrière blijken mannelijke en vrouwelijke regeringsleden een ander patroon te kennen in hun voorkeurstemmenverloop. Tussen de verkiezingen voor en na het eerste regeringsambt gaan ze nog wel even sterk vooruit wat hun voorkeurstemmenaantal betreft, maar gezien over de gehele periode van de regeringscarrière, boeken de mannen meer dan dubbel zoveel voorkeurstemmenwinst dan de vrouwen. Politici die erg jong of redelijk oud voor het eerst in de regering treden gaan na hun eerste ambt niet erg veel winst maken, dat is eerder weggelegd voor de regeringsleden tussen 40 en 50 jaar. Ook bleek dat hoe jonger politici in de regering treden, hoe meer voorkeurstemmen ze naar het einde van hun carrière toe extra zullen behalen. Daarnaast werd ook duidelijk dat over de gehele regeringscarrière gezien, vooral de politici van de CVP, SP en de PS sterk vooruitgaan wat hun voorkeurstemmenaantal betreft.

Over de voorkeurstemmen die de politici behaalden na afloop van hun carrière in de federale regering waren er ook enkele opvallende vaststellingen. Zo blijkt vooreerst dat politici die geen vroegtijdig ontslag nemen uit de regering, nadien gemiddeld minder voorkeurstemmen behalen dan hun collega's die dat wel doen. Nog frappanter is dat de politici die ontslag nemen omwille van een politieke crisis waarvoor ze verantwoordelijkheid dragen nadien meer voorkeurstemmen zullen halen dan zij die ontslag nemen omwille van een andere reden. Tenslotte wees het onderzoek uit dat als politici na afloop van hun laatste regeringsambt nog gestegen zijn in voorkeurstemmenaantal niet vaker zullen deelnemen aan latere verkiezingen, maar dat ze in de latere regeringen wel meer voorkeurstemmen zullen behalen. Die politici

die later wel nog zullen deelnemen aan de verkiezingen, halen bij de verkiezingen direct na hun laatste ambt gemiddeld wel meer voorkeurstemmen dan zij die dat niet doen, maar zoals gezegd speelt het geen rol of ze op dat moment beter of slechter scoren dan voorheen.

In deze veelheid aan vaststellingen zijn er een aantal opvallende, die verdere analyse verdienen, maar dat gaat de beperkingen van de eindverhandeling, waarvan dit het eerste deel is, zeker te boven. Tenslotte kan –ten overvloede- nog eens aangestipt worden dat deze vaststellingen uitsluitend betrekking hebben op de voorkeurstemmen van de regeringsleden uit de periode van onderzoek, namelijk 1981-1999.

DEEL II:

**Martens V tot en met Dehaene II herbekeken
door een radicaal democratische bril**

INLEIDING

“Velen in de bevolking zijn blijkbaar niet blind voor de devaluatie van het tribunaal van het electoraat. Waar geen opkomstplicht bestaat, is het absenteïsme van de kiezers tot historische hoogte gestegen. Dat wijst op een slinkend vertrouwen in verkiezingen en bij uitbreiding in de politiek.”⁵⁷

Zoals hierboven door Luc Huyse beschreven wordt, verliezen burgers vaak hun vertrouwen in de verkiezingen. Een van de mogelijke verklaringen hiervoor is dat burgers hun stem vaak als weinig doorslaggevend ervaren. In België kunnen de burgers bij nationale verkiezingen wel enigszins een invloed uitoefenen op de zetelverdeling in het Parlement en op die manier de kaarten schudden voor de mogelijke nieuwe coalities. Maar, waar ze hoegenaamd niets in te zeggen hebben, is in de keuze van hun ministers, in de samenstelling van de regering, die nog steeds het belangrijkste orgaan is in de Belgische besluitvorming. De regering speelt immers een centrale rol in de besluitvorming: ze is niet alleen de stuwende motor, maar ook doorslaggevend beslisser, stimulator of adequaat remmer in het democratisch bestel⁵⁸. Ook de individuele ministers hebben een grote macht. Uit een onderzoek van 1990⁵⁹ naar de machtsverhoudingen tussen de voornaamste politieke posities in België blijkt immers dat bij de vier eerste plaatsen, drie regeringsambten staan. De premier blijkt de machtigste, de vice-

---

⁵⁷ L. HUYSE, *Gullivers probleem, essay over de toekomst van de politiek*, Leuven, Van Halewyck, 2002, 44.

⁵⁸ Voor meer informatie hieromtrent zie o.a.: W. DEWACHTER, *de mythe van de parlementaire democratie, een Belgische analyse*, Leuven, Acco, 2001, 193-234.

⁵⁹ W. DEWACHTER & DAS E., *Politiek in België: geprofileerde machtsverhoudingen*, Leuven, Acco, 1999. Zie ook W. DEWACHTER, *de mythe van de parlementaire democratie, een Belgische analyse, o.c.*, 15-30.

premier staat op de tweede plaats en wordt gevolgd door de partijvoorzitter en de individuele minister.

In de onderzoeksperiode die deze verhandeling omvat, namelijk de periode 1981-1999, heeft de Belgische bevolking slechts tweemaal op indirecte manier invloed gehad op de partijpolitieke samenstelling van de nieuwe regering. Zowel in 1985 als in 1995 benadrukken de uittreedende coalities dat ze hun samenwerking na de verkiezingen zullen voortzetten als de kiezers hun daartoe de vereiste meerderheid geven. De kiezers geven hun die meerderheid en zijn dus min of meer beslissend in de keuze van de regeringspartijen. Waar ze echter wederom geen inspraak in hebben, is in de keuze van de leden van die regering, de politici die de ideeën van de door hun gekozen partijen zullen moeten waarmaken.

De ministerkeuze is in België vooral een zaak van de partijen zelf. Toenmalig PS-partijvoorzitter Guy Spitaels kon het niet duidelijker omschrijven: *“C’est moi, et moi tout seul qui décide des ministres socialistes”*⁶⁰. Niet alleen de partijvoorzitter en andere hoogstaande politici spelen een bepalende rol. Ook met de rol van facties en independent kingdoms moet rekening gehouden worden.

Dat deze belangrijke fase in de regeringsvorming volgens sommige politologen anders moet en ook anders kan verlopen, wordt hieronder in hoofdstuk één beschreven. Er zal in datzelfde hoofdstuk ook een nieuw model ontwikkeld worden waarin, door middel van een ruime aandacht voor de uitgebrachte voorkeurstemmen, meer inspraak gegeven wordt aan de kiezers in de ministerkeuze. Dit radicaal democratisch model is gebaseerd op theorieën en bevindingen van o.a. Dewachter, Glastra van Loon, Gramson, Ranney, Delperée, Dewinter en Timmermans en valt binnen de Belgische verkiezingstechnologie. In een tweede hoofdstuk zal dan de samenstelling van de regeringen Martens V tot en met Dehaene II⁶¹ herbekeken worden vanuit dat radicaal democratisch perspectief. Er zal per regering worden nagegaan welke politici in dit perspectief minister en staatssecretaris geworden zouden zijn en in welke mate en waar deze fictieve regeringen verschillen van de feitelijke regeringen. Verder zal –in hoofdstuk drie- op zoek gegaan worden naar mogelijke verklaringen voor deze verschillen. Naast de institutionele voorwaarden en bepaalde karakteristieken, die in België een aantal

---

⁶⁰ Aangehaald in W. DEWACHTER, *De regering rechtstreeks verkiezen: een ontwerp van political engineering*, Leuven, KUL, Afdeling politologie, 1998, 15.

⁶¹ Met uitzondering van de regering Martens VII, daar er geen verkiezingen zijn vooraf gegaan aan de vorming van deze regering en de regering Martens IX, daar ook hier geen verkiezingen plaatsvonden en deze regering helemaal buiten het onderzoeksveld valt omwille van haar korte duur.

vertekeningen met zich meebrengen, zijn het vooral de partijen zelf die een grote rol spelen. Op basis van verschillende biografieën, getuigenissen en andere werken over de verschillende regeringsvormingen, zal getracht worden een beeld te vormen van de werkelijke invloed van vele verschillende actoren op de keuze van ministers. Er zal zo worden nagegaan waarom iemand met veel voorkeurstemmen geen minister werd en een ander, met veel minder voorkeurstemmen, wel. Tenslotte wordt in het besluit nog gekeken of de hypothesen bevestigd werden en hoe concreet dus de gevolgen zouden zijn van een directere inspraak van de kiezers in de keuze van ministers.

I. MODEL VOOR EEN RADICAAL DEMOCRATISCH PERSPECTIEF

Zoals eerder gezegd hebben de kiezers in België weinig inspraak in de keuze van hun ministers. Niet alleen de partijvoorzitters, maar ook een heleboel gewoontes en constitutionele vereisten spelen een belangrijke rol. In dit hoofdstuk zal dan ook een model ontworpen worden waarin het vertekenend effect van deze gewoontes en vereisten bij de verdeling van de regeringsmandaten en de keuze van de regeringsleden tot een minimum herleid zal worden. Vooreerst zal er een overzicht gegeven worden van de verschillende benaderingen die bij de ontwikkeling van een nieuw model in Belgische context relevant zijn.

Daarna wordt het nieuwe model, in radicaal democratisch perspectief uitgewerkt en verder verduidelijkt door middel van een voorbeeld. Meer concreet zal de vorming van de regering Verhofstadt I herbekeken worden door de radicaal democratische bril, en zal dus de fictieve regering Verhofstadt I gevormd worden.

A. Bestaande benaderingen of ideeën

1. Voorstellen voor rechtstreekse regeringsverkiezing

In veel verschillende landen zijn voorstellen ontwikkeld die de burger meer inspraak moeten geven in de keuze van de formateur, de regeringsleider of van de hele regeringscoalitie. Hieronder worden kort twee voorstellen besproken die een grote formele impact van de kiezers beschrijven in de keuze van de gehele regeringscoalitie⁶². Daar in beide theorieën aan

---

⁶² Voor meer informatie hieromtrent zie B. MADDENS, "De rechtstreekse verkiezing van de premier: een vergelijkende analyse" in *Res Publica*, 42, (2000), 4, pp. 399-428.

de kiezer op voorhand een coalitie voorgelegd wordt, wordt het moeilijk deze theorieën te gebruiken in de vorming van het nieuw model in functie van het herbekijken van de verkiezingen die de regeringen Martens V tot Dehaene II voorafgingen. De kiezers zouden immers veel meer informatie hebben gehad, wat hun stemgedrag had kunnen beïnvloeden. Wel zullen delen of gedachtegangen gebruikt worden in de opbouw van het nieuwe radicaal democratische model.

a) *Glastra van Loon*

De Nederlandse politoloog Glastra van Loon⁶³ komt in 1967 als eerste met een ontwerp om de kandidaat-premier en daarbij de regeringscoalitie die deze kandidaat voorstelt, rechtstreeks te verkiezen. Hij gaat uit van een verkiezing in twee rondes, waarbij de kandidaat-premier gebonden is aan de coalitieafspraken die voor de verkiezingen gemaakt werden. Indien enkele partijen samen een coalitie willen aangaan na de verkiezingen dragen ze immers een gezamenlijke kandidaat-premier voor. De premier- en parlamentsverkiezingen worden in twee rondes georganiseerd. De keuze voor een partij zal dan telkens de keuze voor een kandidaat-premier impliceren. Haalt een partij of een combinatie van meerdere partijen in de eerste ronde de absolute meerderheid, dan mag de winnende kandidaat-premier zijn regering beginnen vormen. Indien er geen sprake is van een absolute meerderheid wordt er een tweede ronde georganiseerd waaraan de twee partijen of combinaties van partijen deelnemen die het grootste aantal stemmen behaalden in de eerste ronde. In deze tweede ronde haalt één partij of partijencombinatie zeker de absolute meerderheid en kan die winnaar dus aan de regeringssamenstelling beginnen.

Om er zeker van te zijn dat de kandidaat-premier een meerderheid achter zich heeft in het Parlement, stelt Glastra van Loon een ingenieuze herverdeling van de zetels voor. Als er slechts één ronde is en dus één partij of combinatie van partijen de absolute meerderheid haalt, is er geen herverdeling nodig en worden de zetels verdeeld, evenredig met uitslag in die eerste ronde. Bij een verkiezing in twee rondes wordt het ingewikkelder: de winnende partij of combinatie van partijen verkrijgt een aantal zetels evenredig met het aantal stemmen uit de tweede ronde. De overige zetels worden verdeeld tussen alle andere partijen in evenredigheid met hun uitslag in de eerste ronde.

---

⁶³ J. F. GLASTRA VAN LOON, "Demokratie in Nederland" in *Acta Politica*, (1967-1968), 3, pp. 185-213.

a) Dewachter

In België komt Dewachter in 1968⁶⁴ met een ontwerp om de premier rechtstreeks te verkiezen. In 1998⁶⁵ gaat hij een pak verder en stelt een model voor de rechtstreekse verkiezing van de gehele regering voor. Ook Dewachter gaat uit van een systeem met twee rondes, maar koppelt de premierverkiezingen niet aan die voor het parlement. In een eerste ronde komen de verschillende kandidaat-premiers, afkomstig uit verschillende politieke partijen, tegen elkaar in competitie. Indien een van de kandidaten een absolute meerderheid behaalt, mag deze onmiddellijk zijn regeringsploeg samenstellen. Indien dat niet gebeurt, wordt er een tweede ronde georganiseerd waarbij de twee kandidaten met de meeste stemmen het tegen elkaar opnemen. Ze doen dat niet alleen: ze moeten eerst een volledige regeringsploeg samenstellen en een regeerakkoord voorleggen alvorens ze naar die tweede ronde trekken. De kandidaat-regeringsploeg die in die tweede ronde dan de meeste stemmen haalt, wordt tot regering verkozen.

Dewachter gaat dus verder dan Glastra van Loon. Hij legt de kiezer niet enkel een kandidaat-premier met coalitiepartners voor, maar meteen ook een hele lijst van ministers en een regeerakkoord. Een ander verschil is dat Dewachter niet uitgaat van een noodzakelijke meerderheid in het parlement voor de regering. Dewachter koppelt de parlamentsverkiezingen aan de tweede stemronde voor de premierverkiezing. De kiezer heeft op dat moment kennis van de mogelijke uitkomsten van de premierverkiezing en kan er dan zelf voor kiezen om al dan niet congruent te stemmen.

2. Benaderingen van regeringsvorming en bruikbaarheid voor een nieuw model

Niet alleen voorstellen voor de rechtstreekse verkiezing van de regeringscoalitie zijn in deze relevant. Een heel aantal andere benaderingen en deelaspecten van de benaderingen van verschillende auteurs zullen hieronder nader bekeken worden. Meerbepaald zullen die bevindingen gebruikt worden, die relevant zijn bij de ontwikkeling van een nieuw model in verband met de vorming en de samenstelling van regeringen. De constanten die bij de verschillende auteurs aangetroffen worden op alle momenten in het vormingsproces van de

---

⁶⁴ W. DEWACHTER, "De verdere democratisering van de Belgische politiek" in *Res Publica*, 10, (1968), 2, pp. 253-278.

⁶⁵ W. DEWACHTER, *De regering rechtstreeks verkiezen: een ontwerp van political engineering, o.c.*

regering zullen hieronder besproken worden. Daarnaast zal er aangegeven worden hoe er bij de ontwikkeling van het nieuw model rekening gehouden zal worden met die constanten en met de gebreken van die constanten ten aanzien van de inspraakmogelijkheden van de kiezer bij de keuze van de regeringsleden. Dit alles zal uiteraard gekaderd worden binnen de Belgische verkiezingstechnologie en de Belgische verkiezingsstructuur.

a) *Ranney*

Bevindingen over de selectie van kandidaten zijn uitgebreid terug te vinden bij Ranney⁶⁶. Hij vergelijkt in vierentwintig democratische landen de procedure tot selectie van kandidaten voor de parlementsverkiezingen. Onder selectie van kandidaten verstaat hij het extralegaal proces waarbij een politieke partij beslist wie een plaatsje op de lijst krijgt en waar dat plaatsje zich precies op die lijst bevindt. In België zijn de procedures voor selectie van kandidaten niet vastgelegd in de wet, maar worden ze meestal per partij in het partijbureau overeengekomen en neergeschreven in de statuten van de partij. Dat sommige politici meer kans hebben om op de lijst te komen dan anderen, heeft vooral te maken met ervaring, lokale bindingen en de affiliatie met bepaalde groepen binnen de partij.

Daar het dus duidelijk is dat er een grote invloed van de partij is op de samenstelling van de lijst en op de plaats op die lijst, zal met de stellingen van Ranney rekening gehouden worden bij de opbouw van het nieuw model. Aan de namen die op de lijsten hebben gestaan tussen 1981 en 1999 kan uiteraard niets veranderd worden. Wel kan het belang van de plaats op de lijst gereduceerd worden tot het minimum door enkel te werken met het absoluut aantal voorkeurstemmen dat de kandidaten kregen en deze dan te schalen. Op die manier wordt het overdrachtstelsel van de lijststemmen en de daaraan gekoppelde keuze van de partij over wie ze op de zogenaamde verkiesbare plaatsen zetten, immers genegeerd.

b) *Grootte van de coalitie*

---

⁶⁶ A. RANNEY, "Candidate selection" in D. BUTLER (Eds.), *Democracy at the polls, a comparative study of competitive national elections*, Washington, Enterprise Institute for Public Policy Research, 1981, 75-106.

Laver en Schofield besteden in hun boek *'Multiparty Government: the politics of coalitions in Europe'*⁶⁷ uitgebreid aandacht aan de verschillen in grootte van coalities en de gevolgen van deze verschillen in grootte. Ook het belang van een al dan niet legislatieve meerderheid van de regeringscoalitie wordt uitvoerig besproken. Hun bevindingen over België zijn duidelijk: België heeft bijna altijd 'minimal winning' coalities gehad. Van de tweeëntwintig regeringen die België kende tussen 1945 en 1987, waren er immers vijftien 'minimal winning'. Hieronder verstaan Laver en Schofield: "*coalitions which have the property that, if any member leaves, then the coalition ceases to control a majority in the legislature*"⁶⁸. Het komt er dus op neer dat een regeringscoalitie net voldoende steun zal zoeken in het Parlement en niet onnodig nog een extra partij zal vragen om mee in het regeringsbootje te stappen.

Tussen 1981 en 1999 zijn ook in België de meeste regeringen, 'minimal winning' coalities. Enkel Martens VIII opteert voor een 'oversized majority' omdat ze een tweederde meerderheid nodig heeft om de laatste stappen in de staatsvorming goedgekeurd te krijgen. Bij de toepassing van het nieuw model zal dan ook na elke verkiezing vertrokken worden van de bestaande, gevormde coalities en enkel met die partijen rekening gehouden worden als leveranciers van ministers.

c) *Gramson*

In een artikel van Browne en Franklin⁶⁹ worden de aspecten van coalitie-payoffs nagegaan in verschillende Europese parlementaire democratieën. In deze context moet vooral rekening gehouden worden met de theorie van Gramson die door Browne en Franklin empirisch getoetst wordt. Gramson tracht met zijn theorie immers te voorspellen hoe coalities zullen gevormd worden en hoe de voordelen en nadelen van deelname aan die coalitie verdeeld zullen worden. De grote hypothese van zijn theorie is dan ook: "*Any participant will expect others to demand from a coalition a share of the payoff proportional to the amount of resources which they contribute to a coalition*"⁷⁰. Meer specifiek, in het kader van dit onderzoek, wordt dat: "*The percentage share of ministries received by a party participating in a governing coalition and the percentage share of that party's coalition seats will be*

---

⁶⁷ M. LAVER & N. SCHOFIELD, *Multiparty government: the politics of coalition in Europe*, Oxford, Oxford University Press, 1990.

⁶⁸ M. LAVER & N. SCHOFIELD, *o.c.*, 69.

⁶⁹ E. BROWNE & M. FRANKLIN, "Aspects of coalition payoffs in European parliamentary democracy" in *American political science review*, 67, (1973), pp. 453-469.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 456.

proportional on a one to one basis'⁷¹. Daar ook in België proportionaliteit als ongeschreven regel⁷² geldt in de verdeling van de mandaten onder verschillende coalitiepartners, zal ook in het nieuw model proportioneel te werk gegaan worden. Deze proportionaliteit zal echter niet berekend worden op basis van de zetelverdeling in het Parlement. Omdat er in België bij het omzetten van stemmenaantal naar zetelaantal steeds een zekere vertekening⁷³ plaatsvindt, zal er in de nieuwe theorie gewerkt worden met het absoluut stemmenaantal dat de partijen haalden in Kamer en Senaat. Op basis van de som van beide stemmen aantallen zullen de regeringsambten dan over de verschillende regeringspartijen verdeeld worden. Concreet zal dat dus betekenen dat de Vlaamse politici zestig procent van de regeringsambten zullen bezetten en dat de Waalse partijen veertig procent van de mandaten zullen bekleden.

Door te werken met deze manier van proportionele verdeling, wordt abstractie gemaakt van de Belgische constitutionele voorwaarden in verband met de regeringssamenstelling. Artikel 99 van de Belgische Grondwet zegt immers: *“De Ministerraad telt ten hoogste vijftien leden. De Eerste Minister eventueel uitgezonderd telt de Ministerraad evenveel Nederlandstalige als Franstalige ministers.”* Het verplicht taalevenwicht in de Ministerraad houdt dus meestal een overrepresentatie in van de Franstalige ministers. Dit wordt meestal weggewerkt⁷⁴ door een Vlaamse Eerste Minister aan te duiden en indien nodig een groter aantal Vlaamse dan Waalse staatssecretarissen. Op die manier probeert men bij het toekennen van de gewichten toch tot een zekere gelijkwaardige verdeling te komen. Zoals gezegd, zal in het nieuw model geen rekening gehouden worden met deze institutionele voorwaarden. Het is immers radicaal democratisch om aan de Vlaamse meerderheid in België meer ministers en staatssecretarissen te koppelen. Deze regeringsmandaten zullen daarom –zoals eerder gezegd- verdeeld worden op basis van de electorale sterkte van de verschillende partijen in de Kamer en de Senaat. Later zal het taalevenwicht wel terug ingevoerd worden bij het zoeken naar verklaringen voor het verschil tussen de fictieve en feitelijke regeringen⁷⁵ en zal ook gekeken worden naar de impact die de proportionele verdeling van de regeringsambten tussen de Vlaamse en de Waalse partijen heeft.

---

⁷¹ *Ibid.*, p. 457.

⁷² Zie hiervoor o.a. W. DEWACHTER & E. CLIJSTERS, “Belgium: political stability despite coalition crises” in E. BROWNE & J. DREIJMANIS, *Government coalitions in Western Democracies*, New York, Longman, 1982, 187-216; A. LIJPHART, “Proportionality by non-pr Methods: Ethnic representation in Belgium, Cyprus, Lebanon, New Zealand, West Germany and Zimbabwe” in GROFMAN & A. LIJPHART, *Electoral laws and proportional consequences*, New York, Agatha Press, 1986, 114-123.

⁷³ Voor de impact van deze vertekening zie hoofdstuk III op de pagina 117 van deze eindverhandeling.

⁷⁴ L. DE WINTER & P. DUMONT., “La formation et le maintien des gouvernements (1946-1999)” in *CRISP, Courrier hebdomadaire*, (1999), 1664, pp. 1-59.

⁷⁵ zie daarvoor hoofdstuk III van dit deel op de pagina 117 van deze eindverhandeling.

Een andere getoetste hypothese van Gramson is dat “*the deviation from one-to-one proportionality has the effect of causing small parties to receive additional or ‘bonus’ ministries to be distributed above their proportional shares*”⁷⁶. Deze oververtegenwoordiging van kleine partijen wordt volgens Browne en Franklin door de grotere toegestaan omdat ze wel een kleine toegift willen doen aan een partijtje dat het voor hen mogelijk maakt een coalitie te vormen. Een kleine partij is immers vaak voldoende en meer wenselijk dan een grote partij om een coalitie de meerderheid te bezorgen.

In het nieuw model dat later gevormd zal worden, zal geen rekening worden gehouden met dit aspect van Gramsons theorie: indien er geen volledig correcte verdeling mogelijk is, zullen de bonusministeries naar die partij gaan, die bij de berekeningen het meeste verlies leed door de afronding. Bevoordeling van kleine partijen past immers niet in een radicaal democratisch perspectief. De mogelijke impact van deze bevoordeling, wordt wel nagegaan in hoofdstuk drie van dit deel⁷⁷ van de eindverhandeling.

d) Timmermans, Delperée en Dewinter

Ook Timmermans⁷⁸ praat over de overrepresentatie van de kleine coalitiepartners in België. Hij schenkt ook veel aandacht aan het klein en groot overleg dat aan de regeringsvorming voorafgaat. Vooral over welke partij welk departement krijgt en over wie er dan op de ministerstoel geplaatst wordt, wordt er heel wat onderhandeld. Om een eerlijke verdeling van zware en lichte departementen tussen de verschillende partijen te bekomen, wordt in België sinds 1980 gewerkt met een puntensysteem. Delperée⁷⁹ beschrijft als eerste de idee van ‘het vernuftig puntenstelsel’ nadat zowel de *Gazet van Antwerpen* op 23 oktober 1980 en *La Libre Belgique* op 27 oktober 1980 er de subtiliteiten van hadden gepubliceerd. Delperée beschrijft de verschillende gewichten die aan de verschillende functies worden gegeven: de Eerste Minister krijgt drie punten, er zijn twee punten voor elke minister en de staatssecretarissen krijgen elk één punt. De voorzitters van de Kamer Van Volksvertegenwoordigers en Senaat krijgen net zoals de ministers elk twee punten, terwijl er voor de voorzitters van de regionale

---

⁷⁶ E. BROWNE & M. FRANKLIN, *l.c.*, 460.

⁷⁷ Zie hiervoor pagina 117 e.v. van deze eindverhandeling.

⁷⁸ A. TIMMERMANS, “Cabinet Ministers and policy-making in Belgium: the impact of coalitional constraints” in M. LAVER & K. SHEPSLE, *Cabinet Ministers and parliamentary government*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, 106-124.

⁷⁹ F. DELPERÉE, *Chroniques de crise 1977-1982*, Brussel, CRISP, 1983, 117.

parlementen één punt wordt opzij gelegd. Dewinter⁸⁰ zal later deze puntenverdeling overnemen, al brengt hij enkele wijzigingen aan. Zo zegt hij niets over de voorzitters van de regionale parlementen en voegt hij aan de bevindingen van Delperée toe dat vanaf 1988 ook de Europese commissarissen mee in de weegschaal worden gelegd. Ze zullen ook twee punten waard zijn.

Over wie op welke stoel komt te zitten, heeft Dewinter⁸¹ ook een theorie. Tussen 1949 en 1988 werden een aantal ministeries steeds of heel vaak door dezelfde partijen bezet. Zo ging het departement Landbouw zeventien van de twintig keer naar de CVP en drie keer naar de PSC. Ook Gezondheidszorg, Milieu en Vlaamse Cultuur waren geprivilegieerde domeinen van de CVP. Langs de andere kant hebben de liberalen nooit een premier of minister van Buitenlandse Zaken gehad. Ze zijn ook zelden terug te vinden op de zetels met een sociale connotatie zoals Pensioenen, Werkgelegenheid en Sociale Zaken. De socialisten leverden dan weer nooit een minister van de Middenklasse en heel zelden één van Defensie. Financiën ging in een centrumlinkse regering naar de christen-democraten en in een centrumrechtse regering naar de liberalen. Voor de andere departementen was niet zo'n constante lijn te trekken, ze werden dus aan verschillende partijen toegewezen.

In het nieuw model zullen die punten op basis van het door Dewinter licht aangepaste systeem van Delperée⁸², ook toegekend worden en –in overeenstemming met het stemmenaantal in het Parlement- verdeeld worden onder de verschillende partijen. Het totaal aantal punten dat verdeeld zal worden, zal in overeenstemming zijn met het totaal aantal punten dat bij de vorming van de verschillende regeringen in deze onderzoeksperiode in het spel waren. Er zullen in de fictieve regeringen dus in totaal telkens evenveel ministers en staatssecretarissen zijn als in de feitelijke regeringen. Er zal verder geen rekening gehouden worden met de bevindingen van Dewinter inzake welke partij welk departement onder zijn hoede neemt. Het aantal ministers dat elke partij levert en wie die ministers dan zullen zijn, zal in dit onderzoek immers veel belangrijker zijn dan welke partij welk departement veroverd. Daarenboven zou het een te arbitraire keuze zijn om zelf te beslissen wie op welke stoel komt te zitten. De partijen moeten immers door onderling overleg, kennis en interesse zelf kunnen beslissen wie welk ministerie zal beheren.

---

⁸⁰ L. DE WINTER & P. DUMONT, "La formation et le maintien des gouvernements (1946-1999)", *l.c.*

⁸¹ L. DE WINTER & P. DUMONT, "La formation et le maintien des gouvernements (1946-1999)", *l.c.*

⁸² De reden waarom er met de puntenverdeling van Dewinter en niet van Delperée gewerkt wordt, is dat deze werkwijze meer actualiteitswaarde heeft, omdat ook de Europese commissaris mee in rekening wordt gebracht.

B. Een nieuw model voor regeringsvorming

Vertrekkend vanuit de hierboven beschreven bevindingen, wordt nu een nieuw model ontwikkeld ten aanzien van de regeringsvorming. In dit model ligt de klemtoon vooral op de inspraak van de kiezer in het bepalen van het aantal en de namen van de ministers en de staatssecretarissen die de verschillende partijen zullen leveren. Binnen de geschetste regels en gewoonten zal dit model immers uitgaan van een grote invloed van voorkeurstemmen op de minister- en staatssecretariskeuze. Hieronder zullen de verschillende momenten in het vormingsproces van een regering beschreven worden zoals ze door de bril van dit nieuw model zouden gezien worden. Er zal ook telkens aangegeven worden hoe dit model gebruikt zal worden bij het herbekijken van de regeringen die binnen de onderzoeksperiode gevormd werden⁸³. Dit laatste zal worden verduidelijkt door als voorbeeld de vorming van de regering Verhofstadt I volgens dit radicaal democratisch model te bekijken en te beschrijven.

1. Verkiezingen en coalitievorming

Voorafgaand aan de verkiezingen zal door middel van campagnes aan de kiezer duidelijk gemaakt moeten worden dat voorkeurstemmen een doorslaggevende rol zullen spelen in de samenstelling van de regering. De verkiezingen zullen in één ronde gehouden worden waarbij in eerste instantie gerekend zal worden met het absoluut aantal stemmen dat een partij behaalde in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en in de Senaat. De stembiljetten waar enkel door middel van voorkeurstemmen op individuele kandidaten wordt gestemd, tellen zoals nu ook het geval is voor de partij waarvan zij lid zijn. Ook een lijststem is een stem voor de partij en zal niet overgedragen kunnen worden naar de individuele kandidaten op de lijst. Na de verkiezingen blijft de coalitievorming in handen van de partijen zelf, waarbij de grootste partij het initiatiefrecht krijgt om te onderhandelen over mogelijke coalities. Wanneer de verschillende partijen tot een akkoord gekomen zijn, begint de verdeling van het aantal ministers over de partijen. In tweede instantie zal dan gekeken worden naar het relatief aantal voorkeurstemmen⁸⁴ dat de verschillende kandidaten behaalden.

---

⁸³ Het gaat hier om de regeringen Martens V tot en met Dehaene II, met uitzondering van de regering Martens VII, daar er geen verkiezingen zijn voorafgegaan aan de vorming van deze regering en de regering Martens IX, daar deze regering helemaal buiten het onderzoeksveld valt omwille van haar korte duur.

⁸⁴ De berekening van het relatief aantal voorkeurstemmen gebeurt, zoals in Deel I, door de voorkeurstemmen te schalen. Voor de berekening van die schalen, zie pagina 18 e.v. van deze eindverhandeling.

In dit onderzoek zullen –bij het herbekijken van de regeringen Martens V tot en met Dehaene II- de coalities gebruikt worden die werden gevormd na de overeenstemmende verkiezingen. Bij de keuze van ministers zal dan ook enkel naar de op dat moment bestaande coalitiepartners gekeken worden als leveranciers van ministers. Ook het totaal aantal ministers en staatssecretarissen die in de verschillende feitelijke regeringen actief waren zal hetzelfde blijven in de fictieve regeringen. Wanneer dus bijvoorbeeld de regering Verhofstadt I opnieuw gevormd zou worden in dit model, zou die fictieve regering, -net zoals de feitelijke regering Verhofstadt I- bestaan uit vijftien ministers en drie staatssecretarissen, allen afkomstig uit een van de volgende partijen: VLD, PRL⁸⁵, SP⁸⁶, PS, Agalev en Ecolo.

2. Aantal ministers op basis van stemmenaantal in Kamer en Senaat

In overeenstemming met Gramsons⁸⁷ theorie, zal het aantal ministerambten onder de verschillende coalitiepartners verdeeld worden op basis van hun electorale sterkte in het Parlement. Er zal gerekend worden met het absolute stemmenaantal uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat na de overeenkomstige verkiezingen. De som van de in beide Kamers behaalde geldige stemmen zal dan worden omgezet in een percentage stemmen in het hele land en verder binnen de coalitie. Wanneer de VLD in 1999 bijvoorbeeld 888861 geldige stemmen in de Kamer en 952116 in de Senaat haalt, betekent dit dat ze in België bijna 15% van de stemmen haalt. Binnen de coalitie haalt de VLD dan 25% van de stemmen in de Kamer en de Senaat. Op basis van deze 25% zal de VLD dan ministers en staatssecretarissen toegewezen krijgen.

3. Welke regeringsambten voor welke partijen

Op basis van het percentage stemmen dat de verschillende coalitiepartners binnenhalen, zal nu een relatief aantal punten aan de verschillende partijen toegekend worden. Tabel 2.1.1 toont hoe de punten verdeeld zouden worden bij de vorming van een fictieve regering Verhofstadt I.

Tabel 2.1.1: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1999.

	VLD	PRL	SP	PS	Agalev	Ecolo	Andere
absoluut Kamer	888861	630219	593372	631653	434449	457281	2578239
absoluut Senaat	952116	654961	550657	597890	438931	458658	2541158

⁸⁵ In feite gaat het om de federatie PRL-FDF-MCC, maar voor de eenvoudigheid wordt die partij hier en ook verder in de beschrijving van dit voorbeeld aangeduid door PRL.

⁸⁶ De SP zal tijdens de regeerperiode van Verhofstadt I, haar naam zal veranderen in sp.a.

⁸⁷ E. BROWNE & M. FRANKLIN, *l.c.*, pp. 453-469.

totaal aantal stemmen	1840977	1285180	1144029	1229543	873380	915939	5119397
relatief in coalitie	0,25	0,18	0,16	0,17	0,12	0,13	
# punten	10,10	7,05	6,28	6,75	4,79	5,03	
# punten afgerond	10	7	6	7	5	5	

Het totaal aantal punten dat in dit onderzoek gebruikt zal worden is hetzelfde als het totaal aantal punten dat in de feitelijke regeringen verdeeld werden. Bij de regering Verhofstadt I waren dat er veertig⁸⁸. Zoals uit tabel 2.2.1 blijkt, wordt bij het omzetten van het stemmenpercentage in de coalitie naar puntenaantal, gerekend met twee cijfers na de komma. Deze cijfers worden later gewoon afgerond.⁸⁹ Indien er door deze afronding een restpunt overblijft, zal dat restpunt toegekend worden aan die partij die het meeste verlies leed bij de afronding. Indien een punt teveel werd toegekend, zal het punt dat met de kleinste rest naar boven werd afgerond, toch naar beneden worden afgerond.

Eens het aantal punten per partij berekend is, kunnen die punten nu verdeeld worden over de verschillende ambten. Zoals Dewinter⁹⁰ zegt krijgt de Eerste Minister drie punten, de gewone ministers, de voorzitters van Kamer en Senaat en de Europese Commissaris twee punten en is er één punt weggelegd voor de staatssecretarissen. De drie punten gaan steeds naar de partij van die persoon die relatief de meeste voorkeurstemmen heeft. De twee punten voor de voorzitters zullen gaan naar de partijen die op het moment van het onderzoek de voorzitters van Kamer en Senaat leverden. In het voorbeeld van de fictieve vorming van Verhofstadt I, betekent dat dus dat bij de VLD drie punten zullen afgetrokken worden omdat Verwilghen de hoogste voorkeurstemmenvoet, namelijk 211,7 behaalt en dus premier zal worden. Daarnaast moet de VLD ook nog twee punten prijs geven omdat ze in 1999 Kamervoorzitter De Croo leveren. Zowel de PRL als de PS moeten respectievelijk voor Senaatsvoorzitter De Decker en Europees Commissaris Busquin ook twee punten prijsgeven. Uit tabel 2.1.2 kan afgelezen worden dat bij aanvang van de verdeling van regeringsambten over de verschillende partijen, de VLD, PRL, PS, Agalev en Ecolo elk vijf punten hebben en de SP start met zes punten.

Tabel 2.1.2: Verdeling van de regeringsambten op basis van behaalde punten: 1999.

#punten	VLD		PRL		SP		PS		Agalev		Ecolo	
	uitgedeeld	Over 10	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 5	uitgedeeld	over 5
ambten	3	7										
	2	5	2	5			2	5				
Ministers	2	3	2	3	2	4	2	3	2	3	2	3
	2	1	2	1	2	2	2	1	2	1	2	1
	2	-1		0	2	0						

⁸⁸ Veertig punten daar er één premier was (één keer drie punten), 14 ministers, 1 Kamer- en 1 Senaatsvoorzitter, 1 Europees Commissaris (17 keer twee punten), en drie staatssecretarissen (drie maal één punt).

⁸⁹ Rest groter dan 0.50, wordt 1. Rest kleiner of gelijk aan 0.50, wordt 0.

⁹⁰ L. DE WINTER & P. DUMONT, "La formation et le maintien des gouvernements (1946-1999)", *l.c.*

	Ministers	Staat.	Ministers	Staat.	Ministers	Staat.	Ministers	Staat.	Ministers	Staat.	Ministers	Staat.
totaal	3+1	0	2	0	3	0	2	1	2	1	2	1

Vanaf dan zal van de overblijvende punten telkens twee punten worden afgetrokken en zullen -in analogie met de werkwijze van delerreeksen- de ministerambten verdeeld worden over de verschillende partijen. Indien er meerdere partijen een zelfde aantal punten overhebben bij de bedeling van het laatste ministerambt, krijgt die partij de minister, die bij de puntenverdeling het meeste verloor bij afronding. In het voorbeeld van Verhofstadt hebben alle partijen behalve de SP nog één punt over op het moment dat het laatste ministerambt moet toegekend worden. Daar de VLD het grootste verlies leed bij de afronding van de punten, krijgt zij het laatste ambt toegewezen. Er is nu nog een bijkomend probleem, namelijk dat de VLD twee punten moet afgeven voor het ambt terwijl ze er nog slechts één hebben. Het tweede punt zal daarom bij de Waalse zusterpartij gehaald worden, waardoor ook de PRL op nul punten komt te staan. De partijen die nu nog punten overhebben, krijgen daarvoor staatssecretarissen toegewezen. In het voorbeeld leveren dus zowel de PS, Agalev als Ecolo elk één staatssecretaris.

4. Namen invullen

Nadat het exact aantal ministers en staatssecretarissen per partij berekend werd, is het moment aangebroken om te kijken welke politici de regeringszetels zullen bezetten. Nu wordt voor het eerst het relatief aantal voorkeurstemmen van de verschillende individuele kandidaten terug in rekening gebracht en kan tot de kern van dit nieuw model gekomen worden. Het is namelijk hier dat het model grondig verschilt van de realiteit. De kiezers krijgen nu alle inspraak in de keuze van ministers. Het aantal voorkeurstemmen dat de kandidaten gekregen hebben, wordt immers doorslaggevend, zonder dat de mogelijkheid bestaat om lijststemmen over te dragen naar de individuele kandidaten. Er zijn echter al een heel aantal beperkingen de revue gepasseerd: enkel de partijen in de coalitie kunnen regeringsleden leveren, er is een concreet aantal ministers per partij, enz.

De voorkeurstemmen waarmee gerekend wordt, zijn de voorkeurstemmen die werden gehaald op lijsten voor de Kamer en voor de Senaat en dus niet op lijsten voor regionale Parlementen. Men kan dus enkel zetelen in het federaal Parlement indien men zich op federale lijsten verkiesbaar heeft gesteld. De voorkeurstemmen zullen worden geschaald, zoals dat ook in het eerste deel van deze eindverhandeling het geval was, door gebruik te maken van de 500- en

2500-voorkeurstemmenschaal. Op basis van deze geschaalde waarden, zullen de personen met het hoogst aantal voorkeurstemmen eerst in aanmerking komen om minister te worden. Concreet betekent dit dat wanneer de VLD in 1999 vier ministers mag leveren, de vier kandidaten met de meeste voorkeurstemmen een ministerambt zullen aangeboden krijgen. Diegene met het hoogste stemmenaantal wordt Eerste Minister, de drie volgende minister. De twee Agalev-politici met de hoogste voorkeurstemmenvoet zullen minister worden, de derde staatssecretaris. Over welke politici het concreet zou gegaan zijn in 1999 en wat hun voorkeurstemmenvoet was, kan hieronder in tabel 2.1.3 afgelezen worden.

Tabel 2.1.3: Verdeling van de regeringsmandaten binnen elke partij: 1999.

totaal	VLD		PRL		SP		PS		Agalev		Ecolo	
	Ministers 3+1	Staat. 0	Ministers 2	Staat. 0	Ministers 3	Staat. 0	Ministers 2	Staat. 1	Ministers 2	Staat. 1	Ministers 2	Staat. 1
ambten	Verwilghen De Croo	211,7	De Decker				Busquin					
ministers	Verhofstadt Dewael Daems	189,9 160,6 141,6	Michel Reynders	147,2 126,6	VDLannotte Tobback Baldewijns	150,8 154,2 92,2	Di Rupo Picqué	190,5 148,9	Vogels Talhaoui	136,0 53,0	Decroly Deleuze	97,1 81,4
staatssecr							Moriau	105,1	Grauwels	47,9	Morael	48,3

In de Belgische praktijk is het nog zo dat wanneer een bepaalde regio, een bepaalde sekse of een bepaalde factie duidelijk over- of ondervertegenwoordigd is, sommige mensen anderen zullen voorbijsteken in hun weg naar een regeringsambt. Met deze factoren wordt in dit nieuw model geen rekening gehouden, maar ze worden wel getoetst als mogelijke verklarende factoren in de verschillen tussen de feitelijke en fictieve regeringen⁹¹.

C. Besluit

In dit hoofdstuk werd een nieuw radicaal democratisch model voor de vorming van federale regeringen in België opgebouwd op basis van benaderingen en deelaspecten van benaderingen van verschillende auteurs. Kort gezegd gebeurt de vorming van nieuwe regeringen in dit radicaal democratisch perspectief in vier stappen. Vooreerst moeten de partijen een akkoord sluiten om samen een coalitie te vormen. Daarna wordt op basis van het absoluut stemmenaantal het aandeel van de verschillende partijen in de coalitie berekend en omgezet in punten. In een derde stap worden die punten gebruikt om de verschillende regeringsambten

⁹¹ Zie hiervoor hoofdstuk III van dit deel op pagina 117 van deze eindverhandeling.

over de partijen te verdelen. Eens dat is gebeurd, worden die ambten per partij toegekend aan die politici die in hun partij de hoogste voorkeurstemmenwaarde behaalden.

II. WAT BETEKENT DIT PERSPECTIEF CONCREET?

Dit nieuw ontwikkeld model zal nu toegepast worden op de regeringen die gevormd werden na de federale verkiezingen van 1981, 1985, 1987, 1991 en 1995. Vertrekkend vanuit de coalitievorming toen, zullen de regeringen van toen -namelijk Martens V, VI, VIII en Dehaene I en II- opnieuw worden samengesteld. Hierbij zal niet alleen het aantal ministers en staatssecretarissen per partij verschillen van de feitelijke regering, maar zullen vooral de namen van de regeringsleden verschillen.

Hieronder worden vooreerst de hypothesen geschetst ten aanzien van dit deel van het onderzoek. Vervolgens zal per regering de berekening van het aantal regeringsleden per partij besproken worden en zal nagegaan worden wie wanneer minister en staatssecretaris zou geworden zijn. Deze gegevens worden nadien dan vergeleken met de feitelijke regeringen die op dat moment werden gevormd. Daarnaast worden de algemene verschillen in de hele onderzoeksperiode per partij berekend en beschreven.

A. Hypothesen

De algemene hypothese is uiteraard dat, wegens de grote invloed van politieke partijen (in concreto de partijleiding), de regeringen die worden gevormd vanuit het radicaal democratisch kader zullen verschillen van de feitelijke regeringen. Meer specifiek betekent dit dat er allereerst meer ministers zullen zijn voor de Vlaamse partijen in de fictieve regeringen, daar de ministerposten verdeeld worden op basis van het absoluut stemmenaantal, zonder rekening te houden met het verplichte taalevenwicht in de Ministerraad. Ten tweede zal er een groot verschil zijn in de namen van de ministers en staatssecretarissen. Daar bij de fictieve regeringen enkel rekening gehouden wordt met de behaalde voorkeurstemmen, wordt de invloed van de partijen -die bij de vorming van de feitelijke regeringen erg groot is- immers tot een minimum herleid. Niet alleen wordt de overdraagbaarheid van lijststemmen op die manier genegeerd, ook persoonlijke invloed van facties of partijbonzen wordt onmogelijk.

B. Regeringen afzonderlijk bekeken

1. Martens V

a) Fictieve vorming

Zoals in het voorgaande hoofdstuk werd beschreven, wordt voor de fictieve vorming van de regeringen vertrokken bij het absoluut aantal stemmen dat alle partijen haalden bij de verkiezingen van 8/11/1981 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en in de Senaat. Op basis van dit stemmenaantal worden de punten onder de verschillende regeringspartijen verdeeld. In tabel 2.2.1 wordt deze berekening uitvoerig weergegeven. Het totaal aantal stemmen dat alle regeringspartijen haalden, wordt omgezet in het relatief aandeel dat elke partij in de coalitie heeft. De CVP heeft 40%, de PSC 15%, de PVV 27% en de PRL 18%. Deze verdeelsleutel wordt dan gebruikt om de vijfenveertig punten die bij de feitelijke vorming van Martens V gebruikt werden, te herverdelen. De afronding van de punten gebeurt op twee cijfers na de komma. Concreet betekent dit dat bij de vorming van Martens V, de CVP achttien punten toegewezen krijgt, de PSC zeven, de PVV twaalf en de PRL acht punten.

Tabel 2.2.1: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1981.

	CVP	PSC	SP	PS	PVV	PRL	VU	ANDERE
absoluut Kamer	1165155	430712	765055	744586	776882	516291	588430	1516945
absoluut Senaat	1149353	414733	732126	755512	781137	515868	587002	1032698
totaal stemmen	2314508	845445	1497181	1500098	1558019	1032159	1175432	2549643
relatief in coalitie	0,40	0,15			0,27	0,18		
# punten	18,11	6,62			12,19	8,08		
# punten afgerond	18	7			12	8		

Nu elke partij zijn totaal aantal punten toegekend heeft gekregen, kunnen deze punten verdeeld worden over de verschillende regeringsambten. De CVP haalt absoluut gezien de meeste stemmen. Ook de grootste voorkeurstemmentrekker, namelijk Tindemans met een voorkeurstemmenvoet van 203,63 zit bij de CVP en dat betekent dat ze met hem ook de Eerste Minister mogen leveren. Er worden dan ook meteen drie punten van hun totaal afgetrokken. In 1981 beslisten de regeringspartijen dat de CVP met Leemans de Senaatsvoorzitter en de PRL met Defraigne de Kamervoorzitter zouden leveren. Beide ambten zijn twee punten waard. Na aftrekking van deze punten kan de verdeling van

ministers en staatssecretarissen over de verschillende partijen beginnen. Zoals in tabel 2.2.2 te zien is, heeft de CVP nu nog dertien punten, de PRL nog zes en blijven de PSC en PVV respectievelijk op zeven en twaalf punten staan.

Tabel 2.2.2: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1981.

#punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over 18	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 12	uitgedeeld	over 8
Ambten	3 2	15 13					2	6
Ministers	2 2 2 2 2	11 9 7 5 3	2 2	5 3	2 2 2 2 2	10 8 6 4 2	2 2	4 2
Totaal	Ministers 5+1	Staats. 3	Ministers 2	Staats. 3	Ministers 5	Staats. 2	Ministers 2	Staats. 2
Ambten	Tindemans Leemans	203,63					Defraigne	
Ministers	Chabert Martens Eyskens Tant Lenssens	136,56 111,16 103,71 100,6 91,16	Maystadt VdBoeynants	97,12 89,19	De Clercq De Croo Cuvelier V Rentegeem Daems	138,33 99,37 83,1 76,75 72,41	Cornet d'Elzuis Toussant	81,44 79,82
Staatssecr.	Geens Coens Lavens	90,95 87,53 84,26	Califice Wauthy Wathelet	87,5 84,12 83,96	Pede Vdsmissen	67,03 66,53	Bertouille Gol	76,74 66,84

Na de verdeling van de punten wordt volgend resultaat bekomen: de CVP zal de Eerste Minister, vijf ministers en drie staatssecretarissen leveren, de PSC twee ministers en drie staatssecretarissen, de PVV vijf ministers en twee staatssecretarissen en de PRL twee ministers en twee staatssecretarissen.

Op basis van de voorkeurstemmen die de verschillende kandidaten haalden in Kamer en Senaat, worden de ambten nu verdeeld onder de individuele kandidaten. Tindemans haalt het hoogste geschaald aantal voorkeurstemmen en wordt Eerste Minister. De namen van de andere ministers en staatssecretarissen en hun volgorde kan hierboven in tabel 2.2.2 teruggevonden worden.

b) Vergelijking met feitelijke Martens V

De hierboven gevormde fictieve Martens V, kan nu vergeleken worden met de feitelijke en dit op twee manieren. Tabel 2.2.3 bekijkt het aantal ministers en staatssecretarissen dat elke partij levert in de fictieve en in de feitelijke Martens V. Het valt op dat de Vlaamse partijen in de fictieve regering één (CVP) of twee (PVV) ministers meer leveren dan in de feitelijke regering. Wat het aantal staatssecretarissen betreft is er geen groot verschil. De PSC neemt in de fictieve regering één staatssecretarisambt af van de PVV in de feitelijke regering.

Tabel 2.2.3: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1981.

	CVP		PSC		PVV		PRL	
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Fictief	6	3	2	3	5	2	2	2
Feitelijk	5	3	3	2	3	3	4	2

Wat de politici betreft die deze regeringszetels zullen bezetten, zijn er grotere verschillen te merken. Tabel 2.2.4 geeft een duidelijk overzicht. Het eerste grote verschil is dat Tindemans Eerste Minister zou worden en niet Martens. Daarnaast is het opvallend dat politici als Chabert en Tant die meer dan 100 halen op de voorkeurschaal geen enkel mandaat hebben in de feitelijke regering. Nog in het oog springend is het feit dat van de PRL-kandidaten met de meeste stemmen, enkel Gol daadwerkelijk een ambt krijgt toegewezen.

Tabel 2.2.4: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1981.

		Fictief	Feitelijk		Fictief	Feitelijk
Ministers	CVP	Martens	Martens	Staatssec	Geens	D'Hondt – Van Opdenbosch
		Tindemans	Tindemans		Coens	De Keersmaecker
		Eyskens	Eyskens		Lavens	Aerts
		Chabert	Coens			
		Tant	Dehaene			
		Lenssens				
	PSC	Maystadt	Maystadt		Califice	Goor-Eyben
		Van den Boeynants	Nothomb		Wauthy	Mainil
			Hansenne		Wathelet	
	PVV	De Clercq	De Clercq		Pede	Kempinaire
		De Croo	De Croo		Vandersmissen	Waltniel
		Cuvelier	Vreven			Neyts-Uyttebroeck
		V Rentegem				
		Daems				
	PRL	Cornet d'Elzuis	Gol		Bertouille	Knoops
		Toussant	Olivier		Gol	Mayence-Goossens
			Demuyter			
			Tromont			

In tabel 2.2.5 worden deze gegevens in cijfers weergegeven. Er is een duidelijk verschil te merken wanneer enkel de ministers bestudeerd worden, tegenover wanneer de staatssecretarissen mee in rekening worden gebracht. Bij de ministers zetelt er nog gemiddeld 40% van de politici uit de fictieve Martens V in de feitelijke regering. Door ministers en

staatssecretarissen samen te bekijken, zakt het gemiddelde tot 24%. Er kan ook enkel met de namen van de politici gewerkt worden, zonder rekening te houden met de functie die ze bekleeden. Wanneer bij de PRL enkel de namen bekeken worden, is er toch een ratio van 17% te zien, terwijl ze zowel voor de ministers als voor de staatssecretarissen 0% halen. Dit komt omdat Gol in de fictieve regering staatssecretaris zou geweest zijn, terwijl hij in de feitelijke regering minister werd. Er is in dat geval dus geen overeenkomst wat de ambten betreft, maar wel wat de namen betreft. De CVP komt met 50% dezelfde namen als meest democratisch uit de hoek, daarna volgt de PVV met 33% en verder vindt men de PSC en de PRL met respectievelijk 20% en zoals eerder gezegd 17%.

Tabel 2.2.5: Procentuele gelijkheid van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1981.

	Ministers alleen	Ministers en staatssec.	Namen
CVP	0,60	0,38	0,50
PSC	0,33	0,20	0,20
PVV	0,67	0,33	0,33
PRL	0,00	0,00	0,17
totaal	0,40	0,24	0,32

2. Martens VI

a) Fictieve vorming

Wanneer de stemtotalen in Kamer en Senaat na de verkiezingen van 13/10/1985 opgeteld en bekeken worden, komt de CVP als grootste partij uit de stembuslag. Ze halen als enige partij meer dan twee en een half miljoen stemmen en zullen bij de fictieve vorming van Martens VI ook de Eerste Minister mogen leveren. Martens haalt immers een voorkeurstemmenvoet van 160,83. Maystadt is met 134,7 tweede. Na omrekening van de stemtotalen van de verschillende partijen naar relatief aandeel van de regeringspartijen in de coalitie en uiteindelijk naar het aantal te verdelen punten voor de regeringssamenstelling, wordt volgend resultaat bekomen. De CVP komt ook hier als grote winnaar uit de bus en haalt twintig punten, de PVV en de PRL elk tien punten en de PSC moet tevreden zijn met acht punten. Tabel 2.2.6 toont de hele berekening hieronder.

Tabel 2.2.6: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1985.

	CVP	PSC	SP	PS	PVV	PRL	VU	ANDERE
absoluut Kamer	1291257	482559	882122	834488	651657	619392	477821	825193
absoluut Senaat	1260113	475119	868624	832792	637776	588373	484996	846638
totaal stemmen	2551370	957678	1750746	1667280	1289433	1207765	962817	1671831
relatief in coalitie	0,42	0,16			0,21	0,20		
# punten	20,39	7,65			10,30	9,65		
# punten afgerond	20	8			10	10		

Nu de punten verdeeld zijn over de verschillende regeringspartijen, kan de verdeling van de regeringsmandaten beginnen. Daar de CVP de Eerste Minister mag leveren, verliezen zij al zeker drie punten. Verder worden nog twee punten afgetrokken voor het leveren van Senaatsvoorzitter Leemans. De CVP houdt dus nog vijftien punten over. De functie van Kamervoorzitter gaat in 1985 opnieuw naar de PRL, met Defraigne. Van hun tien oorspronkelijke punten blijven er dan nog acht over. Tabel 2.2.7 toont de volledige berekening van de manier waarop de punten van de partijen verdeeld worden over minister- en regeringsmandaten. Enige verdere uitleg is wel vereist bij de toekenning van het laatste ministerambt. Op het moment dat dit moet toegekend worden, zijn er immers drie partijen die nog vier punten overhebben, namelijk de PSC, de PVV en de PRL. Dit ambt zal worden toegekend aan die partij die bij de puntenverdeling het grootste verlies leed door de afronding, in casu de PVV⁹².

Tabel 2.2.7: verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1985.

#punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over 20	uitgedeeld	over 8	uitgedeeld	over 10	Uitgedeeld	over 10
ambten	3	17					2	8
Ministers	2	13	2	6	2	8	2	6
	2	11	2	4	2	6	2	4
	2	9			2	4		
	2	7			2	2		
	2	5						
	2	3						
totaal	Ministers 6+1	Staats. 3	Ministers 2	Staats. 4	Ministers 4	Staats. 2	Ministers 2	Staats. 4
ambten	Martens Leemans	160,83					Defraigne	
Ministers	Tindemans	150,43	Maystadt	134,7	Verhofstadt	121,08	Bertouille	104,41
	D'Hondt	120,02	Dalem	114,94	De Croo	106,66	Mayence	91,56
	Geens	112,86			Waltniel	83,86		
	Lenssens	109,31			Bril	71,82		
	Eyskens	109,14						
	Coens	105,88						
staatssecr.	Chabert	102,29	Wathelet	107,22	Buchmann	70,32	Cornet d'Elzius	91,09
	Tant	99,16	Lutgen	103,76	Grootjans	63,42	Gol	88,33
	Dupré	82,84	Mainil	100,1			Ducarme	71,52
			Wauthy	96,57			Simonet	71,15

De resultaten zijn treffend. Als grootste partij zal de CVP zeven ministers -de Eerste Minister meegerekend- en drie staatssecretarissen mogen leveren. De andere partijen samen zorgen voor acht ministers en tien staatssecretarissen. Uitgesplitst over deze partijen wordt dat dan twee ministers en vier staatssecretarissen voor de PSC en de PRL en vier ministers en twee staatssecretarissen voor de PVV.

⁹² Het puntenaantal van de PVV werd naar beneden afgerond van 10,30 naar 10, terwijl dat van de PRL en de PSC naar boven werd afgerond. Respectievelijk van 9,65 naar 10 en van 7,65 naar 8.

b) Vergelijking met feitelijke Martens VI

Tabel 2.2.8 toont de vergelijking van de fictieve en feitelijke regering Martens VI, volgens het aantal ministers en staatssecretarissen dat de verschillende partijen leveren. Opvallend is opnieuw dat de Vlaamse partijen in de fictieve regering minder staatssecretarissen en meer ministers zouden leveren dan in de feitelijke Martens VI en dat dit bij de Waalse partijen omgekeerd is: zij leveren minder ministers en meer staatssecretarissen. Concreet zou de CVP zeven in plaats van vijf ministerstoelen bezetten en de PVV vier in plaats van drie. Het exacte aantal ministerambten dat ze extra zouden krijgen in de fictieve regering, zullen verliezen aan staatssecretarisambten. Bij de Waalse partijen is het omgekeerde te zien: de PSC wint één en de PRL twee staatssecretarissen, terwijl ze hetzelfde aantal ministers verliezen.

Tabel 2.2.8: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1985.

	CVP		PSC		PVV		PRL	
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Fictief	7	3	2	4	4	2	2	4
Feitelijk	5	5	3	3	3	3	4	2

Wanneer de namen van de fictieve en feitelijke ministers en staatssecretarissen bekeken worden, is er ongeveer hetzelfde resultaat te zien als bij Martens V. Tabel 2.2.9 geeft de namen van de politici weer die in de fictieve Martens VI zouden zetelen en zet ze naast de feitelijke regeringsleden van Martens VI.

Tabel 2.2.9: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1985.

		Fictief	Feitelijk		Fictief	Feitelijk
Ministers	CVP	Martens	Martens	Staatssec	Chabert	Aerts
		Tindemans	Tindemans		Tant	De Keersmaecker
		D'Hondt	Dehaene		Dupré	D'Hondt
		Geens	Coens			Smet
		Lenssens	Eyskens			Demeester
		Eyskens				
		Coens				
	PSC	Maystadt	Maystadt		Wathelet	Thys
		Dalem	Nothomb		Lutgen	Lutgen
			Hansenne		Mainil	Mainil
					Wauthy	
	PVV	Verhofstadt	Verhofstadt		Buchmann	Kempinaire
		De Croo	De Croo		Grootjans	Bascour
		Waltmiel	De Donnea			Bril
		Bril	Buchmann			
	PRL	Bertouille	Gol		Cornet d'Elzuis	Knoops
		Mayence-Goossens	Olivier		Gol	Mundeleer
			Damseaux		Ducarme	
					Simonet	

Wat opnieuw opvalt is dat van de zes PRL-kandidaten met de meeste voorkeurstemmen, slechts één, namelijk Gol, een ambt toegewezen krijgt. Bij de andere partijen gebeurt dat

minder manifest. Wanneer de fictief verkozen ministers van de andere partijen bekeken worden, blijkt dat er telkens minstens één iemand is die in de feitelijke regering geen ambt krijgt, namelijk Lenssens en Geens voor de CVP, Dalem voor de PSC en voor de PVV Waltiel.

Indien dit even wiskundig bekeken wordt, wordt het beeld duidelijker. Algemeen gezien wordt 47% van de fictief verkozen ministers ook feitelijk minister, wanneer de staatssecretarissen erbij betrokken worden, behaalt nog 32% het ambt dat ze ook fictief krijgen. Zonder het ambt in rekening te brengen, zetelt 46% van de leden van de fictieve regering ook in de feitelijke. Tabel 2.2.10 geeft de resultaten weer.

Tabel 2.2.10: Procentuele gelijkens van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1985.

	Ministers alleen	Ministers en staatssec.	Namen
CVP	0,80	0,40	0,50
PSC	0,33	0,50	0,50
PVV	0,50	0,29	0,57
PRL	0,00	0,00	0,20
totaal	0,47	0,32	0,46

3. Martens VIII

a) Fictieve vorming

Bij de federale verkiezingen van 13/12/1987 komt de CVP opnieuw als grootste uit de stembusgang. Het verschil met de andere partijen is wel kleiner geworden. Daar waar de CVP in 1985 in het totaal nog meer dan twee en een half miljoen stemmen haalt en geen enkele andere partij over de twee miljoen geraakt, haalt de CVP nu nog 2,3 miljoen stemmen en komen zowel de SP met 1,8 miljoen en de PS met 1,9 miljoen stemmen dicht in de buurt. Het relatief aandeel dat de regeringspartijen haalden in de coalitie zal ook deze keer omgezet worden in punten. De berekening en het resultaat kunnen hieronder in tabel 2.2.11 afgelezen worden. De CVP zal zeventien punten krijgen om te verdelen, de PS veertien, voor de SP zijn er dertien punten en zowel de PSC als de VU moeten het doen met zeven punten.

Tabel 2.2.11: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1987.

	CVP	PSC	SP	PS	PVV	PRL	VU	ANDERE
absoluut Kamer	1194687	491839	913975	961429	709137	577897	494229	798019
absoluut Senaat	1169377	474370	896294	958686	686440	564367	494410	840038
totaal stemmen	2364064	966209	1810269	1920115	1395577	1142264	988639	1638057
relatief in coalitie	0,29	0,12	0,22	0,24			0,12	
# punten	17,03	6,96	13,04	13,84			7,12	

De CVP is aan zet, maar zal voor het eerst niet de premier mogen leveren, Martens geraakt immers niet verder dan een voorkeurstemmenvoet van 153,52. Maystadt, die 164,32 haalt zal dan ook Eerste Minister worden. De PSC, die naast de premier ook met Nothomb de Kamervoorzitter levert, geeft meteen vijf punten vrij en houdt er nog slechts twee over. Daar de CVP in 1988 met Frank Swaelen de Senaatsvoorzitter levert, worden er twee punten afgetrokken, ze starten dus op vijftien. Vanaf 1988 wordt ook de Europese commissaris in rekening gebracht, deze plaats wordt ingenomen door Karel Van Miert, waardoor ook bij de SP twee punten afgetrokken worden. Zij vertrekken bij de verdeling van de regeringsambten dus nog met elf punten. Tabel 2.2.12 geeft de berekening voor deze verdeling weer en toont het volgende resultaat: de CVP zal zes ministers en drie staatssecretarissen leveren, de PSC levert -naast de premier- geen enkele minister, maar wel twee staatssecretarissen, de SP vier ministers en drie staatssecretarissen, de PS maar liefst zes ministers en twee staatssecretarissen en tenslotte zal de VU twee ministers en drie staatssecretarissen leveren.

Tabel 2.2.12: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1987.

#punten	CVP		PSC		SP		PS		VU	
	uitgedeeld	Over 17	uitgedeeld	over 7	Uitgedeeld	Over 13	uitgedeeld	over 14	uitgedeeld	over 7
ambten			3	4						
	2	15	2	2	2	11				
Ministers	2	13			2	9	2	12	2	5
	2	11			2	7	2	10	2	3
	2	9			2	5	2	8		
	2	7			2	3	2	6		
	2	5					2	4		
	2	3					2	2		
totaal	Ministers	Staatss.	Ministers	Staatss.	Ministers	Staatss.	Ministers	Staatss.	Ministers	Staatss.
	6	3	0+1	2	4	3	6	2	2	3
ambten	Swaelen		Maystadt Nothomb		164,32		Van Miert			
Ministers	Martens	153,52			Claes	103,15	Spitaels	130,24	Gabriels	129,85
	Tindemans	123,47			Willockx	90,54	Busquin	109,78	Valkeniers	62,72
	D'Hondt	117,94			Tobback	88,36	Coëme	96,04		
	Dupré	116,11			Galle	84,63	Dehousse	85,31		
	Geens	108,74					Charlier	75,29		
	Lenssens	104,15					Deworme	73,45		
staatsseccr.	Coens	104,09	Dalem	159,61	Vvelthoven	69,57	Cools	65,01	Schiltz	58,36
	Eyskens	100,12	Lutgen	124,14	Moens	62,69	Delizee	64,19	Vd Kerkhove	46,58
			Wathelet	117,01	D Batselier	62,52			Anciaux	45,93

b) Vergelijking met feitelijke Martens VIII

Een vergelijking tussen de fictieve en de feitelijke regering Martens VIII, toont in grote lijnen dezelfde verschillen die ook bij de fictieve en feitelijke Martens V en Martens VI aangetroffen werden. Tabel 2.2.13 geeft de juiste cijfers weer.

Tabel 2.2.13: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1987.

	CVP		PSC		SP		PS		VU	
	Ministers	Staatssec	Ministers	Staatssec	Ministers	Staatssec	Ministers	Staatssec	Ministers	Staatssec
Fictief	6	3	1	2	4	3	6	2	2	3
Feitelijk	5	3	3	2	3	4	6	3	2	1

De Vlaamse partijen zullen in de fictieve regering meer ministers en minder staatssecretarissen hebben dan in de feitelijke regering en bij de Waalse partijen wordt net het omgekeerde aangetroffen. Toch is dit verschil kleiner dan bij de vorige twee regeringen, omdat er nu een derde Vlaamse partij aan de coalitie werd toegevoegd. Bij de VU blijft het aantal ministers immers gelijk en deze partij zal als enige Vlaamse ook meer staatssecretarissen in de fictieve dan in de feitelijke regering hebben. Daarnaast moet gezegd worden dat ook bij de PS het te verwachten beeld niet helemaal terug te vinden is: ze hebben evenveel ministers in de fictieve en feitelijke regering. Voor de PSC geldt het beeld duidelijk wel: minder ministers in de fictieve dan in de feitelijke regering, maar voor de PS zijn er op dat vlak geen verschillen.

Er kunnen natuurlijk ook deze keer namen geplakt worden op de fictieve en feitelijke leden van de regering Martens VIII. Tabel 2.2.14 hieronder toont deze namen. Opvallend is dat bij de SP alle feitelijk verkozenen ook in de fictieve regering zouden zetelen. Ook bij de PSC is er een grote gelijkenis: de enige fictief verkozene, namelijk Maystadt, wordt ook feitelijk verkozen.

Daarnaast moet opgemerkt worden dat er bij de VU, wanneer de minister- en staatssecretarisambten afzonderlijk bekeken worden, geen enkele keer dezelfde naam teruggevonden wordt. Wanneer louter de namen bekeken worden, blijken Valkeniers en Schiltz wel in beide regeringen voor te komen, al wordt Valkeniers fictief minister en feitelijk staatssecretaris en is dat bij Schiltz omgekeerd.

Tabel 2.2.14: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1987.

Ministers	CVP	Fictief	Feitelijk	Staatssec	Fictief	Feitelijk
		Martens Tindemans D'Hondt	Martens Tindemans D'Hondt		Coens Eyskens	De Keersmaeker Smet Van Rompuy

		Dupré Geens Lenssens	Dehaene Van den Brande			
	PSC	Maystadt	Maystadt Wathelet Hansenne		Dalem Lutgen Wathelet	Thys Mainil
	SP	Claes Willockx Tobback Galle	Claes Willockx Tobback		Vanvelthoven Moens De Batselier	Detiege Colla De Batselier Van Den Bossche
	PS	Spitaels Busquin Coëme Dehousse Charlier Deworme	Moureaux Busquin Coëme Urbain Yllief Van der Biest		Cools Delizee	Deworme Delizee Lizin
	VU	Gabriels Valkeniers	Schiltz Geens		Schiltz Van de Kerckhove Anciaux	Valkeniers

Omgezet in cijfers geeft dit onderstaand resultaat, weergegeven in tabel 2.2.15. Alle namen in beschouwing genomen, zonder het ambt mee in rekening te brengen, blijkt er een gelijkenis van 47% te zijn tussen de fictieve en de feitelijke regering. Ook wanneer enkel de ministers in ogeschouw genomen worden, wordt hetzelfde resultaat bekomen. Wanneer alle ministers en staatssecretarissen in hun ambt worden beschouwd, wordt zoals steeds een lager percentage gehaald, deze keer 34%.

Tabel 2.2.15: Procentuele gelijkenis van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1987.

	Ministers alleen	Ministers en staatssec.	Namen
CVP	0,60	0,38	0,38
PSC	0,33	0,20	0,40
SP	1,00	0,57	0,57
PS	0,33	0,33	0,44
VU	0,00	0,00	0,67
Totaal	0,47	0,34	0,47

4. Dehaene I

a) *Fictieve vorming*

Na de verkiezingen van 24/11/1991 blijkt de CVP weerom de grootste partij, al moet ze opnieuw een deel van haar stemmen inleveren. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat samen haalt de CVP nu nog net twee miljoen stemmen. Maar de CVP is niet de enige partij die verliest. Tegenover de verkiezingen van 1987 verliezen ook de SP en de PS meer dan 300 000 stemmen. De grote winnaars van deze verkiezingen zijn de niet-traditionele partijen, zij halen in totaal 2,9 miljoen stemmen en dit in vergelijking met 1,6 miljoen stemmen in 1987. Binnen deze groep van partijen, stijgen de groene partijen⁹³, maar

⁹³ Agalev en Ecolo samen, stijgen in Kamer en Senaat van 900832 stemmen in 1987 tot 1250255 stemmen in 1991. Anders gezegd, een stijging met 39%.

vooral het Vlaams Blok⁹⁴ maakt een heel grote sprong vooruit. De verkiezingszondag 24/11/1991 zal daarom omgedoopt worden tot ‘Zwarte Zondag’.

Zoals gezegd blijft de CVP toch de grootste, maar ze zal fictief opnieuw niet de Eerste Minister leveren. Maystadt blijft immers de grootste voorkeurstemmentrekker. Op basis van het relatief aandeel in de coalitie wordt in tabel 2.2.16 het puntenaandeel van de regeringspartijen berekend. Het totaal aantal te verdelen punten is 38, waaruit volgt dat de CVP dertien punten toegewezen krijgt, de PS tien punten, de SP negen en de PSC zes.

Tabel 2.2.16: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1991.

	CVP	PSC	SP	PS	PVV	PRL	VU	ANDERE
absoluut Kamer	1036043	476740	737573	831206	737988	501644	363121	1478347
absoluut Senaat	1028699	483961	730274	814136	723542	496562	365173	1485267
totaal stemmen	2064742	960701	1467847	1645342	1451530	998206	728294	2963614
relatief in coalitie	0,34	0,16	0,24	0,27				
# punten	12,78	5,95	9,09	10,19				
# punten afgerond	13	6	9	10				

Deze punten zullen nu per partij verdeeld worden over de verschillende regeringsambten en de andere ambten die mee in rekening worden gebracht bij de mandaatverdeling. De PSC brengt de Premier en de Kamervoorzitter aan en verliest daardoor vijf punten. Ze houden er dan nog eentje over. De CVP en de SP geven, voor respectievelijk de Senaatsvoorzitter en de Europees Commissaris, elk twee punten prijs en komen daardoor op respectievelijk elf punten en zeven punten te staan. De PS verliest niets en start met tien punten de verdeling van de regeringsambten. Tabel 2.2.17 geeft de berekening weer, maar enige verdere uitleg is wel vereist bij het toekennen van het laatste ministerambt. Op dat moment hebben immers zowel de CVP, de PSC als de SP nog één punt over. Daar bij de puntenverdeling bij de SP als enige naar beneden wordt afgerond, krijgen zij het laatste ambt toegewezen. Maar het gehele probleem is dan nog niet van de baan. De SP had slechts één punt meer over en omdat een ministerambt twee punten waard is, komt het dus op min één te staan. Om dit tekort weg te werken, zal een andere partij een punt moeten inleveren. Eerst en vooral wordt naar de Waalse zusterpartij gekeken, maar omdat die ook op nul staat, zal de enige andere Vlaamse partij in de coalitie dat puntje moeten prijsgeven. De CVP verliest daardoor een staatssecretarisambt. Het resultaat is dan dat de CVP vijf ministers mag leveren, de PSC -naast de premier- geen enkele, de SP vier en de PS vijf. Daarnaast mag de PSC als enige ook een staatssecretaris leveren.

⁹⁴ Het Vlaams Blok haalt in Kamer en Senaat 239363 stemmen in 1987 en 819762 stemmen in 1991. Dit is maar liefst een stijging met 242%.

Tabel 2.2.17: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1991.

#punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	Over 13	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 10
Ambten	2	11	3 2	3 1	2	7		
Ministers	2	9			2	5	2	8
	2	7			2	3	2	6
	2	5			2	1	2	4
	2	3			2	-1	2	2
	2	1					2	0
		0						
Totaal	Ministers	Staatss.	Ministers	Staatss.	Ministers	Staatss.	Ministers	Staatss.
	5	0	0+1	1	4	0	5	0
Ambten	Swaelen		Maystadt Nothomb		189,59		Van Miert	
Ministers	Martens	137,84			Tobback	170,53	Busquin	140,1
	Kelchtermans	127,69			Claes	98,9	Spitaels	116,64
	Dupré	101,56			Vdenbroucke	85,45	Coëme	112,58
	Tant	101,36			De Batselier	78,59	Dehousse	103,82
	Lenssens	91,26					Di Rupo	90,99
staatssecr.			Dalem		173,8			

b) *Vergelijking met feitelijke Dehaene I*

Bij de vergelijking van de fictieve regering Dehaene I met de feitelijke Dehaene I, valt meteen op dat voor het eerst het aantal ministers en staatssecretarissen per partij in de fictieve en de feitelijke regering vaak gelijk is. Zoals tabel 2.2.18 toont had Dehaene blijkbaar een goed inzicht in de democratische verhoudingen tussen Vlaanderen en Wallonië, wat deze keer slechts een kleine oververtegenwoordiging van Waalse ministers opleverde: de PSC heeft in de feitelijke regering één minister meer dan in de fictieve en de SP eentje minder.

Tabel 2.2.18: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1991.

	CVP		PSC		SP		PS	
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Fictief	5	0	1	1	4	0	5	0
Feitelijk	5	0	2	0	3	1	5	0

Wat de namen van de ministers betreft, zijn er wel grote verschillen aan te treffen. Eerst en vooral moet opgemerkt worden dat in de fictieve regering niet Dehaene premier zou geworden zijn, maar dat Maystadt opnieuw op de Eerste Ministerstoel zou zetelen. Hij had tegenover 1987 zelfs nog stemmen gewonnen, en haalt een geschaalde waarde van 189,59. Dehaene krijgt in de fictieve regering geen enkel ambt toegewezen, hij haalt immers maar een geschaalde waarde van 45,78 voorkeurstemmen. Tabel 2.2.19 toont deze en andere opmerkelijke verschillen en gelijkenissen. Opvallend is dat bij de CVP niet enkel Dehaene is die niet in de fictieve regering opduikt, maar dat geen enkel lid van de feitelijke regering in de

fictieve voorkomt. Bij de andere partijen zijn er wel steeds enkele dezelfde namen terug te vinden.

Tabel 2.2.19: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1991.

		Fictief	Feitelijk		Fictief	Feitelijk
ministers	CVP	Martens	Dehaene	Staatssec		
		Kelchtermans	Smet			
		Dupré	Bourgeois			
		Tant	Delcroix			
		Lenssens	Offeciers			
	PSC	Maystadt	Maystadt Wathelet		Dalem	
	SP	Tobback Claes Vandenbroucke De Batselier	Tobback Claes Willockx			Derycke
	PS	Busquin Spitaels Coëme Dehousse Di Rupo	Moureaux Onkelinx Coëme Dehousse Urbain			

In cijfers omgezet geeft dat een totaal van 33% ministers van de fictieve ministers die ook in de feitelijke zetelen. Wanneer de CVP uit deze berekening gehouden wordt, stijgt dit percentage tot 50%, precies vijf van de tien namen van ministers zijn dan immers dezelfde. Omdat er maar één staatssecretaris is in de regering Dehaene I, is het verschil tussen de berekening met enkel de ministers en de berekeningen met ministers en staatssecretarissen samen en die met enkel de namen, erg klein. Tabel 2.2.20 geeft de exacte cijfers weer.

Tabel 2.2.20: Procentuele gelijkheid van de leden van de fictieve en feitelijke regering.

	Ministers alleen	Ministers en staatssec.	Namen
CVP	0,00	0,00	0,00
PSC	0,50	0,50	0,50
SP	0,67	0,50	0,50
PS	0,40	0,40	0,40
Totaal	0,33	0,31	0,31

5. Dehaene II

a) *Fictieve vorming*

Na verkiezingen van 21/05/1995, worden de stemmen verdeeld zoals in tabel 2.2.21 weergegeven. De CVP maakt voor het eerst geen grote verliezen en blijft in vergelijking met 1991 ongeveer stabiel. In de coalitie versterken ze -samen met de SP- zelfs hun positie, omdat zowel de PSC als de PS grotere verliezen lijden. Na de omzetting van dit aandeel

binnen de coalitie in punten, maakt dit dat de CVP dertien punten toegewezen krijgt, de SP en de PS elk tien punten en dat de PSC zich tevreden moet stellen met zes punten.

Tabel 2.2.21: Puntenverdeling op basis van stemmen bij federale verkiezingen 1995.

	CVP	PSC	SP	PS	PVV	PRL	VU	ANDERE
absoluut Kamer	1042933	169101	762444	720819	798363	623250	283516	1371625
absoluut Senaat	1009656	434492	792941	764610	796154	672798	318453	1203221
totaal stemmen	2052589	903593	1555385	1485429	1594517	1296048	601969	2574846
relatief in coalitie	0,34	0,15	0,26	0,25				
# punten	13,35	5,88	10,12	9,66				
# punten afgerond	13	6	10	10				

De CVP blijft dus de grootste partij, levert opnieuw de Eerste Minister met Dehaene, die deze keer een voorkeurstemmenvoet van 241,7 haalt en zal daardoor drie punten verliezen. Ze levert ook Senaatsvoorzitter Swaelen en blijft daardoor op acht punten steken bij aanvang van de verdeling van de regeringsambten. Europees commissaris Van Miert en Kamervoorzitter Langendries zorgen ervoor dat hun partijen, respectievelijk de SP en de PSC op een totaal van acht en vier punten komen. De PS verliest geen punten aan op voorhand afgesproken ambten en blijft op tien punten staan.

De berekening van de verdeling van de regeringsambten over de verschillende partijen, wordt weergegeven in tabel 2.2.22. Het valt op dat alle vier de partijen nog twee punten overhouden op het moment dat nog drie ambten verdeeld moeten worden. Omdat bij de verdeling van de punten, de PS de meeste winst maakt door afronding⁹⁵, zal deze partij geen ministerambt meer krijgen en worden de drie laatste ministerposten toegewezen aan de CVP, PSC en de SP. Het totaal resultaat is dan ook dat de CVP (de premier uitgezonderd), de SP en de PS elk vier ministers leveren en dat de PSC er twee levert. De PS zal daarnaast nog twee staatssecretarissen mogen leveren.

Tabel 2.2.22: Verdeling van de regeringsambten op basis van punten: 1995.

#punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 10	Uitgedeeld	over 10
Ambten	3	10						
	2	8	2	4	2	8		
Ministers	2	6	2	2	2	6	2	8
	2	4	2	0	2	4	2	6
	2	2			2	2	2	4
	2	0			2	0	2	2
Totaal	Ministers	Staats.	Ministers	Staats.	Ministers	Staats.	Ministers	Staats.
	4+1	0	2	0	4	0	4	2
Ambten	Dehaene Swaelen	241,7	Langendries		Van Miert			

⁹⁵ De CVP verliest door de afronding (13,35 werd 13) en de PSC en de PS werden bij de afronding bevoordeeld: de PSC wint 0,12 punten (5,88 werd 6) en de PS 0,34 (9,66 werd 10).

Ministers	Pinxten	158,4	Maystadt	164,2	Tobback	238,7	Busquin	141,9
	Van Hecke	145,4	Wathelet	116,5	Vd Lanotte	158,5	Coëme	123
	Amsoms	110,1			Vdenbroucke	149,8	Di Rupo	122
	Dupré	101,5			Vanvelthoven	117,2	De Galan	87,6
staatssecr.							Eerdekens	77,5
							Daerden	76,1

b) *Vergelijking met feitelijke Dehaene II*

De vergelijking van de fictieve met de feitelijke Dehaene II, gebeurt zoals bij de andere regeringen, eerst op basis van het aantal verschillende regeringsambten die de verschillende partijen toegewezen krijgen. Uit tabel 2.2.23 blijkt dat er een gelijkenis bestaat tussen de fictieve en de feitelijke regering wat de ministers betreft voor de CVP en de PSC. Bij de socialistische partijen, komt het traditionele beeld weer boven: in de fictieve regering heeft de Vlaamse partij een minister meer dan in de feitelijke en voor de Waalse partij is er één minister minder in de fictieve. Wat de staatssecretarissen betreft is het opvallend dat ze in de fictieve regering alle twee toegewezen worden aan de PS, terwijl ze in de feitelijke regering gaan naar de Vlaamse partijen.

Tabel 2.2.23: Aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1995.

	CVP		PSC		SP		PS	
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Fictief	5	0	2	0	4	0	4	2
Feitelijk	5	1	2	0	3	1	5	0

Tabel 2.2.24 geeft de namen van de fictieve en feitelijke ministers en staatssecretarissen. Dehaene is nu ook in de fictieve regering duidelijk de premier, hij haalt immers een score van 241,7 op de voorkeurstemmenschaal. In elke partij zijn er één of twee ministers die zowel in de fictieve als de feitelijke regering zetelen. Vooral de PSC springt in het oog, daar de twee feitelijke ministers dezelfde zijn als de twee fictieve.

Tabel 2.2.24: Namen van fictieve en feitelijke regeringsleden per partij: 1995.

Ministers		Fictief	Feitelijk	Staatssecr.	Fictief	Feitelijk
		CVP	Dehaene Pinxten Van Hecke Amsoms Dupré		Dehaene Pinxten Van Rompuy Smet De Clerck	
	PSC	Maystadt Wathelet	Maystadt Wathelet			
	SP	Tobback Vande Lanotte Vandenbroucke Vanvelthoven	Derycke Vande Lanotte Colla			Peeters
	PS	Busquin Coëme Di Rupo De Galan	Daerden Yllief Di Rupo De Galan		Eerdekens Daerden	

Omgezet in cijfers, betekenen deze gegevens dat 47% van de ministers uit de fictieve regeringen, ook in de feitelijke regering die functie bekleden. Zoals uit tabel 2.2.25 blijkt, is het verschil niet zo groot tussen de kolom waarin enkel de ministers bekeken worden of die waarin de ministers en de staatssecretarissen samen bekeken wordt. Dit is -zoals bij Dehaene I- het gevolg van het feit dat er in totaal maar twee staatssecretarissen waren op een totaal van zeventien ambten.

Tabel 2.2.25: Procentuele gelijkenis van de leden van de fictieve en feitelijke regering: 1995.

	Ministers alleen	Ministers en staatssec.	Namen
CVP	0,40	0,33	0,33
PSC	1,00	1,00	1,00
SP	0,33	0,25	0,25
PS	0,40	0,40	0,40
Totaal	0,47	0,41	0,41

C. De periode 1981-1999 algemeen herbekeken

Gezien over de hele onderzoeksperiode, 1981-1999, kunnen de verschillende fictief gevormde regeringen samen bekeken en vergeleken worden met de feitelijke regeringen. Dit kan opnieuw door enkel het aantal en de aard van de verschillende regeringsambten, verdeeld over de verschillende partijen te bekijken. Uiteraard kunnen ook de namen van de ministers en staatssecretarissen in de analyse opgenomen worden om te zien in hoeverre er hier gelijkenissen zijn tussen de fictieve en feitelijke regeringen.

1. Aantal en aard van de regeringsambten

Gezien over de hele onderzoeksperiode blijkt er een duidelijke lijn te zijn in de verschillen tussen het aantal ministers en staatssecretarissen dat de verschillende partijen in de fictieve en feitelijke regeringen leveren. Tabel 2.2.26 geeft zowel voor de fictieve als voor de feitelijke regeringen aan hoeveel ministers en staatssecretarissen elke partij gemiddeld mag leveren. Daarnaast kan er uit tabel 2.2.26 uitgemaakt worden welk aandeel⁹⁶ elke partij had -over de hele onderzoeksperiode- in het totaal aantal geleverde ministers en staatssecretarissen.

Zoals uit de tabel blijkt, levert de CVP bijvoorbeeld fictief gemiddeld 5,8 ministers per regering, terwijl er dat in de feitelijke regeringen gemiddeld vijf zijn. Bij de staatssecretarissen betrekken ze dan weer fictief 1,8 en feitelijk 2,4 ambten gemiddeld. De lijn die in dit voorbeeld wordt aangetroffen werd bij de afzonderlijke bespreking van de regeringen wel vaker opgemerkt bij Vlaamse partijen.

Tabel 2.2.26: Gemiddeld aantal fictieve en feitelijke regeringsleden per partij.

Gemiddelde	CVP		PSC		PVV		PRL		SP		PS		VU	
	Min.	Staats.	Min.	Staats.	Min.	Staats.	Min.	Staats.	Min.	Staats.	Min.	Staats.	Min.	Staats.
Fictieve														
per regering	5,80	1,80	1,60	2,00	4,50	2,00	2,00	3,00	4,00	1,00	5,00	1,33	2,00	3,00
1981-1999	0,37	0,23	0,10	0,26	0,11	0,10	0,05	0,15	0,15	0,08	0,19	0,10	0,03	0,08
Feitelijke														
per regering	5,00	2,40	2,60	1,40	3,00	3,00	4,00	2,00	3,00	2,00	5,33	1,00	2,00	1,00
1981-1999	0,32	0,31	0,16	0,18	0,08	0,15	0,10	0,10	0,11	0,15	0,20	0,08	0,03	0,03
Vershil														
Per regering	+0,8	-0,6	-1	+0,6	+1,5	-1	-2	+1	+1	-1	-0,33	+0,33	+0	+2
1981-1999	+0,05	-0,08	-0,06	+0,08	+0,03	-0,05	-0,05	+0,05	+0,04	-0,07	-0,01	+0,02	+0	+0,05

Met de gegevens uit tabel 2.2.26 kan men dan ook nagaan of die lijn algemeen door te trekken valt voor alle Vlaamse en Waalse partijen. Bij alle Waalse partijen en alle Vlaamse -met uitzondering van de VU- is dit het geval. De berekening kan dan ook -weliswaar opnieuw zonder de VU- gemaakt worden wat het gemiddeld verschil is tussen de fictieve en feitelijke ambten ten aanzien van de twee soorten regeringsambten. In Vlaanderen is het zo dat er gemiddeld 1,37 ministers meer en 0,87 staatssecretarissen minder in de fictieve dan in de feitelijke regeringen zijn. In Wallonië wordt ongeveer het tegenovergestelde vastgesteld: er zijn gemiddeld 1,11 ministers minder en 0,64 staatssecretarissen meer in de fictieve regeringen dan er in de feitelijke zijn.

⁹⁶ Bij de vorming van de onderzochte regeringen, werden in totaal 79 ministerambten en 39 staatssecretarisambten gecreëerd.

Wanneer de gegevens met betrekking tot het relatief aandeel dat elke partij heeft, in het aanbrengen van het totaal aantal ministers en staatssecretarissen uit de onderzochte regeringen, onder de loep wordt genomen wordt ongeveer hetzelfde resultaat bekomen. De verschillen liggen immers steeds in dezelfde richting en schommelen steeds tussen de 0% en de 10%.

2. De ministers en staatssecretarissen zelf

Zoals bij de afzonderlijke bespreking van de verschillende regeringen gebeurde, zal nu ook globaal, voor de hele onderzoeksperiode, worden nagegaan in hoeverre dezelfde politici zetelen in de fictieve en in de feitelijke regering. Vooreerst zal in dit verband een overzicht gegeven worden van de verschillende opeenvolgende regeringen, daarna zullen de verschillende partijen over de gehele onderzoeksperiode 1981-1999 onder de loep genomen worden.

a) Per regering

Wanneer de gegevens van de verschillende onderzochte regeringen samen in één tabel geplaatst worden, kan tot de conclusie gekomen worden dat er niet echt een heel groot verschil is tussen de verschillende regeringen wat hun overeenstemming van fictieve en feitelijke regeringsleden betreft. Wanneer enkele de ministers bekeken worden zoals in tabel 2.2.27, blijkt er in de regeringen Martens VI, VIII en Dehaene II telkens 47% overeenstemming te zijn. De regeringen Martens V en Dehaene I zijn op dat vlak minder radicaal democratisch samengesteld: ze halen respectievelijk 40% en 33%. Zoals gezegd geeft tabel 2.2.27 deze gegevens weer en toont ook telkens het aandeel van de verschillende partijen in de scores die de verschillende regeringen halen.

Tabel 2.2.27: Procentuele gelijkheid van de leden van de fictieve en feitelijke regeringen.

MINISTERS	Martens V	Martens VI	Martens VIII	Dehaene I	Dehaene II
CVP	0,60	0,80	0,60	0,00	0,40
PSC	0,33	0,33	0,33	0,50	1,00
PVV	0,67	0,50	-	-	-
PRL	0,00	0,00	-	-	-
SP	-	-	1,00	0,67	0,33
PS	-	-	0,33	0,40	0,40
VU	-	-	0,00	-	-

Gemiddelde	0,40	0,47	0,47	0,33	0,47
-------------------	------	------	------	------	------

Wanneer de ambten die de politici in de verschillende regeringen bekleeden, buiten beschouwing gelaten worden en enkel rekening houden wordt met de namen van de personen die in de fictieve en feitelijke regeringen zetelen, dan wordt ongeveer hetzelfde resultaat bekomen. Tabel 2.2.28 geeft die gegevens weer. De algemene lijn dat Martens VI, VIII en Dehaene II het meest democratisch werden samengesteld blijft behouden, maar er kan meer genuanceerd worden. Zo blijkt immers dat enkel bij de fictieve en feitelijke Martens VIII 47% overeenstemming bereikt wordt, terwijl Martens VI 46% en Dehaene II 41% halen. Ook de afstand tussen deze regeringen en deze die minder democratisch zijn samengesteld is groter. Martens V en Dehaene I bereiken nu immers 32% en 31%.

Tabel 2.2.28: Procentuele gelijkheid van de leden van de fictieve en feitelijke regeringen.

NAMEN	Martens V	Martens VI	Martens VIII	Dehaene I	Dehaene II
CVP	0,50	0,50	0,38	0,00	0,33
PSC	0,20	0,50	0,40	0,50	1,00
PVV	0,33	0,57	-	-	-
PRL	0,17	0,20	-	-	-
SP	-	-	0,57	0,50	0,25
PS	-	-	0,44	0,40	0,40
VU	-	-	0,67	-	-
Gemiddelde	0,32	0,46	0,47	0,31	0,41

b) Per partij

Er kan ook worden nagegaan binnen welke partij er voor de keuze van ministers en staatssecretarissen de meeste overeenstemming bereikt wordt met de fictieve keuze. Tabel 2.2.29 beschrijft per partij zowel het absoluut als relatief aandeel van de fictief verkozen regeringsleden in de feitelijke regering en dat zowel voor ministers, staatssecretarissen, beide ambten samen als voor de namen van de politici die zetelen.

In het rechterdeel van tabel 2.2.29 wordt een onderscheid gemaakt tussen de personen die een ministerambt bekleeden en diegenen die staatssecretaris zouden zijn of zijn. In het linkse deel van de tabel wordt dit onderscheid verlaten en worden alle ministers en staatssecretarissen samen bekeken. Eerst wordt er wel rekening gehouden met het ambt waarvoor ze verkozen werden of zouden worden en daarna worden gewoon alle namen op één hoop gegooid en wordt er nagegaan in hoeverre de politici van de fictieve en feitelijke regeringen dezelfde zijn, zonder rekening te houden met het ambt dat ze bekleeden.

Tabel 2.2.29: Absolute en relatieve gelijkens van de regeringsleden per partij.

	Ministers		Staatssec		Min. en staats		Alle namen	
	Absoluut	relatief	absoluut	relatief	absoluut	relatief	absoluut	relatief
CVP	12 op 25	0,48	0 op 12	0,00	12 op 37	0,32	14 op 37	0,38
PSC	6 op 13	0,46	2 op 7	0,29	8 op 20	0,40	9 op 20	0,45
PVV	4 op 7	0,57	0 op 6	0,00	4 op 13	0,31	6 op 13	0,46
PRL	0 op 7	0,00	0 op 4	0,00	0 op 11	0,00	2 op 11	0,18
SP	6 op 9	0,67	1 op 6	0,17	7 op 15	0,47	7 op 15	0,47
PS	6 op 16	0,38	1 op 3	0,33	7 op 19	0,37	8 op 19	0,42
VU	0 op 2	0,00	0 op 1	0,00	0 op 3	0,00	2 op 3	0,67
TOTAAL	34 op 79	0,43	4 op 39	0,10	38 op 118	0,32	48 op 118	0,41

Wanneer enkel de ministers onder de loep genomen worden, blijkt de SP over de gehele periode het meest rekening te houden met de stem van de kiezers. In de feitelijke regering zetelen immers 67% ministers die ook in de fictieve regeringen zouden verkozen zijn en die dus relatief veel voorkeurstemmen kregen. Ook de PVV heeft nog meer dan de helft van de fictieve regeringsleden in de feitelijke regeringen opgenomen. De CVP en de PSC schommelen tussen de 45% en de 50%, de PS staat op 38% en zowel de VU als de PRL kiezen geen enkel minister die ook fictief verkozen zou zijn geworden. Over de partijgrenzen en verschillende regeringen heen, blijkt tussen 1981 en 1999, gemiddeld 43% van de fictief gekozenen ook feitelijk in de regering te zetelen.

Bij de staatssecretarissen verschijnt dan weer een heel ander beeld. Nu is niet alleen bij de VU en de PRL geen enkele gelijkens te zien tussen de fictieve en de feitelijke regeringen, maar ook de CVP en de PVV blijven op nul staan. Het percentage van de SP, PSC en PS schommelt tussen de 15% en 35%. Het totaalpercentage, gezien over de gehele periode en alle partijen, ligt daardoor dus ook een pak lager, namelijk op 10%.

Daar er tussen de partijen een groot verschil waar te nemen valt inzake het democratisch gehalte van de keuze van ministers en staatssecretarissen, is het interessant voor elke partij eens te kijken wat het democratisch gehalte is voor het totaal van beide regeringsambten. Het aantal gelijke namen bij de ministers en gelijke namen bij de staatssecretarissen wordt opgeteld, en daarna wordt op basis van de percentages een vergelijking gemaakt tussen de partijen. Het blijkt dat ook nu de SP de kroon spant, maar dat het percentage van fictieve ministers of staatssecretarissen in de feitelijke regering wel duidelijk lager is, dan wanneer men enkel de ministers bekijkt. De SP haalt nu net niet de helft, namelijk 47%. PSC en PS scoren respectievelijk 40% en 37%, waarna de CVP en PVV volgen met respectievelijk 32% en 31%. Opvallend, maar logisch, is dat ook nu de VU en de PRL op nul blijven staan.

De ministers en staatssecretarissen samen beschouwd, zonder rekening te houden met het ambt dat ze bekleden in de regering, zou een duidelijk beeld moeten geven van de aandacht die de verschillende partijen tussen 1981 en 1999 schonken aan de stem van de keizers ten aanzien van hun keuze van de regeringsleden. Alle namen worden immers op één hoop gelegd en het percentage gelijke namen in de fictieve en feitelijke regeringen geeft dan immers aan in hoeverre de partijen bij de samenstelling van de feitelijke regeringen, een plaatsje overhadden voor de mensen binnen hun partij met de meeste voorkeurstemmen. In het totaal, over de vijf regeringen en de partijgrenzen heen, blijkt dat 48 van de 118 namen dezelfde zijn, ofwel 41%.

Wanneer de partijen afzonderlijk bekeken worden, zijn ook enkele opmerkelijke resultaten waar te nemen. Nu plots blijkt bijvoorbeeld de VU -die de hele tijd geen enkele keer dezelfde naam op dezelfde plaats had staan- het meest democratisch te werk te zijn gegaan. Ze halen 67%, maar dit komt vooral omdat ze slechts drie regeringsleden hadden in de hele periode. In de feitelijke regering zetelden Schiltz, Geens en Valkeniers. De drie VU-kandidaten met de meeste stemmen, die dus in de fictieve regering zouden zetelen, zijn Gabriels, Valkeniers en Schiltz. Hoewel dus geen van hen fictief hetzelfde ambt toegewezen krijgt dan feitelijk, zijn wel twee van de drie namen dezelfde en halen de VU daardoor een percentage van 67%. Na de VU, zijn er drie partijen waarvan het percentage schommelt rond de 45%, namelijk de PSC, PVV en SP. Daar elk van deze partijen toch meer dan vijftien regeringsleden leverden over de hele periode, kunnen deze resultaten als significant beschouwd worden. De PS en CVP halen op respectievelijk vijftien en zevenendertig regeringsleden 42% en 38% overeenstemming. De PRL blijkt het minst democratisch te werk te zijn gegaan bij de toekenning van regeringsmandaten. Slechts 18% van de regeringsleden zetelt zowel in de feitelijke regering als in de fictieve regering.

D. Besluit

In dit hoofdstuk werd de samenstelling van de feitelijke regeringen Martens V, VI, VIII en de regeringen Dehaene I en II vergeleken met de samenstelling van deze regeringen in het radicaal democratisch perspectief. Na vergelijking blijkt dat de feitelijke en fictieve regeringen vooral verschillen op het vlak van aantal mandaten dat de verschillende partijen bemannen en op het vlak van de namen van de regeringsleden.

De voornaamste reden voor het verschil in aantal mandaten is dat er in het radicaal democratisch model geen rekening wordt gehouden met het grondwettelijk taalevenwicht in de ministerraad. Over de gehele periode 1981 en 1999 gezien, blijkt dat er in de fictieve regeringen gemiddeld 1,37 Vlaamse ministers meer en 0,87 Vlaamse staatssecretarissen minder zetelen dan in de feitelijke regeringen. Bij de Waalse regeringsleden is het omgekeerde te zien: er zijn gemiddeld 1,11 ministers minder en 0,64 staatssecretarissen meer in de fictieve dan in de feitelijke regeringen.

Het verschil in de namen van de politici die in de regeringen treden, werd zowel gemeten voor de ministers en staatssecretarissen afzonderlijk als voor bij beide ambten samen en voor de regeringsleden zelf, ongeacht het mandaat dat ze uitoefenen. Wanneer enkel de namen van de regeringsleden bekeken werden, bleek dat -gezien over de gehele periode- ongeveer 40% van de regeringsleden dezelfde waren. Wanneer deze regeringsleden binnen hun ambt worden bekeken, zijn nog slechts 32% dezelfde. Van de regeringen die in het onderzoek zijn opgenomen, werd in de regeringen Martens VI, VIII en Dehaene II de grootste overeenstemming tussen de fictieve en feitelijke regeringsleden aangetroffen. Bij de partijen, blijken vooral de PSC, SP en de PVV in het aanduiden van hun regeringsleden de meeste aandacht te hebben voor de stem van de kiezer. Bij de CVP en de PS is dat iets minder het geval en de PRL blijkt dat bijna niet te doen.

III. OP ZOEK NAAR VERKLARINGEN

Het vorige hoofdstuk heeft duidelijk gemaakt dat in de Belgische praktijk ten aanzien van regeringsvorming een aantal factoren spelen die maken dat de verdeling van de regeringsmandaten over de verschillende partijen niet helemaal in overeenstemming is met de electorale sterkte van die partijen. In het eerste deel van dit hoofdstuk zal dan ook nagegaan worden hoe groot de vertekening door de Belgische praktijk is.

Daarnaast maakte het vorige hoofdstuk ook duidelijk dat in de keuze van de regeringsleden zeker niet altijd rekening wordt gehouden met de voorkeurstemmen die kandidaten behalen bij de verkiezingen. Het verschil tussen de fictieve regeringen die werden gevormd in het radicaal democratisch perspectief en de feitelijke regeringen is vaak erg groot. In het tweede deel van dit hoofdstuk zal dan ook gepoogd worden om per regering een verklaring te geven aan het al dan niet deelnemen van bepaalde politici aan de regering, rekening houdend met hun voorkeurstemmenaantal.

A. Vertekening in aantal regeringsleden per partij door de Belgische praktijk

Het aantal regeringsmandaten dat elke partij in realiteit toegewezen krijgt, verschilt van het aantal mandaten dat ze bij de fictieve vorming toegewezen krijgen. Oorzaak hiervan is de Belgische praktijk die ten aanzien van de regeringsvorming wordt gehanteerd.

Hieronder zal dan ook nagegaan worden wat de individuele impact op het aantal regeringsleden dat de verschillende partijen leveren⁹⁷ is, van het rekenen met de stemmen of met de zetels die partijen behalen, van het al dan niet toekennen van het Eerste Ministerambt aan de grootste partij, van het werken met het grondwettelijk taalevenwicht en tenslotte van de bevoordeling van de kleinste coalitiepartij. Wanneer alle beperkingen zijn toegepast, zal een vergelijking gemaakt worden van de fictieve samenstelling zonder en met de beperkingen en met de feitelijke samenstelling van de regeringen Martens V, VI, VIII en Dehaene I en II.

1. Puntenverdeling op basis van zetel- of stemmenaantal

⁹⁷ Voor de volledige berekening van het aantal regeringsmandaten per partij in de verschillende regeringen, onder de beperkende voorwaarden, zie bijlage VI op pagina 157 van deze eindverhandeling.

Wanneer de onderhandelaars samen zitten over de verdeling van de minister- en staatssecretarisportefeuilles, verdelen ze zoals eerder gezegd onderling punten. Bij deze puntenverdeling werkt men op basis van de parlementaire sterkte van de partijen en niet op basis van de electorale sterkte⁹⁸. Omdat er bij het omzetten van stemmen naar zetelaantal al een bepaalde vertekening plaatsvindt, wordt verwacht dat er ook bij het verdelen van punten en dus van mandaten verschillen zullen zijn wanneer men de punten berekent op basis van zetelaantal of op basis van stemmenaantal. Wat de juiste impact van het werken met stemmen in plaats van zetels zou zijn voor de verdeling van de mandaten in de regeringen die in dit onderzoek zijn opgenomen, kan worden afgelezen in tabel 2.3.1.

Tabel 2.3.1: Verdeling van de regeringsmandaten zonder en met beperking.

		CVP		PSC		PVV		PRL		SP		PS		VU	
		Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat
Martens V	Stemmen	6	3	2	3	5	2	2	2	-	-	-	-	-	-
	Zetels	6	2	3	2	4	3	2	3	-	-	-	-	-	-
Martens VI	Stemmen	7	3	2	4	4	2	2	4	-	-	-	-	-	-
	Zetels	7	3	3	3	3	3	2	4	-	-	-	-	-	-
Martens VIII	Stemmen	6	3	1	2	-	-	-	-	4	3	6	2	2	3
	Zetels	6	3	1	2	-	-	-	-	4	3	6	3	2	2
Dehaene I	Stemmen	5	0	1	1	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
	Zetels	5	0	1	1	-	-	-	-	3	0	6	0	-	-
Dehaene II	Stemmen	5	0	2	0	-	-	-	-	4	0	4	2	-	-
	Zetels	5	0	1	2	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
Totaal	Stemmen	29	9	8	10	9	4	4	6	12	3	15	4	2	3
	Zetels	29	8	9	10	7	6	4	7	11	3	17	3	2	2

Wanneer tabel 2.3.1 grondig bekeken wordt, blijken er zowel voor de zeven partijen als voor de vijf regeringen weinig grote verschillen in aantal mandaten te zijn. Vooral bij de Vlaamse partijen -met uitzondering van de PVV- verandert er weinig wanneer men de punten verdeelt op basis van de zetels in plaats van op basis van de stemmen. De CVP en de VU verliezen over de gehele onderzoeksperiode elk één staatssecretaris en de SP één minister. Bij de andere partijen is de situatie iets complexer. De PSC wint in Martens V en VI telkens één minister, maar geeft in diezelfde regeringen ook telkens één staatssecretaris prijs. In de regering Dehaene II verliest de PSC dan weer één minister, terwijl ze twee staatssecretarissen bij krijgen. In de regeringen waar de PVV van deel uitmaakt, verliezen ze door te rekenen met zetel- in plaats van stemmenaantal telkens één minister en krijgen ze een staatssecretaris extra. Hun Waalse zusterpartij, de PRL, verliest dan weer niets en krijgt eenmaal een staatssecretaris extra. Bij de PS zijn de verschillen het grootst. In elke regering waar ze deel van uitmaken, verandert er iets als de punten verdeeld worden op basis van de parlementaire

⁹⁸ F. DELPEREE, *o.c.*

in plaats van electorale sterkte. In de regering Martens VIII krijgen ze een staatssecretaris extra, in Dehaene I een minister en in de regering Dehaene II komt er een minister bij en gaan twee staatssecretarisambten verloren. Dat vooral bij de Waalse partijen verschillen te zien zijn in het aantal regeringsmandaten dat ze zullen bekleden wanneer men deze mandaten verdeelt op basis van stemmen- in plaats van zetelaantal, heeft deels te maken met het feit dat de zetelverdeling gebeurt op grond van bevolkingsaantal en niet op grond van stemmenaantal. Net in Wallonië en Brussel is de stemverzaking immers het grootst.

2. Grootste partij levert de Eerste Minister

Een tweede beperking uit de Belgische praktijk, die verschilt van de werkwijze van het radicaal democratisch model, is de manier waarop de partij gekozen wordt die de Eerste Minister levert. In het radicaal democratisch model ging het premierschap naar de partij van die politicus die de hoogste waarde op de voorkeurstemmenschaal behaalde. In realiteit wordt de ongeschreven regel gehanteerd dat de grootste partij de Eerste Minister mag leveren. In tabel 2.3.2 wordt weergegeven hoe groot de impact van deze manier van werken is.

Tabel 2.3.2: Verdeling van de regeringsmandaten met één of twee beperkingen.

		CVP		PSC		PVV		PRL		SP		PS		VU	
		Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat
Martens V	Zetels	6	2	3	2	4	3	2	3	-	-	-	-	-	-
	Grootste partij	6	2	3	2	4	3	2	3	-	-	-	-	-	-
Martens VI	Zetels	7	3	3	3	3	3	2	4	-	-	-	-	-	-
	Grootste partij	7	3	3	3	3	3	2	4	-	-	-	-	-	-
Martens VIII	Zetels	6	3	1	2	-	-	-	-	4	3	6	3	2	2
	Grootste partij	6	2	1	3	-	-	-	-	4	3	6	3	2	2
Dehaene I	Zetels	5	0	1	1	-	-	-	-	3	0	6	0	-	-
	Grootste partij	4	1	2	0	-	-	-	-	3	0	6	0	-	-
Dehaene II	Zetels	5	0	1	2	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
	Grootste partij	5	0	1	2	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
Totaal	Zetels	29	8	9	10	7	6	4	7	11	3	17	3	2	2
	Grootste partij	28	8	10	10	7	6	4	7	11	3	17	3	2	2

Die impact wordt gemeten door de resultaten van de verdeling van de portefeuilles te vergelijken met die resultaten na de eerste beperking. Op die manier is het mogelijk enkel de impact van de tweede beperking, namelijk dat de grootste partij de Eerste Ministers levert te meten. Er zijn enkel verschillen te zien bij die partijen die in de onderzoeksperiode feitelijk of fictief een Eerste Minister leverden en enkel in die regeringen waar er een verschil bestond tussen de partijen die de Eerste Minister leverden. In casu gaat het dan om de CVP en PSC in de regeringen Martens VIII en Dehaene I. In werkelijkheid leverde de CVP steeds de Eerste Minister, maar bij de fictieve vorming van deze regeringen bleek de PSC'er Maystadt tweemaal de meeste voorkeurstemmen te halen. Wanneer de drie punten die geldig zijn voor

een ambt als premier in de regeringen Martens VIII en Dehaene I, dus naar de PSC en niet naar de CVP gaan en men daarna de ambten verder verdeelt, levert dat volgende verschillen op: in Martens VIII staat de CVP een staatssecretaris af aan de PSC en in de regering Dehaene I zal de CVP een minister afstaan aan de PSC en er een staatssecretaris voor terug krijgen.

3. Grondwettelijk taalevenwicht in Ministerraad

Zoals eerder werd gezegd⁹⁹, schrijft de Grondwet voor dat -de premier uitgezonderd- de Ministerraad evenveel Nederlandstalige als Franstalige ministers moet tellen. In het nieuw model wordt geen rekening gehouden met deze beperking, omdat het radicaal democratischer is om de Vlamingen, die groter in aantal zijn dan de Walen, een grotere representatie in de regering te geven. Wat nu juist de gevolgen voor de partijen -in termen van het aantal regeringsportefeuilles dat ze verwerven- zijn van deze grondwettelijke beperking, is af te lezen in tabel 2.3.3. Het aantal regeringsleden per partij en per regering onder de twee voorgaande beperkingen wordt er afgezet tegenover de regeringsleden per partij en per regering onder de drie beperkende voorwaarden: de punten verdelen op basis van de zetels, het toekennen van het premierschap aan de grootste partij en tenslotte de grondwettelijke beperking dat de Ministerraad evenveel Nederlandstalige als Franstalige ministers kent. Zoals hieronder in tabel 2.3.3 te zien is, heeft de invoering van deze derde beperking redelijk grote gevolgen voor de verdeling van regeringsmandaten over de verschillende partijen. In het algemeen komt het er op neer dat de Vlaamse partijen minder ministers en meer staatssecretarissen zouden hebben, dan wanneer er geen rekening gehouden wordt met het verplichte taalevenwicht. Bij de Waalse partijen is het omgekeerde te zien: ze verliezen staatssecretarissen en winnen ministers door de invoering van het taalevenwicht.

Tabel 2.3.3: Verdeling van de regeringsmandaten met twee of drie beperkingen.

		CVP		PSC		PVV		PRL		SP		PS		VU	
		Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat
Martens V	Grootste partij	6	2	3	2	4	3	2	3	-	-	-	-	-	-
	Taalevenwicht	5	4	4	0	3	5	3	1	-	-	-	-	-	-
Martens VI	Grootste partij	7	3	3	3	3	3	2	4	-	-	-	-	-	-
	Taalevenwicht	6	5	4	1	2	5	3	2	-	-	-	-	-	-
Martens VIII	Grootste partij	6	2	1	3	-	-	-	-	4	3	6	3	2	2
	Taalevenwicht	5	4	2	1	-	-	-	-	4	3	7	1	1	4
Dehaene I	Grootste partij	4	1	2	0	-	-	-	-	3	0	6	0	-	-
	Taalevenwicht	4	1	2	0	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
Dehaene II	Grootste partij	5	0	1	2	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
	Taalevenwicht	5	0	2	0	-	-	-	-	3	2	5	0	-	-
Totaal	Grootste partij	28	8	10	10	7	6	4	7	11	3	17	3	2	2

⁹⁹ Zie hiervoor deel II, hoofdstuk I op pagina 86 van deze eindverhandeling.

Taalevenwicht	25	14	14	2	5	10	5	6	11	5	17	1	1	4
---------------	----	----	----	---	---	----	---	---	----	---	----	---	---	---

Meer gedetailleerd blijkt de CVP in de regeringen Martens V, VI en VIII steeds één minister te moeten prijsgeven en krijgt ze ook telkens twee staatssecretarissen meer. Bij de PVV doet zich in Martens V en VI hetzelfde voor. En ook bij de VU en de SP gebeurt hetzelfde in respectievelijk de regering Martens VIII en Dehaene II. In de regering Martens VIII verandert er dan weer niets voor de SP. Onder het bewind van Dehaene verandert er voor de CVP niets. Voor de PSC verandert onder de eerste regering van de Dehaene ook niets, maar in de andere regeringen hebben ze telkens een minister meer en twee staatssecretarissen minder. De andere Waalse partijen kennen vaak eenzelfde patroon: de PRL in Martens V en VI en de PS in Martens VIII.

4. Beoordeling kleine partijen

Een vierde beperking uit de Belgische praktijk is dat bij de bedeling van de punten en de regeringsmandaten steeds de kleinste partijen uit de coalitie bevoordeeld worden¹⁰⁰. In tabel 2.3.4 wordt weergegeven hoe groot de verschillen in de verdeling van de mandaten zouden zijn, indien deze beperking wordt ingevoerd boven op de drie andere beperkingen.

Zoals tabel 2.3.4 aangeeft zijn de verschillen in aantal regeringsmandaten per partij als gevolg van de vierde beperking erg klein. Voor de CVP is er enkel in de regering Dehaene II iets veranderd: ze verliest één ministerambt en krijgt twee staatssecretarissen extra. In diezelfde regering zal het dan de SP zijn die één minister extra zal hebben en twee staatssecretarissen minder. In de andere regeringen verandert er niets.

Tabel 2.3.4: Verdeling van de regeringsmandaten met drie of vier beperkingen.

		CVP		PSC		PVV		PRL		SP		PS		VU	
		Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat
Martens V	Taalevenwicht	5	4	4	0	3	5	3	1	-	-	-	-	-	-
	Voordeel klein	5	4	4	0	3	5	3	1	-	-	-	-	-	-
Martens VI	Taalevenwicht	6	5	4	1	2	5	3	2	-	-	-	-	-	-
	Voordeel klein	6	5	4	1	2	5	3	2	-	-	-	-	-	-
Martens VIII	Taalevenwicht	5	4	2	1	-	-	-	-	4	3	7	1	1	4
	Voordeel klein	5	4	2	1	-	-	-	-	4	3	7	1	1	4
Dehaene I	Taalevenwicht	4	1	2	0	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
	Voordeel klein	4	1	2	0	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
Dehaene II	Taalevenwicht	5	0	2	0	-	-	-	-	3	2	5	0	-	-
	Voordeel klein	4	2	2	0	-	-	-	-	4	0	5	0	-	-
Totaal	Taalevenwicht	25	14	14	2	5	10	6	3	10	7	17	1	1	4
	Voordeel klein	24	16	14	2	5	10	6	3	12	3	17	1	1	4

¹⁰⁰ Zie hiervoor o.a. E. BROWNE & M. FRANKLIN, *l.c.*, 460.

5. Fictieve, fictieve met beperkingen en feitelijke samenstelling

Nu de impact van de beperkingen afzonderlijk werd gemeten, mag ook niet nagelaten worden de totale impact van alle beperkingen samen te meten. Daarnaast kan ook gekeken worden of deze beperkingen de fictief samengestelde regeringen dichter doen aanleunen bij de feitelijke samengestelde regeringen. Van de gegevens van deze drie verschillende samenstellingen van de regeringen Martens V, VI, VIII en Dehaene I en II werd het gemiddelde berekend en het resultaat is hieronder af te lezen in tabel 2.3.5.

Tabel 2.3.5: Fictieve, fictieve met beperkingen en feitelijke samenstelling.

Gemiddeld aantal	CVP		PSC		PVV		PRL		SP		PS		VU	
	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat	Min.	Staat
Fictieve samenstelling	5,80	1,80	1,60	2,00	4,50	2,00	2,00	3,00	4,00	1,00	5,00	1,33	2,00	3,00
Fictieve met beperkingen	4,80	3,20	2,80	0,40	2,50	5,00	3,00	1,50	4,00	1,00	5,67	0,33	1,00	4,00
Feitelijke samenstelling	5,00	2,40	2,60	1,40	3,00	3,00	4,00	2,00	3,00	2,00	5,33	1,00	2,00	1,00

Vooreerst blijkt de vergelijking van de fictief samengestelde regeringen zonder en met beperkingen, de te verwachten resultaten te tonen. De Vlaamse partijen halen minder ministers en meer staatssecretarissen en bij de Waalse is dat omgekeerd: meer ministers en minder staatssecretarissen wanneer de beperkingen mee in rekening worden gebracht. Toch is er één uitzondering: bij de SP verandert er gemiddeld niets.

Daarna kan ook de feitelijke samenstelling mee in het onderzoek worden opgenomen. Bij de staatssecretarissen blijkt veelal hetzelfde patroon teruggevonden te worden: bij de Vlaamse partijen blijken de beperkingen meer staatssecretarissen te geven dan zonder de beperkingen en vooral ook meer staatssecretarissen dan in de feitelijke regeringen. Bij de Waalse partijen draait het patroon om: minder staatssecretarissen dan zonder de beperkingen, maar ook minder staatssecretarissen dan in de feitelijke regeringen. Bij de ministers is het patroon minder duidelijk. De fictief samengestelde regeringen met de beperkingen halen meestal net iets minder ministers dan de feitelijke regeringen. Dit laatste geldt voor de CVP, PVV, VU en de PRL. Bij de andere partijen geldt het omgekeerde: de fictief samengestelde regeringen met beperkingen halen iets meer ministers dan de feitelijke.

In het algemeen liggen de waardes van de fictieve samenstelling met de beperkingen dichter bij de waardes van de feitelijke samenstelling dan wanneer geen rekening wordt gehouden met de beperkingen. Zoals hierboven werd vermeld, ligt het aantal ambten, berekend met de

beperkingen soms een beetje boven en soms een beetje onder het aantal ambten in de feitelijke samenstelling.

B. Andere namen door interne werking partijen en invloed partijvoorzitter

Naast verschillen in het aantal regeringsmandaten per partij, moeten ook de verschillen in de namen van regeringsleden besproken worden. Het is immers niet altijd zo dat van elke partij die politici in de regering komen die bij de verkiezingen de hoogste waarde in voorkeurstemmen haalden.

Artikel 96 van de grondwet zegt: *“De Koning benoemt en ontslaat zijn ministers”*. In gedachten voegde men daar in de jaren '60 volgens De Ridder¹⁰¹ aan toe: op voorstel van de Eerste Minister. Nu mag men deze laatste vervangen door de partijvoorzitters. Jean-Luc Dehaene verwoordt deze verschuiving duidelijk: *“Moeilijkheid is dat de Eerste Minister niet zelf zijn ploeg samenstelt. Na de onderhandeling met de partijvoorzitters (...) dicteren de partijvoorzitters meestal de invulling van de namen aan de Eerste Minister die dan pro forma kandidaten opbelt.”*¹⁰²

Wie de partijvoorzitter op zijn lijstje zet, hangt dan weer af van de machtsstructuren en -verhoudingen binnen de partij. Volgens Dewinter¹⁰³ spelen de voormalige ministers op dit punt een centrale rol. Vaak zullen zij immers voorrang krijgen of eisen om opnieuw een plaats in te regering de krijgen. Het opnemen van voormalige ministers in de nieuwe regering heeft immers een erg stabiliserende functie, zo blijkt uit een onderzoek van Dewachter¹⁰⁴. Hieronder zal worden nagegaan wie bij welke regeringsvorming de machtige figuren waren, in hoeverre voormalige ministers opnieuw in de regering worden opgenomen en wat de interne werking van de partij betekende voor de keuze van politici als kandidaat minister.

---

¹⁰¹ H. DE RIDDER, *De keien van de Wetstraat, o.c.*

¹⁰² J.-L. DEHAENE, “De (on)macht van de Eerste Minister” in *Res Publica*, 42, (2000), 1, p. 29.

¹⁰³ L. DE WINTER, A. FROGNIER & B. RIHOUX, “Belgium: still the age of party government?” in J. BLONDEL & M. COTTA (Eds.), *Party and government, an inquiry into the relationship between governments and supporting parties in liberal democracies*, New York, St. Martin's Press, 1996, 153-179.

¹⁰⁴ W. DEWACHTER, “Instabilité gouvernementale et stabilité ministérielle en Belgique” in *Pouvoirs*, 54, (1990), pp. 37-49.

Naast de machtige figuren in de partijen en de interne werking binnen de partijen, spelen nog een aantal andere factoren een rol in de keuze van ministers. Dewinter¹⁰⁵ en De Ridder¹⁰⁶ halen dezelfde factoren aan: de regionale spreiding, de spreiding van de twee geslachten en de spreiding uit Kamer en Senaat. Dat deze eerste twee elementen spelen binnen de CVP geeft Wilfried Martens weer in zijn slottoespraak op het partijcongres van 1973: *“Het was in de partij een ongeschreven regel dat iedere provincie in de regering dient te zijn vertegenwoordigd: dat bracht mee dat mevrouw Verlackt niet kon aanblijven. Het congres heeft nu echter een motie goedgekeurd. We zullen die stipt naleven: voortaan zullen er dus altijd vrouwen in de regering zetelen.”*¹⁰⁷ Over het laatste element, de spreiding uit Kamer en Senaat is geen uitdrukkelijk bewijs te vinden. Dewachter en Depauw¹⁰⁸ zijn wel op zoek gegaan naar de perceptie in deze van de parlementsleden zelf. Volgens hun onderzoek gelooft 70% van de parlementsleden niet in een gelijke ministeriële rekrutering uit Kamer en Senaat. Bijna 90% verwacht zelfs een overwicht van ministers afkomstig uit de Kamer. Spijtig genoeg is er over al deze factoren vaak heel weinig informatie te vinden, omdat er bij de vorming van het lijstje ministers door de partijvoorzitters steeds al rekening gehouden wordt met deze factoren. Het is enkel indien uitlekt waarom iemand van het lijstje geschrapt of eraan toegevoegd wordt, dat het duidelijk wordt met welke factoren wordt rekening gehouden. Toch zal hieronder gepoogd worden een beeld te scheppen van de invloed van deze elementen op de keuze van de ministers en staatssecretarissen.

Voor de vorming van de regeringen Martens V, VI, VIII en Dehaene I en II zal dus vooreerst beschreven worden wie invloedrijk was tijdens de onderhandelingen en of er gekozen werd om de sterke figuren uit de vorige regering opnieuw op te nemen. Nadien wordt de regionale spreiding en de spreiding van de seksen besproken. De spreiding uit Kamer en Senaat wordt door het ontbreken van gegevens niet verder geanalyseerd.

1. Martens V

Wanneer de namen van de fictieve en feitelijke leden van de regering Martens V vergeleken worden, blijken vele namen te verschillen¹⁰⁹. Chabert, Tant, Lenssens, Geens, Lavens, Van

---

¹⁰⁵ L. DEWINTER, A. FROGNIER & B. RIHOUX, *l.c.*

¹⁰⁶ H. DE RIDDER, *De keien van de Wetstraat, o.c.*

¹⁰⁷ H. DE RIDDER, *Omtrent Wilfried Martens*, Tielt, Lannoo, 1991, 183.

¹⁰⁸ W. DEWACHTER & S. DEPAUW, Een cruciaal moment van prospectief denken in het Belgisch parlement, Leuven, K.U.Leuven, afdeling politologie, 100-104.

¹⁰⁹ Zie tabel 2.2.4 op pagina 97 van deze eindverhandeling.

den Boeynants, Califice, Wathelet, Wauthy, Cuvelier, Van Rentegeem, Daems, Vandersmissen, Pede, Cornet d'Elzuis, Toussant en Bertouille zouden aan de hand van hun voorkeurstemmen een regeringsmandaat verdienen, maar krijgen dat niet. Dehaene, D'Hondt, De Keersmaeker, Nothomb, Hansenne, Goor-Eyben, Mainil, Vreven, Kempinaire, Walt Niel, Neyts, Olivier, Demuyter, Tromont, Knoops en Mayence halen in 1981 niet echt veel voorkeurstemmen maar zullen toch zetelen in de regering. De reden voor deze verschillen in de samenstelling van de fictieve en feitelijke regering Martens V, wordt hieronder toegelicht.

a) Context 1981 en de macht van voormalige ministers

In 1981 worden de voormalige ministers niet bij de onderhandelingen betrokken. Vooral zittend premier Martens is op dat moment erg invloedrijk. Tijdens de onderhandelingen *"stelden sommigen voor alle ex-premiers en alle betrokken partijvoorzitters in het kabinet op te nemen."*¹¹⁰ Of het vooral Martens was die dit wenste is niet duidelijk, maar enkele jaren later zegt hij zelf: *"ik had de partijvoorzitters in de regering opgenomen zodat hun kennis, invloed en ervaring maximaal kon renderen."*¹¹¹ Wat wel duidelijk is, is dat bijna alle partijvoorzitters in de regering zullen worden opgenomen¹¹²: Tindemans voor de CVP, W. De Clercq voor de PVV en Gol voor de PRL. Voor de PSC zal niet voorzitter Deprez, maar oud-voorzitter Nothomb een plaatsje in de regering innemen. Een andere oud-partijvoorzitter, Van den Boeynants, zal niet worden opgenomen in de regering omdat op dat moment een onderzoek loopt naar mogelijke fiscale fraude. Daarnaast zal oud-premier M. Eyskens en ook Martens zelf deel uit maken van de regering.

Van de voormalige ministers zullen er weinigen in de regering blijven. De CVP had zijn ministers op het congres immers zwaar op de korrel genomen, wat ertoe leidde dat bijna de volledige groep CVP-ministers niet opnieuw werd opgenomen: Chabert, De Backer, Dhoore, Lavens en Swaelen verdwenen uit de federale regering. Bij de PSC zullen Maystadt en Nothomb hun ministerambt behouden, ondanks het feit dat deze laatste bij de verkiezingen van 1981 veel minder voorkeurstemmen haalt dan bij de verkiezingen daarvoor¹¹³.

¹¹⁰ M. PLATEL, "Martens IV – Eyskens I – Martens V" in *Res Publica*, 24, (1982), 2, p. 299.

¹¹¹ K. HOF LACK & F. CLAUS, *De achterkant van de premier: gesprekken met zeven regeringsleiders: Pierre Harmel, Paul Vanden Boeynants, Edmond Leburton, Leo Tindemans, Wilfried Martens, Mark Eyskens, Jean-Luc Dehaene*, Leuven, Van Halewijck, 1995, 62.

¹¹² Zie hiervoor ondermeer ook W. DEWACHTER, *De mythe van de parlementaire democratie, een Belgische analyse, o.c.*, 389.

¹¹³ Bij de verkiezingen van 1978 haalt hij een geschaalde voorkeurstemmenwaarde van 82,00 en bij de verkiezingen van 1981 één van 75,34.

b) Partijwerking

In 1981 blijkt de keuze van de Eerste Minister niet zo eenvoudig. Uit de vorming van de fictieve regering blijkt dat men moeilijk om Tindemans heen kan, omdat hij een geschaalde voorkeurstemmenwaarde van 203,63 haalt. Martens daarentegen haalt bij diezelfde verkiezingen een waarde van 111,16. Ook binnen de CVP is men het er niet over eens wie nu de regering zou moeten leiden. Marc Platel schrijft hierover: *"Waarom Martens een nieuwe kans kreeg en niet Tindemans? Vrijwel zeker omdat men op die manier het te verwachten verzet van de christelijke vakbond, het ACV, tegen bepaalde maatregelen die het kabinet zou voorstellen, beter kon opvangen, zoniet ontzenuwen."*¹¹⁴ Hugo De Ridder legt de beslissing in handen van Koning Boudewijn, die Martens als linkse kracht verkoos in een coalitie met de liberalen¹¹⁵.

Een tweede manier waarop de partijwerking van de CVP intervenueert in de samenstelling is door de eisen die het ACW stelt. Nu enkele belangrijke ACW-krachten zoals Chabert en Dhoore buiten de regering vallen, moeten nieuwe krachten gevonden worden. Het ACW opteert voor Kuylen¹¹⁶, maar die zal op doktersadvies weigeren. Daardoor zal de jonge Jean-Luc Dehaene, op vraag van het ACW voor het eerst in de regering stappen.

Over de interne werking van de andere partijen in 1981 is niet erg veel bekend. Wat wel duidelijk is, is wie tijdens de onderhandelingen veel invloed had binnen de partij. Volgens Dewinter¹¹⁷ zijn dat voor de PSC vooral partijvoorzitter Deprez en enkele zittende ministers te zijn, voor de PRL heeft Gol alles op zijn eentje geregeld en zichzelf als minister gekozen en voor de PVV was het ook partijvoorzitter W. De Clercq die zichzelf -op vraag van W. Martens- tot op een ministerstoel onderhandelde.

c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen

Het is erg moeilijk om te achterhalen wanneer de factor regionale spreiding bij het verdelen van de portefeuilles in rekening wordt gebracht, maar zeker is dat men naar het einde van het

---

¹¹⁴ M. PLATEL, "Martens IV – Eyskens I – Martens V", *l.c.*

¹¹⁵ H. DE RIDDER, *Jean-Luc Dehaene: mét commentaar*, Tielt, Lannoo, 1996, 100.

¹¹⁶ H. DE RIDDER, *Jean-Luc Dehaene: mét commentaar, o.c.*

¹¹⁷ L. DE WINTER, A. FROGNIER & B. RIHOUX, *l.c.*

formatieberaad toe een evenwicht probeert te vinden. De literatuur over de Belgische regeringsvorming is in dit opzicht erg beperkt. De enige verwijzing in dit kader werd gevonden in een boek van Paula D'Hondt. Ze schrijft er hoe Jean-Luc Dehaene in 1981 Firmin Aerts verkiest als staatssecretaris en zo de Limburgse vertegenwoordiging veilig stelt. Ze vervolgt: *"Omdat men een vrouw moest hebben die in de Commissie van Verkeer zat en uit Oost-Vlaanderen moest komen, bleef ik over."*¹¹⁸

Buiten bovenstaande zin waarin Paula D'Hondt verwijst naar het feit dat de onderhandelaars op zoek waren naar een vrouw, wordt in andere literatuur weinig expliciet verwezen naar de nood aan een spreiding tussen de geslachten. Van de CVP weten we dat ze telkens een vrouw in de regering willen, al is het vooral als staatssecretaris. Over de andere partijen is weinig officieel geweten, maar bij de vorming van de regering Martens V, zal elke coalitiepartner één vrouwelijke staatssecretaris hebben. De PSC kiest voor C. Goor, de PVV voor A. Neyts en de PRL voor J. Mayence.

2. Martens VI

De vergelijking van de fictieve en feitelijke regering Martens VI¹¹⁹, leert dat er opnieuw een groot verschil is tussen de regeringsleden. Vijftien politici halen veel voorkeurstemmen, maar worden geen lid van de regering: Geens, Lenssens, Chabert, Tant, Dupré, Dalem, Wathélet, Wauthy, Waltniel, Grootjans, Bertouille, Mayence, Cornet d'Elzius, Ducarme en Simonet. Daarnaast zijn er vijftien andere die wel lid worden van de regering, zonder uitgesproken sterk uit de verkiezingen van 1985 te komen: Dehaene, Aerts, De Keersmaecker, Smet, Demeester, Nothomb, Hansenne, Thys, De Donnea, Kempinaire, Bascour, Olivier, Damseaux, Knoops en Mundeleer. Mogelijke verklaringen voor deze verschillen, worden hieronder besproken.

a) Context 1985 en de macht van voormalige ministers

Volgens Mark Platel roept W. Martens de vier partijvoorzitters op 25 november 1985 *"elk om beurt bij zich om hun verlanglijstje te kennen voor de portefeuilles"*¹²⁰. CVP-partijvoorzitter Swaelen zou vooral zelf graag minister worden, maar door interne problemen¹²¹ zal hij niet in

¹¹⁸ P. D' HONDT, *Geen dienaar van de macht: mijn leven*, Antwerpen, Dedalus, 1993, 115.

¹¹⁹ Zie hiervoor tabel 2.2.9 op pagina 100 van deze eindverhandeling.

¹²⁰ M. PLATEL, "De regeringsvorming eind 1985" in *Res Publica*, 28, (1986), 3, 494.

¹²¹ Voor meer uitleg hierover zie verder op pagina 123 van eindverhandeling.

zijn opzet slagen. De partijvoorzitter van de PVV, Verhofstadt, was door formateur Martens zeer uitdrukkelijk gevraagd om in het kabinet te treden, wat hij ook zal doen. Daardoor zal A. Neyts niet meer in de regering treden, ze zal Verhofstadt immers opvolgen als partijvoorzitter.

De ministers en staatssecretarissen van Martens VI, zullen grotendeels dezelfde zijn als die van de regering Martens V. De bevoegdheden zullen enigszins verschuiven, maar de ministers blijven op drie namen na dezelfde. Naast Verhofstadt komen nog twee nieuwe liberale ministers in de regering: Buchmann en Damseaux. Voor hen worden twee ministers aan de kant gelaten die in hun departement niet erg succesvol waren geweest: Vreven van de PVV en Hatry voor de PRL. Daarnaast had Grootjans laten blijken dat hij geen nieuwe ministerpost ambieerde omdat hij voorzitter van de Vlaamse Raad wou worden. Bij de staatssecretarissen zijn er meer verschuivingen: zes staatssecretarissen blijven en er komen er zeven nieuwe bij.

b) Partijwerking

Van de intrapartij-intriges, de belangenstrijd en de concurrentie ten aanzien van de verdeling van de portefeuilles in de regering Martens VI, is weinig bekend. Oorzaak hiervan is hoogst waarschijnlijk dat de samenstelling van de regering niet erg afwijkt van de vorige regering. Toch is het verhaal bekend waarom CVP-partijvoorzitter Swaelen, ondanks zijn uitdrukkelijke sollicitatie geen minister werd.¹²² Op het moment dat Swaelen zijn regeringsambitie verkondigt, zijn er twee politici die zijn post als partijvoorzitter willen innemen: Wivina Demeester en Herman Van Rompuy. Elk van hen beide ondervindt weerstand van groepen binnen de CVP. Om uit de impasse te geraken zal Dehaene zich ook kandidaat stellen, wat Swaelen -die deze kandidatuur ziet als een vingerwijzing- impliciet verplicht partijvoorzitter te blijven¹²³.

c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen

Weinig gegevens zijn beschikbaar over de regionale spreiding en de spreiding van mannen en vrouwen bij de samenstelling van de federale regering in 1985. Het enige wat opvalt is dat

---

¹²² Meer informatie hierover is te vinden in M. PLATEL, "De regeringsvorming eind 1985", o.c., 494; H. DE RIDDER, *Jean-Luc Dehaene: mét commentaar, o.c.*, 168.

¹²³ Voor meer informatie hieromtrent, zie: L. VAN MAERCKE, "De verkiezing van de CVP-voorzitters in de jaren '80" in *Res Publica*, 33, (1991), 2, pp. 299-254.

slechts één van de vier vrouwelijke staatssecretarissen van de regering Martens V, ook in Martens VI zal zetelen, namelijk Paula D'Hondt. Mayence en Neyts zullen in de regering Martens VI vervangen worden door Smet en Demeester.

3. Martens VIII

De politici die ondanks hun hoge voorkeurstemmenwaarde buiten de regering blijven in 1988 zijn¹²⁴: Dupré, G. Geens, Lenssens, Coens, Eyskens, Dalem, Lutgen, Galle, Vanvelthoven, Moens, Spitaels, Dehousse, Charlier, Cools, Gabriels, Vande Kerckhove en V. Anciaux. Andersom zijn er opnieuw een heel aantal politici die in de regering treden ondanks het feit dat ze niet bijster veel voorkeurstemmen halen bij de verkiezingen van 1988. Hun namen zijn: Dehaene, Van den Brande, De Keersmaeker, Smet, Van Rompuy, Hansenne, Thys, Mainil, Detiège, Van den Bossche, Colla, Moureaux, Urbain, Yllief, Van der Biest en A. Geens. De reden waarom sommige van deze politici in een bepaalde reeks werden opgedeeld, wordt hieronder gedeeltelijk verklaard.

a) Context 1988 en de macht van voormalige ministers

De regeringscrisis in 1988 is een van de langste die België ooit gekend heeft. Pas op de 147ste dag van de crisis kreeg België een nieuwe regering. Voor de verkiezingen had Martens op een verkiezingsmeeting in Sint-Niklaas immers gezegd: “Zoals in 1985, ga ik naar de kiezers met een duidelijke en ondubbelzinnige boodschap. Ik vraag hen een hernieuwd vertrouwen in de huidige meerderheid.”¹²⁵ Ondanks deze boodschap zal met de liberalen geen coalitie gevormd worden. De crisis zal dus lang duren en vele informateurs zullen de revue passeren. Eerst is er Spitaels, maar hij mislukt in zijn opdracht. Nadien probeert Claes tot een vergelijk tussen de partijvoorzitters te komen, maar als ook hij niet in zijn opzet schijnt te lukken vraagt hij zijn ontslag aan de Koning. Deze laatste zal dan Dehaene aanduiden als informateur. Wanneer Dehaene zijn onderhandelingen over de vorming van de federale regering begint, zijn deze van de executieven reeds afgerond. Dit maakt dat verschillende politici al een regionaal ministerambt bekleden en daarin vervangen moeten worden als ze een federaal ambt toegewezen krijgen. Sommige kiezen echter resoluut voor een regionaal mandaat. Zo zal

---

¹²⁴ Zie hiervoor tabel 2.2.14 op pagina 104 van deze eindverhandeling.

¹²⁵ H. DE RIDDER, *Sire, geef mij honderd dagen*, Leuven, Davidsfonds, 1989, 212.

Lutgen, ondanks zijn groot voorkeurstemmenaantal geen federaal minister worden omdat hij lid wordt van de Waalse Gewestregering.

Nadat een inhoudelijk akkoord wordt bereikt door Dehaene en uitlekt dat Martens -op vraag van de Koning- toch opnieuw Eerste Minister wil worden, stelt de Koning Martens aan als formateur. Hij moet zich vooral snel bezighouden met de samenstelling van zijn regering. Twee dagen later, op 8 mei 1988, maakte het Paleis de namen van de ministers en staatssecretarissen bekend¹²⁶. Van de christen-democratische ministers die ook lid waren van de regering Martens VII, zullen tien politici opnieuw in de regering stappen. Zes van hen doen dit, zonder dat ze uitgesproken veel voorkeurstemmen halen: Dehaene, Smet, De Keersmaecker, Hansenne, Thys en Mainil.

b) Partijwerking

Binnen de PS ligt de oorzaak van het interne spel dat gespeeld wordt voor de verdeling van de ministerambten, reeds bij de inhoudelijke onderhandelingen. Naar aanleiding van de kwestie Voeren zal onderhandelaar Dehousse door zijn partij uit de onderhandelingsdelegatie gezet worden. Hij stemt immers tegen de voorstellen van formateur Dehaene. Ondanks zijn groot voorkeurstemmenaantal zal hij ook daarom geen minister meer worden. Ook Spitaels zal geen minister worden, nadat hij zelf opstapt als onderhandelaar. *“Met zijn ontslag, zo speculeerde de pers, plaatste Spitaels de leden van het partijbureau voor de keuze (Spitaels of Happart) en voor hun verantwoordelijkheid, en trachtte hij zijn gezag aan de top van de partij te versterken”*¹²⁷. Moureaux zal de plaats van Spitaels innemen aan de onderhandelingstafel en ook voor zichzelf, ondanks zijn niet erg groot voorkeurstemmenaantal, een ministerpost onderhandelen. Voor zijn opstappen zou Spitaels nog geantwoord hebben op de vraag of hij zou instemmen met Wilfried Martens als premier: *“Ik wens niet dat de andere partijen zich bemoeien met wie ik als minister zal aanduiden, ik bemoei me dus ook niet met de anderen.”*¹²⁸ Of Spitaels die invloed nog heeft gehad nadat hij was opgestapt als onderhandelaar, is niet duidelijk.

---

¹²⁶ M. DEWEERDT, “Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1988” in *Res Publica*, 21, (1989), 3, pp.237-252.

¹²⁷ M. DEWEERDT, “Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1988”, *o.c.*, 248.

¹²⁸ H. DE RIDDER, *Sire, geef mij honderd dagen*, *o.c.*, 180.

De Vlaamse socialisten geven weinig interne informatie prijs. Het enige wat duidelijk is, is dat Vanvelthoven geen federaal ministerambt zal aanvaarden omdat hij in oktober 1989 voorzitter zou worden van de Vlaamse Raad.

Binnen de CVP komt deze keer minder boven water drijven van de interne intriges en beloftes. Wat wel duidelijk is, is dat Eyskens ondanks zijn groot voorkeurstemmenaantal niet direct in de regering komt. Er wordt wel afgesproken dat hij bij de Europese verkiezingen in juni 1989 ter vervanging van Tindemans in de regering zal treden. Paula D'Hondt zal wel zeggen waarom ze in de regering is gestapt: *“Mijn arrondissement, dat in feite in PTT nooit een volwaardig departement had gezien, tenzij om van mij veel dienstbaarheden te vergen, stelde mijn opname in de laatste regering Martens VIII in vraag. Ik was immers al oud. Ik bedelde nergens, vroeg niemand iets. Wilfried Martens wilde mij, Frank Swaelen duldde mij en ik stond hoogstwaarschijnlijk ook nog op het ACW-lijstje.”*¹²⁹

c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen

Zoals uit het vorige citaat blijkt, is Paula D'Hondt deze keer niet in de regering opgenomen omdat ze een vrouw is. Ze was in de vorige regering staatssecretaris en wordt dus als het ware nu gepromoveerd tot minister. Uit de vorige regering zal Miet Smet minister worden en zal Wivina Demeester niet meer deelnemen aan de regering Martens VIII. De socialisten zullen ook twee vrouwen afvaardigen in het kabinet: Anne-Marie Lizin en Leona Detiége. Of ze al dan niet in de regering traden omwille van het feit dat ze vrouwen waren, blijft een open vraag. Ook over de regionale spreiding en wanneer die regionale spreiding belangrijk werd in het verdelen van de ministerportefeuilles, is weinig bekend.

4. Dehaene I

Bij de vorming van de regering Dehaene I, blijken opnieuw een heel aantal regeringsleden benoemd te worden, ondanks het feit dat ze niet erg veel voorkeurstemmen¹³⁰ halen. Er is niet alleen Dehaene zelf, maar ook Smet, A. Bourgeois, Delcroix, Offeciers, Wathelet, Willockx, Derycke, Moureaux, Onkelinx en Urbain. Anderen die wel veel voorkeurstemmen halen, kunnen geen regeringspost bemachtigen: Martens, Kelchtermans, Dupré, Tant, Lenssens, Dalem, Vandenbroucke, De Batselier, Busquin, Spitaels, Di Rupo. Ook hieronder zal gezocht

¹²⁹ P. D'HONDT, *o.c.*, 142.

Uit dit citaat blijkt ook opnieuw de invloed van de premier, de partijvoorzitter en het ACW.

¹³⁰ Zie hiervoor tabel 2.2.19 op pagina 107 van deze eindverhandeling.

worden naar de reden waarom sommige politici wel en andere niet in de regering Dehaene I worden opgenomen.

a) Context 1991 en de macht van voormalige ministers

Na de verontrustende verkiezingen van 1991 besluit de CVP aan de kant te gaan staan. De CVP-jongeren wraken immers hun partijtopy, Dehaene is ontgoocheld en Martens gefrustreerd. De anderen moeten het maar opknappen, vindt de CVP. Hugo De Ridder schrijft over deze periode: *"Er zijn kandidaten genoeg voor het hoogste ambt: Guy Verhofstadt (PVV), Willy Claes (SP), Melchior Wathelet (PSC). Er is zelfs even sprake van Europees commissaris Karel Van Miert. En luidens een verklaring in de verkiezingsnacht zou Wilfried Martens 'niet neen zeggen indien het hem gevraagd zou worden'. Maar niemand zal het hem vragen."*¹³¹

Na een mislukte formatieopdracht van Melchior Wathelet, slaagde Dehaene wel in zijn opzet. Hij zal een regering vormen met 15 ministers, waarvan tien ministers ook in de regering Martens VIII zetelden. Tijdens de onderhandelingen blijken voor de socialistische partijen vooral W. Claes, L. Tobback en P. Busquin erg invloedrijk. Maar vooral de invloed van de formateur, Dehaene zelf, mag niet onderschat worden. Zo legt hij bijvoorbeeld zelf uit waarom Moureaux in de regering werd opgenomen: *"Toen ik in 1992 premier werd, heb ik uitdrukkelijk geëist dat de Brusselse PS'er Philippe Moureaux in de regering kwam, ondanks het veto dat mijn eigen partij tegen hem had uitgesproken."*¹³². Wathelet zal vice-premier worden want, zo zegt De Ridder, *"Na de mislukte formatieopdracht waren de CVP en de koning hem iets verschuldigd."*¹³³

b) Partijwerking

Over de machtsstrijd binnen de partijen ten aanzien van de keuze van de ministers voor de regering Dehaene I, is nu meer informatie beschikbaar. Vooral over wat er binnen de CVP gebeurd is, werd veel geschreven¹³⁴. Vooreerst is er de figuur van Herman Van Rompuy.

---

¹³¹ H. DE RIDDER, *Jean-Luc Dehaene: mét commentaar*, o.c., 119.

¹³² J.-L. DEHAENE, *Er is nog leven na de 16*, Leuven, Van Halewyck, 2002, 64.

¹³³ H. DE RIDDER, *De strijd om de 16*, o.c., 207.

¹³⁴ Voor meer informatie hieromtrent, zie onder andere: M. DEWEERDT & R. FALTER, "Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1992", in *Res Publica*, 35, (1993), 3, pp. 297-300; H. DE RIDDER, *De strijd om de 16*, o.c.; H. DE RIDDER, *Omtrent Wilfried Martens*, o.c.; H. DE RIDDER, *Jean-Luc Dehaene: mét commentaar*, o.c.

Als partijvoorzitter heeft hij het heel moeilijk om het regeerakkoord goedgekeurd te krijgen op het partijcongres. Naast het feit dat slechts 61,9 % van de congresafgevaardigden zich uitspreekt voor regeringsdeelname, wordt Van Rompuy op het einde van het congres zwaar bestookt met boegeroep en luidkeels protest omdat hij weigert de resoluties van de CVP-jongeren ter stemming te leggen. Dit incident zal Van Rompuy uit de regering houden, omdat hij een overstap van het partijvoorzitterschap naar de regering "*als een vluchtmisdrijf beschouwt*"¹³⁵.

De roep om vernieuwing die op het congres duidelijk te horen is, maakt dat Geens, Lenssens en Coens opgeofferd zullen worden. In eerste instantie is het de bedoeling dat de vernieuwing gestalte krijgt in de personen van Swaelen, Pinxten, Smet en De Clerck, die minister zouden worden. Maar van deze politici zal enkel Miet Smet werkelijk in de regering treden. Swaelen weigert immers zijn voorzitterschap van de Senaat op te geven voor een ambt als minister van Defensie, Pinxten wordt van het lijstje geschrapt omdat Dehaene niet goed met hem kan opschieten en De Clerck moet wijken omdat het ACW zijn veto stelt. In de plaats van deze drie laatste zullen respectievelijk Leo Delcroix, Mieke Offeciers en André Bourgeois in de regering stappen. Delcroix omdat hij de rechtervleugel binnen de CVP sterk moet houden, Offeciers omdat men uitdrukkelijk voor een extraparlamenteair wil kiezen en zij als enige overblijft van een lijstje van vier en tenslotte Bourgeois omdat men moest kiezen voor West-Vlaming zonder ACW-binding en de keuze niet erg groot was. Een laatste opvallende vaststelling binnen de CVP is dat W. Martens aan de kant gelaten wordt. Hij wordt niet betrokken bij de onderhandelingen, maar hij zou Swaelen opvolgen als Senaatsvoorzitter. Wanneer blijkt dat Swaelen geen minister wil worden, wordt het duidelijk dat Martens helemaal niets zal binnenhalen. Jaren later zal Martens hierover zeggen: "Achteraf bekeken ben ik zelfs heel opgelucht dat Jean-Luc Dehaene er in 1991 niet in slaagde om mij minister of Senaatsvoorzitter te laten worden."¹³⁶ Dat Dehaene invloed heeft gehad in die periode behoeft geen betoog, maar bovenstaand citaat maakt duidelijk dat ook hij niet altijd in zijn opzet zal slagen.

Ook binnen de andere regeringspartijen wordt verwoed gezocht naar de beste combinatie van ministers. In de SP is het al snel duidelijk dat Claes vice-premier zal worden, omdat Tobback op dat vlak geen ambitie heeft. Omdat Claes vaak in het buitenland vertoeft is er nood aan

---

¹³⁵ H. DE RIDDER, *Jean-Luc Dehaene: mét commentaar*, o.c., 176.

¹³⁶ K. HOFLACK & F. CLAUS, o.c., 70.

een fiscaal en budgettair specialist. Freddy Willockx lijkt daarvoor de geknipte persoon. Bij de PS ging het minder gemakkelijk. Moureaux had wat van zijn zeggenschap verloren en was in onmin geraakt met Spitaels, wat maakte dat noch Spitaels, noch zijn voorzitter Busquin grote voorstander waren om Moureaux minister te maken. Daarnaast eist de PS dat de vice-premier van de PS een Waal en geen Brusselaar zou zijn, waardoor Dehaene niet buiten Dehousse kan. Om als tegengewicht te dienen tegenover de Luikse strekking zal de PS verder Onkelinx aanduiden als kandidaat minister. Zoals eerder vermeld zal Dehaene Moureaux overtuigen om toch in de regering te treden. Over de intriges binnen de PSC is weinig geweten, wellicht omdat de twee oud-ministers opnieuw als minister werden aangeduid.

c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen

In de teksten over de vorming van Dehaene I, wordt heel weinig gezegd over de keuze voor of tegen een bepaalde minister op basis van zijn of haar geslacht en op basis van zijn of haar regionale afkomst. Enkel wanneer De Clerck stuit op het veto van het ACW, moet men op zoek naar een andere West-Vlaamse kandidaat-minister. Wanneer de uiteindelijke samenstelling van de regering onder de loep wordt genomen, blijken de Vlaamse ministers uit alle provincies afkomstig te zijn: twee uit West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Limburg en Vlaams-Brabant en ééntje uit Antwerpen. In Wallonië is men iets minder precies: er komen drie ministers uit de provincie Luik, twee uit Henegouwen en eentje uit Waals-Brabant. De provincies Namen en Luxemburg hebben geen vertegenwoordiger.

5. Dehaene II

Bij de vergelijking van de leden van fictieve en feitelijke regering¹³⁷ Dehaene II, valt meteen op dat de twee PSC-politici met de meeste voorkeurstemmen ook in feite de twee ministers worden. Bij de andere partijen zijn er echter wel politici die niet in de regering komen ondanks hun groot voorkeurstemmenaantal: Van Hecke, Amsoms, Dupré, Tobback, Vandenbroucke, Vanvelthoven, Busquin, Coëme en Eerdeken. Er zijn dan uiteraard ook andere politici die wel in de regering komen zonder veel voorkeurstemmen te halen: Van Rompuy, Smet, De Clerck, Moreels, Derycke, Colla, Peeters, Yllief en Flahaut. Waarom iemand in de regering komt en iemand anders niet, is vaak onduidelijk. Toch zal hieronder gepoogd worden om zoveel mogelijk verklaringen aan te brengen.

---

¹³⁷ Zie hiervoor tabel 2.2.24 op pagina 110 van deze eindverhandeling.

a) Context 1995 en de macht van voormalige ministers

In 1995 is het vrij duidelijk dat de coalitie van christen-democraten en socialisten zal doorgezet worden. Niet alleen hadden de coalitiepartijen hun wens te kennen gegeven om na de verkiezingen hun samenwerking verder te zetten als de kiezers hun daartoe de meerderheid gaven, ook de Koning stelde meteen Dehaene aan als formateur, zonder tussenstappen te maken via de liberalen of een informateur. Ondanks de idee die leeft dat de meeste afspraken al gemaakt zijn voor de verkiezingen, maakt Dehaene duidelijk dat het gaat “om echte politieke onderhandelingen en niet om een snelle remake van de uittredende coalitie.”¹³⁸ Toch zal de nieuwe regering Dehaene op enkele gezichten na, een kopie zijn van de oude. Twaalf van de 17 regeringsleden waren er al bij in de regering Dehaene I en aan de feitelijke top van het kabinet verandert er niets: naast Dehaene blijven Di Rupo, Vande Lanotte, Van Rompuy en Wathélet. Uit het vorige kabinet kwamen drie politici niet meer opnieuw in de regering: Urbain, Santkin en Bourgeois. De nieuwkomers in de regering Dehaene II zijn de ministers Yllief, Flahaut en De Clerck en de staatssecretarissen Moreels en Peeters.

b) Partijwerking

Weerom is weinig gekend over de interne werking van de partijen ten aanzien van de verdeling van de portefeuilles voor de regering Dehaene II. Het enige wat duidelijk is dat de CVP in 1995 wel Stefaan De Clerck als minister nomineert. De reden hiervoor is waarschijnlijk dat de positie van het ACW in de regering Dehaene II redelijk sterk is en dat ze daarom geen probleem meer hebben met De Clerck als minister. In de PS neemt Yllief de plaats in van Dehousse, die zich volledig op zijn burgemeesterschap van Luik wil richten. Over de interne afspraken in de andere partijen is enkel geweten dat Frank Vandenbroucke als gevolg van de Agusta-affaire beslist heeft geen minister te willen worden¹³⁹.

c) Regionale spreiding en spreiding van de seksen

Ook bij de vorming van de regering Dehaene II wordt weinig openbaar gemaakt over de spreiding van de geslachten en de provincies. Daar er weinig echte grote verschillen zijn

¹³⁸ M. PLATEL, “Het Belgische politieke gebeuren in 1995” in *Res Publica*, 38, (1996), 2, p. 521.

¹³⁹ M. PLATEL, *Dehaene: van I tot II*, Leuven, Davidsfonds, 1995.

tussen de samenstelling van de regering Dehaene I en II, blijft ook hier de spreiding ongeveer behouden. Er zullen steeds twee vrouwen zetelen in de regering en ook de spreiding van de provincies is bij aanvang van de regering Dehaene II redelijk goed: drie regeringsleden uit Luik en West-Vlaanderen, twee uit Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en Henegouwen en ééntje uit Limburg. De provincies Luxemburg en Namen zullen weerom niet vertegenwoordigd zijn.

C. Besluit

In dit hoofdstuk werd op zoek gegaan naar de verklaringen voor de verschillen die werden aangetroffen tussen de fictieve en feitelijke regeringen op het vlak van het aantal regeringsmandaten dat elke partij toegewezen krijgt en op het vlak van de namen van de verschillende regeringsleden.

De verschillen in aantal werden verklaard vanuit enkele beperkingen in de Belgische praktijk ten aanzien van de verdeling van de regeringsmandaten. Vier beperkingen werden in de analyse opgenomen. Vooreerst blijkt het niet erg veel verschil te maken of men de punten verdeelde tussen de verschillende partijen op basis van de parlementaire of electorale sterkte. Daarnaast blijkt ook de tweede beperking, namelijk dat de grootste partij de Eerste Minister levert, enkel een verschuiving met zich mee te brengen tussen de CVP en de PSC. Het is vooral het grondwettelijk taalevenwicht in de ministerraad dat de grootste verschillen in aantal ambten verklaart. Het gekende patroon, waarbij de Vlaamse partijen meer ministers en minder staatssecretarissen leveren en dat voor Waalse partijen omgekeerd is, wordt hier erg duidelijk. Tenslotte werd de impact gemeten van het bevoordelen van de kleinste coalitiepartner. Deze beperking heeft enkel gevolgen voor de regering Dehaene II, waar enkele ambten verschuiven tussen de CVP en de SP. In het algemeen blijkt dat indien de beperkingen worden ingevoerd, het aantal regeringsambten in de fictieve regeringen dichter aanleunt bij het aantal regeringsambten in de feitelijke regeringen, dan wanneer deze beperkingen niet in rekening worden genomen.

Als verklaring voor de verschillende namen tussen de fictieve en feitelijke regeringen, werden per regering de invloedrijke figuren, de context en de partijwerking van en rond de

regeringsvorming aangegeven. In mindere mate blijken ook de regionale spreiding en de spreiding van de geslachten een rol te spelen in de toekenning van de regeringsmandaten.

RESULTATEN DEEL II

De Belgische burgers hebben slechts heel zelden inspraak in de vorming van de federale regering. Enkele malen blijken ze onrechtstreeks invloed gehad te hebben in de partijpolitieke samenstelling van de regering, maar in de keuze van de regeringsleden hebben ze hoegenaamd niets te zeggen. In dit deel werd dan ook nagegaan hoe de burgers hierin meer inspraak kan gegeven worden en wat de resultaten zouden zijn indien de burgers die macht hadden.

In het eerste hoofdstuk werd het nieuw radicaal democratisch perspectief ontwikkeld voor de vorming van federale regeringen in België. Daarvoor werd beroep gedaan op benaderingen van verschillende auteurs. De werkwijze van dit radicaal democratisch model kan als volgt in enkele zinnen beschreven worden. Nadat enkele partijen een coalitieakkoord gesloten hebben, wordt hen op basis van hun stemmenaantal een aantal punten toegekend. Die punten worden gebruikt om de verschillende regeringsambten proportioneel te verdelen over de verschillende partijen. Eens de partijen weten hoeveel ministers en staatssecretarissen ze zullen leveren, worden de voorkeurstemmen die de verschillende politici behaalden erg belangrijk. Elke partij zal immers die politici die de meeste voorkeurstemmen behaalden, eerst een regeringsambt aanbieden. Wanneer dus bijvoorbeeld de CVP de Eerste Minister, drie ministers en twee staatssecretarissen mag leveren, betekent dit dat diegene met de hoogste geschaalde voorkeurstemmenwaarde premier zal worden, de volgende drie minister

en degenen die na deze vier de hoogste voorkeurstemmenwaardes behalen, worden staatssecretarissen.

In het tweede hoofdstuk werden de regeringen Martens V, VI, VIII en de regeringen Dehaene I en II opnieuw samengesteld volgens de principes van dit radicaal democratisch model. Deze fictieve samenstelling werd dan ook voor elke regering op twee vlakken vergeleken met de feitelijke samenstelling. Vooreerst blijkt er een groot verschil te zijn tussen het aantal regeringsmandaten dat de verschillende partijen toegewezen krijgen. Algemeen gezien blijkt dat de Vlaamse partijen in elke regering gemiddeld 1,37 ministers meer en 0,87 staatssecretarissen minder leveren in de fictieve regeringen dan in de feitelijke. Bij de Waalse partijen is ongeveer het omgekeerde te zien: ze zullen in de fictieve regeringen 1,11 ministers minder en 0,64 staatssecretarissen meer leveren. Daarnaast zijn er ook grote verschillen waar te nemen wat betreft de namen van de regeringsleden zelf. Gezien over de gehele onderzoeksperiode blijkt per regering gemiddeld 40% van de namen dezelfde. Meer gedetailleerd is vooral in de regeringen Martens V, Martens VIII en Dehaene II relatief veel overeenstemming te vinden tussen de namen van de fictieve en de feitelijke regeringsleden. Bij de Belgische politieke partijen blijkt vooral in de PSC, SP en PVV behoorlijk wat overeenstemming te zijn.

In het derde hoofdstuk werd tenslotte op zoek gegaan naar de verklaringen voor deze verschillen. Het verschil in aantal regeringsleden wordt vooral verklaard vanuit het feit dat het nieuw radicaal democratisch model geen rekening houdt met het grondwettelijk taalevenwicht in de ministerraad, maar daarentegen alle regeringsambten proportioneel verdeelt onder de verschillende coalitiepartners. Andere beperkingen uit de Belgische praktijk ten aanzien van de regeringsvorming blijken minder invloed te hebben: het rekenen op basis van zetelaantal in plaats van op basis van stemmenaantal, het toekennen van het ambt van de Eerste Minister aan de grootste partij in plaats van aan die partij waarvan de kandidaat de hoogste voorkeurstemmenwaarde behaalt en tenslotte het bevoordelen van kleine partijen in plaats van het werken met rekenkundige afrondingen. Het verschil tussen de namen van de regeringsleden werd per regering verklaard door verschillende variabelen. Zo speelt de context van de regeringsvorming een rol, speelt de vraag wie de invloedrijke personen was een heel belangrijke rol en moet ook rekening gehouden worden met de interne partijwerking en in mindere mate met de spreiding van de geslachten en de regionale spreiding.

ALGEMEEN BESLUIT

In de periode 1981-1999 kende België zeven verschillende federale regeringen. In zes van deze regeringen, namelijk Martens V, VI, VII, VIII en Dehaene I en II, zetelden 88 verschillende politici. Voor elk van deze politici zijn in deze eindverhandeling de voorkeurstemmen die ze behaalden bij de parlementsverkiezingen tussen 1965 en 1999 en waarbij ze verkozen werden in een nationaal of regionaal parlement, geschaald en geanalyseerd. Niet alleen werd daarna -in het eerste deel van deze eindverhandeling- op zoek gegaan naar het reële verloop van voorkeurstemmen in de carrière van de regeringsleden, ook werd -in het tweede deel- nagegaan hoe voorkeurstemmen een grotere betekenis zouden kunnen hebben in de keuze van de regeringsleden en wat de gevolgen van deze toegenomen inspraak van de kiezers zou zijn in de periode 1981-1999.

Zoals hierboven gezegd, werd in het eerste deel van deze eindverhandeling een analyse gemaakt van het reële verloop van de voorkeurstemmen van de regeringsleden. Om die analyse op een correcte manier mogelijk te maken, werd in het eerste hoofdstuk op zoek gegaan naar de meest correcte manier om te rekenen met voorkeurstemmen. Na de bespreking van enkele algemene rekenregels en van enkele voorkeurstemmenschalen, werd beslist gebruik te maken van de 500- en 2500-voorkeurstemmenschaal van W. Dewachter. Voor de verkiezingen voor de Senaat vanaf 1992 wordt de 2500-voorkeurschaal gebruikt,

voor alle andere federale en regionale verkiezingen na 1965 wordt gerekend met de 500-voorkeurschaal.

In het tweede hoofdstuk kon het onderzoek dan echt van start gaan en werd geanalyseerd of alle 88 regeringsleden een bepaald patroon vertonen in hun voorkeurstemmenverloop. De hypothese die werd gesteld is dat de regeringsleden vooral na afloop van het eerste ambt veel extra voorkeurstemmen zullen halen, dat die stijging in voorkeurstemmenaantal daarna minder uitgesproken zal zijn en dat pas na afloop van de regeringscarrière dit aantal wat zal dalen. In de eerste plaats werd de individuele voorkeurstemmenlijnen van 15 regeringsleden onder de loep genomen. Uit de analyse blijkt dat de voorkeurstemmenlijn van sommige politici, zoals M. Eyskens en Ph. Maystadt sterk aanleunt bij de vooropgestelde hypothese. Voor andere politici, zoals W. Martens en J.-L. Dehaene, is dat helemaal niet het geval.

In de tweede plaats werd de gemiddelde voorkeurstemmenlijn van de premiers, van de ministers en van de staatssecretarissen van naderbij bekeken. De staatssecretarissen blijken over hun hele carrière het minst voorkeurstemmen te halen, de ministers deden het de hele tijd beter en tenslotte bleken de premiers over de hele carrière het meest voorkeurstemmen te halen. Na afloop van het eerste regeringsambt liggen de voorkeurstemmenscores van de drie carrières nog erg dicht bij elkaar, maar hoe verder men evolueert in de carrière, hoe groter de verschillen worden. Verder valt op dat het toppunt op vlak van voorkeurstemmen in geen van de carrières op het einde van hun regeringscarrière valt. De ministers en staatssecretarissen beleven dat hoogtepunt gemiddeld na hun tweede regeringsmandaat, de premiers na het derde. Toch blijkt ook de score die ze allen behalen na afloop van hun laatste regeringsambt nog redelijk hoog.

In het derde hoofdstuk werd nagegaan wat de betekenis was van de voorkeurstemmen die de 88 politici behaalden bij de verkiezingen aan de vooravond van hun eerste regeringsmandaat. De voorkeurstemmen werden geschaald en zowel voor alle regeringsleden samen als voor de ministers en staatssecretarissen afzonderlijk, in relatie gebracht met een aantal sociografische en politieke variabelen. Het onderzoek van de sociografische variabelen leverde een heel pak resultaten op. Zo blijkt vooreerst dat vrouwen voor aanvang van hun eerste regeringsambt minder voorkeurstemmen halen dan mannen. Daarnaast halen jongere politici er op dat moment meer dan de oudere, en veel meer dan de middelste leeftijdsklasse. Toch moet hierbij een onderscheid gemaakt worden tussen deze politici die in hun eerste regering

minister worden en deze die staatssecretaris worden. De jongeren bij de ministers scoren immers hoger dan de ouderen en bij de staatssecretarissen is dit omgekeerd: hier scoren de ouderen beter dan de jongeren. Tenslotte blijken die politici die uit een kieskring afkomstig zijn waar veel concurrentie heerst, in elke regering minder voorkeurstemmen te halen dan die politici die uit een kieskring afkomstig zijn waar weinig concurrentie is.

Ook enkele resultaten van het onderzoek naar de politieke variabelen springen in het oog. Het is vooreerst opmerkelijk dat regeringsleden die afkomstig zijn uit de Kamer, meer voorkeurstemmen behalen voor aanvang van hun eerste regeringsmandaat dan deze regeringsleden die uit de Senaat komen. Minder in het oog springend is dat die regeringsleden die voor aanvang van hun federaal regeringsmandaat partijvoorzitter of regionaal minister waren een pak meer voorkeurstemmen halen dan de parlementsleden. Ook het ambt dat de politici bekleedden in de federale regering werd mee in de analyse opgenomen. Het resultaat daarvan is dat tussen het voorkeurstemmenaantal van de regeringsleden –met uitzondering van de vice-premiers die veel meer voorkeurstemmen behaalden- geen sprekend verschil aan te treffen is: of ze nu in hun eerste regering staatssecretaris worden of een zwak of een sterk departement onder hun hoede moeten nemen, ze behalen allemaal gemiddeld ongeveer evenveel voorkeurstemmen. Tenslotte werd ook de partij van de regeringsleden mee onder de loep genomen. De verschillen in voorkeurstemmenwaarde tussen de verschillende partijen zijn erg beperkt, maar toch blijken de regeringsleden van de PSC, PVV en SP gemiddeld het hoogst te scoren en deze van de PRL het laagst.

In het vierde hoofdstuk werd de nadruk gelegd op het verder carrièreverloop van de regeringsleden in de regering, op het moment van ontslag en tenslotte op de postregeringsperiode. Doorheen de regeringscarrière blijken mannelijke en vrouwelijke regeringsleden en jonge en oudere politici een ander patroon te vertonen in hun voorkeurstemmenverloop. Een greep uit de vaststellingen: tussen de verkiezingen voor en na het eerste regeringsambt gaan mannen en vrouwen ongeveer even sterk vooruit wat hun voorkeurstemmenaantal betreft, maar gezien over de gehele periode van de regeringscarrière, boeken de mannen meer dan dubbel zoveel voorkeurstemmenwinst dan de vrouwen. Politici die erg jong of redelijk oud voor het eerst in de regering treden, maken na hun eerste ambt niet erg veel winst, dat is eerder weggelegd voor de regeringsleden tussen 40 en 50 jaar. Ook bleek dat hoe jonger politici in de regering treden, hoe meer voorkeurstemmen ze naar het

einde van hun carrière toe extra zullen behalen. Daarnaast werd ook duidelijk dat over de gehele regeringscarrière gezien, vooral de regeringsleden van de CVP, SP en de PS een grote voorkeurstemmenwinst boeken.

Ook over de voorkeurstemmen die de politici behaalden na afloop van hun carrière in de federale regering werden enkele opvallende vaststellingen gedaan. Meest opvallende vaststelling is ongetwijfeld dat de politici die geen vroegtijdig ontslag nemen uit de regering, nadien gemiddeld minder voorkeurstemmen behalen dan hun collega's die dat wel doen. Nog frappanter is dat de politici die ontslag nemen omwille van een politieke crisis waarvoor ze verantwoordelijkheid dragen nadien meer voorkeurstemmen zullen halen dan zij die omwille van een andere reden ontslag nemen. Van het onderzoek over de postregeringsperiode bleken de resultaten even frappant, maar meer voor de hand liggend. Politici die na afloop van hun laatste regeringsambt nog gestegen zijn in voorkeurstemmenaantal, zullen in de latere regeringen wel meer voorkeurstemmen behalen, maar ze zullen niet vaker deelnemen aan latere verkiezingen dan deze politici die bij de verkiezingen na afloop van hun laatste ambt niet meer gestegen zijn in voorkeurstemmenaantal. Die politici die later wel nog zullen deelnemen aan de verkiezingen, halen bij de verkiezingen direct na hun laatste ambt gemiddeld wel meer voorkeurstemmen dan zij die dat niet doen, maar zoals gezegd speelt het geen rol of ze op dat moment beter of slechter scoren dan voorheen.

Het eerste deel van deze eindverhandeling bevat dus erg veel vaststellingen ten aanzien van de voorkeurstemmen van regeringsleden doorheen hun politieke carrière. Enkele van deze vaststellingen verdienen zeker nader onderzoek. Toch moet ook opgemerkt worden dat de voorkeurstemmen niet steeds doorslaggevend zijn, noch voor het carrièreverloop van de politici, noch voor hun aanstelling als regeringslid. Vaak komen die politici die veel voorkeurstemmen behalen in de regering terecht, terwijl er andere zijn -zoals J.-L. Dehaene- die zonder dat ze voor de kiezer komen, lid worden van de federale regering.

In het tweede deel van deze eindverhandeling werd daarom nagegaan, hoe de voorkeurstemmen van politici meer doorslaggevend zouden kunnen worden in de aanstelling van de regeringsleden. Daarvoor werd in het eerste hoofdstuk, op basis van benaderingen van verschillende auteurs, een nieuw radicaal democratisch perspectief ontwikkeld voor de vorming van federale regeringen in België. De radicaal democratische werkwijze voor de samenstelling van de nieuwe regeringscoalitie zou als volgt verlopen: vooreerst sluiten enkele

partijen een coalitieakkoord, daarna wordt hen op basis van hun stemmenaantal een aantal punten toegekend die worden gebruikt om de verschillende regeringsambten proportioneel te verdelen over de verschillende partijen en tenslotte worden de minister en staatssecretarisambten per partij verdeeld op grond van het aantal voorkeurstemmen dat de kandidaten behalen. Elke partij zal immers die politici die de meeste voorkeurstemmen behaalden, eerst een regeringsambt aanbieden: de grootste voorkeurstemmentrekker wordt Eerste Minister, de volgende kandidaten minister en deze politici die daarna in het rijtje staan, worden staatssecretaris.

De regeringen Martens V, VI, VIII en de regeringen Dehaene I en II werden in het tweede hoofdstuk van dit deel opnieuw samengesteld volgens de principes van dit radicaal democratisch model. De fictieve samenstelling van elke regering, werd nadien op twee vlakken vergeleken met de feitelijke samenstelling. Vooreerst blijkt er een groot verschil te zijn in het aantal regeringsmandaten dat de verschillende partijen toegewezen krijgen. Algemeen gezien blijkt dat de Vlaamse partijen in elke regering gemiddeld 1,37 ministers meer en 0,87 staatssecretarissen minder leveren in de fictieve regeringen dan in de feitelijke. Bij de Waalse partijen is ongeveer het omgekeerde te zien: ze zullen in de fictieve regeringen 1,11 ministers minder en 0,64 staatssecretarissen meer leveren. Naast de verschillen in aantal regeringsmandaten per partij, werden ook grote verschillen aangetroffen tussen de namen van de fictieve en de feitelijke regeringsleden. Gezien over de gehele onderzoeksperiode blijkt per regering gemiddeld 40% van de namen dezelfde te zijn. Gezien per regering, is vooral in de regeringen Martens V, Martens VIII en Dehaene II relatief veel overeenstemming te vinden tussen de namen van de fictieve en de feitelijke regeringsleden. Gezien over de verschillende politieke partijen, wordt de meeste overeenstemming aangetroffen bij de PSC, de SP en de PVV.

In het derde hoofdstuk werd tot slot gezocht naar mogelijke verklaringen voor deze verschillen. Het verschil in aantal regeringsleden wordt vooral verklaard vanuit het feit dat het nieuw radicaal democratisch model alle regeringsambten proportioneel verdeelt onder de verschillende coalitiepartners en dus geen rekening houdt met het grondwettelijk taalevenwicht in de ministerraad. Andere beperkingen uit de Belgische praktijk ten aanzien van de regeringsvorming blijken minder invloed te hebben: het verdelen van de punten op basis van het zetelaantal in plaats van op basis van het stemmenaantal, het toekennen van het ambt van de Eerste Minister aan de grootste partij in plaats van aan die partij waarvan de

kandidaat de hoogste voorkeurstemmenwaarde behaalt en tenslotte het bevoordelen van kleine partijen in plaats van het werken met rekenkundige afrondingen. Het verschil tussen de namen van de regeringsleden werd per regering verklaard door verschillende variabelen. Zo moet vooral rekening gehouden worden met de interne partijwerking, de context van de regeringsvorming en met de impact van enkele invloedrijke figuren. Daarnaast speelt ook in mindere mate de spreiding van de geslachten en de regionale spreiding een rol.

Ter afronding van deze eindverhandeling –waarin besloten werd dat voorkeurstemmen geen doorslaggevende rol spelen in het carrièreverloop van de regeringsleden tussen 1981 en 1999 en dat indien deze wel doorslaggevend zouden zijn geweest de samenstelling van de regeringen tussen 1981 en 1999 helemaal anders zou zijn geweest- kan de vraag gesteld worden of het niet eerder het carrièreverloop van politici is dat invloed heeft op hun voorkeurstemmenaantal, in plaats van omgekeerd.

REFERENTIES

X, *Politiek Zakboekje*, Zaventem, Kluwer van de jaren 1981-1999.

X, *Documents politiques*, CRISP, www.crisp.be/documents-ref/gouvernements.htm.

BAKEMA, E., “The ministerial career” in BUTLER, D. (eds.), *Democracy at the polls, a comparative study of competitive national elections*, Washington, Enterprise Institute for Public Policy Research, 1981, 70-98.

BENTLEY, A., *the proces of government, a study of social pressures*, Chicago, 1908.

BLONDEL, J., *Ministerial careers and the nature of parliamentary government: the cases of Austria and Belgium*, Florence, European University Institute, 1987, 42 p.

BROWNE E. & FRANKLIN, M., “Aspects of coalition payoffs in European parliamentary democracy” in *American political science review*, 67, (1973), 453-469.

D' HONDT, P., *Geen dienaar van de macht: mijn leven*, Antwerpen, Dedalus, 1993, 192 p.

DAS, E., *Het carrièrepatroon van de Belgische ministers (vanaf de regering Spaak III tot en met de regering Martens V)*, Leuven, KUL, 1986(Diss. Lic), 127 p.

DAS, E., “Het Belgisch ministerieel carrièrepatroon. Proeve tot internationale vergelijking” in *Res Publica*, 29, (1987), 2, pp. 207-229.

- DAS, E., “De stagnatie van de voorkeurstem op 13 december 1987” in *Res Publica*, 30, (1988), 1, pp. 51-71.
- DAS, E., “De personele keuze bij de parlementsverkiezingen van 24 november 1991” in *Res Publica*, 34, (1992), 2, pp. 155-173.
- DE RIDDER, H., *De keien van de Wetstraat*, Leuven, Davidsfonds, 1983, 275 p.
- DE RIDDER, H., *Sire, geef mij honderd dagen*, Leuven, Davidsfonds, 1989, 271 p.
- DE RIDDER, H., *Omtrent Wilfried Martens*, Tielt, Lannoo, 1991, 230 p.
- DE RIDDER, H., *De strijd om de 16*, Tielt, Lannoo, 1993, 246 p.
- DE RIDDER, H., *Jean-Luc Dehaene: mét commentaar*, Tielt, Lannoo, 1996, 272 p.
- DE WINTER, L., “Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 8 november 1981” in *Res Publica*, 24, (1982), 1, pp. 151-163.
- DE WINTER, L., “Parliamentary and Party pathways to the cabinet” in BLONDEL, J. (eds.), *The profession of Government Minister in Western Europe*, New York, Sint Martin’s Press, 1991, 45-69.
- DE WINTER, L. & DUMONT, P., “La formation et le maintien des gouvernements (1946-1999)” in *CRISP, Courrier hebdomadaire*, (1999), 1664, 59 p.
- DE WINTER, L. & DUMONT, P., “Démissions gouvernementales et performances électorales des majorités sortantes (1946-1999)” in *CRISP, Courrier hebdomadaire*, 2001, 1722, 50 p.
- DE WINTER, L., FROGNIER, A. & RIHOUX, B., “Belgium: still the age of party government?” in BLONDEL, J. & COTTA, M., (eds.), *Party and government, an inquiry into the relationship between governments and supporting parties in liberal democracies*, New York, St. Martin’s Press, 1996, 153-179.
- DEHAENE, J.-L., “De (on)macht van de Eerste Minister. Een a-wetenschappelijke ervaringsbenadering” in *Res Publica*, 42, (2000), 1, pp. 23-32.
- DEHAENE, J.-L., *Er is nog leven na de 16*, Leuven, Van Halewyck, 2002, 208 p.
- DELPEREE, F., *Chroniques de crise 1977-1982*, Brussel, CRISP, 1983, 288 p.
- DESCHOUWER, K., “The termination of coalitions in Belgium” in *Res Publica*, 36, (1994), 1, pp. 43-55.
- DEWACHTER, W., “Over het rekenen met de voorkeurstem in wetgevende verkiezingen” in *Politica*, 17, (1967), 3, pp. 205-217.
- DEWACHTER, W., “De verdere democratisering van de Belgische politiek” in *Res Publica*, 10, (1968), 2, pp. 253-278.

- DEWACHTER, W., “De machtstoewijzingsfunctie van de voorkeurstemmen bij de Belgische parlementsverkiezingen” in *Tijdschrift voor Geschiedenis*, (1979), pp. 492-505.
- DEWACHTER, W., “Instabilité gouvernementale et stabilité ministérielle en Belgique” in *Pouvoirs*, 54, (1990), pp. 37-49.
- DEWACHTER, W., “Une nouvelle technique d’élection directe du gouvernement” in *Res Publica*, (1992), 1, pp. 75-85.
- DEWACHTER, W., *De regering rechtstreeks verkiezen: een ontwerp van political engineering*, Leuven, KUL, Afdeling politologie, 1998, 31 p.
- DEWACHTER, W., *verkiezingstechnieken en machtsverwerking*, Leuven, Acco, 2000, 204 p.
- DEWACHTER, W., *De mythe van de parlementaire democratie, een Belgische analyse*, Leuven, Acco, 2001, 475 p.
- DEWACHTER, W. & CLIJSTERS, E., “Belgium: political stability despite coalition crises” in BROWNE, E. & DREIJMANIS, J., *Government coalitions in Western Democracies*, New York, Longman, 1982, 187-216.
- DEWACHTER, W. en DAS, E., *Politiek in België: geprofileerde machtsverhoudingen*, Leuven, Acco, 1999, 182 p.
- DEWACHTER, W. en DEPAUW, S., *Een cruciaal moment van prospectief denken in het Belgisch parlement*, Leuven, K.U.Leuven, afdeling politologie, 129 p.
- DEWEERDT, M., “De personele keuze bij de parlementsverkiezingen van 17 april 1977” in *Res Publica*, 19, (1977), 3, pp. 515-528.
- DEWEERDT, M., “Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 17 december 1978” in *Res Publica*, 21, (1979), 2, pp. 331-341.
- DEWEERDT, M., “Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1988” in *Res Publica*, 21, (1989), 3, pp. 237-252.
- DEWEERDT, M., & FALTER, R., “Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1992”, in *Res Publica*, 35, (1993), 3-4, pp. 292-338.
- GLASTRA VAN LOON, J.-F., “Demokratie in Nederland” in *Acta Politica*, 3, (1967-1968), pp. 185-213.
- HUYSE, L., *Gullivers probleem, essay over de toekomst van de politiek*, Leuven, Van Halewyck, 2002, 61 p.
- HOFACK, K. & CLAUS, F., *De achterkant van de premier: gesprekken met zeven regeringsleiders: Pierre Harmel, Paul Vanden Boeynants, Edmond Leburton, Leo Tindemans, Wilfried Martens, Mark Eyskens, Jean-Luc Dehaene*, Leuven, Van Halewijck, 1995, 251p.

- IVERSEN, T., "Political leadership and representation in West-European Democracies: a test of three models of voting" in *American Journal of Political Science*, 38, (1994), 1, pp. 45-74.
- KING, A., "What do elections decide?" in BUTLER, D. (eds.), *Democracy at the polls, a comparative study of competitive national elections*, Washington, Enterprise Institute for Public Policy Research, 1981, 293-324.
- KUL, AFDELING POLITOLOGIE, *De parlementsleden naar hun voorkeurstemmen bij de verkiezingen van 1961, 1965, 1968, 1971 en 1974*, Leuven, Afdeling Politologie, 1975, 34 p.
- LAVER, M. & SCHOFIELD, N., *Multiparty government: the politics of coalition in Europe*, Oxford, Oxford University Press, 1990, 308 p.
- LIJPHART, A., "Proportionality by non-pr Methods: Ethnic representation in Belgium, Cyprus, Lebanon, New Zealand, West Germany and Zimbabwe" in GROFMAN, B., & LIJPHART, A., *Electoral laws and proportional consequences*, New York, Agatha Press, 1986, 114-123.
- MADDENS, B., "De rechtstreekse verkiezing van de premier: een vergelijkende analyse" in *Res Publica*, 42, (2000), 4, pp. 399-428.
- MARTENS, W. & VERLEYEN, F., *Een gegeven woord*, Tielt, Lannoo, 1985, 173 p.
- MICHIELSEN, K., *Ministeriële verantwoordelijkheid: het ontslag van ministers in België sinds 1945*, Leuven, KUL, 2001 (Diss. Lic), 115p.
- PENNINGS, P., "The Consequences of Ministerial Recruitment for the Functioning of Ministerial Cabinets in Western Europe" in *Acta Politica*, 35, 2000, 1, pp. 86-103.
- PLATEL, M., "Martens IV – Eyskens I – Martens V" in *Res Publica*, 24, (1982), 2, pp. 273-304.
- PLATEL, M., "De regeringsvorming eind 1985" in *Res Publica*, 28, (1986), 3, pp. 489-502.
- PLATEL, M., "Het Belgische politieke gebeuren in 1995" in *Res Publica*, 38, (1996), 3-4, pp. 501-525.
- PLATEL, M., *Dehaene: van I tot II*, Leuven, Davidsfonds, 1995, 125 p.
- RANNEY, A., "Candidate selection" in BUTLER, D. (eds.), *Democracy at the polls, a comparative study of competitive national elections*, Washington, Enterprise Institute for Public Policy Research, 1981, 75-106.
- SMITS, J. & THOMAS, I., "Het gebruik van de meervoudige voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 21 mei 1995" in *Res Publica*, 40, (1998), 1, pp. 127-168.

- SMITS, J. & WAUTERS, B., “Het gebruik van voorkeurstemmen bij de parlementsverkiezingen van 13 juni 1999” in *Res Publica*, 42, (2000), 2-3, pp. 265-304.
- THIEBAULT, J., “The social background of Western European Cabinet Ministers” in BLONDEL, J. (eds.), *The profession of Government Minister in Western Europe*, New York, Sint Martin’s Press, 1991, 19-30.
- TIMMERMANS, A., “Cabinet ministers and policy-making in Belgium: the impact of coalitional constraints” in LAVER, M., & SHEPSLE, K., *Cabinet ministers and parliamentary government*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, 106-124.
- TINDEMANS, L., *De memoires, gedreven door een overtuiging*, Tielt, Lannoo, 2002, 608 p.
- VAN MAERCKE, L., “De verkiezing van de CVP-voorzitters in de jaren ‘80” in *Res Publica*, 33, (1991), 2, pp. 299-254.
- VERMINCK, M., “Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985” in *Res Publica*, 28, (1986), 2, pp. 235-260.
- WARVICK, P., *Government survival in parliamentary democracies*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, 182 p.
- WARVICK, P., “Portfolio Salience and the Proportionality of Payoffs in Coalition Governments” in *British Journal of Political Science*, 31, (2001), 4, pp. 627-649.
- WARVICK P., “Coalition policy in parliamentary democracies: who gets how much and why” in *Comparative Political Studies*, 34, (2001), 10, pp. 1212-1237.

BIJLAGE I: LIJST DER REGERINGSLEDEN

CVP Aerts F.
Bourgeois A.
Coens D.
D'Hondt-Van Opdenbosch P.
De Clerck S.
De Keersmaecker P.
Dehaene J.-L.
Delcroix L.
Demeester-Demeyer W.
Dupré J.
Eyskens M.
Martens W.
Moreels R.
Offeciers M.
Pinxten K.
Smet M.
Tindemans L.
Van den Brande L.
Van Parijs T.
Van Rompuy H.

PSC Goor-Eyben C.
Hansenne M.
Langendries R.
Lutgen G.
Mainil P.
Maystadt Ph.

PRL Bertouille A.
Damseaux A.
De Donnea F.X.
Demuyter A.
Duquesne A.
Gol J.
Hatry P.
Knoops E.
Mayence-Goossens J.
Mundeleer G.
Olivier L.
Tromont M.

SP Chevalier P. (in 1989)
Claes W.
Colla M.
De Batselier N.
Derycke E.
Detiege L.
Peeters J.
Tobback L.
Van Den Bossche L.
Vande Lanotte J.
Vandenbroecke F.
Willockx F.

PS Anselme B.

Michel J.
Nothomb C.F.
Poncelet J.P.
Thys J.L.
Viseur J.J.
Wathelet M.

Busquin Ph.
Coëme G.
Daerden M.
De Galan M.
Dehousse J.M.
Delizee R.
Deworme E.
Di Rupo E.
Flahaut A.
Lizin-Vanderspeeten A.M.
Mottard G.
Moureaux Ph.
Onkelinx L.
Santkin J.
Urbain R.
Van der Biest A.
Ylieff Y.

PVV Bascour J.
Bril L.
Buchmann J.
De Clercq W.
De Croo H.
Grootjans F.
Kempinaire A.
Neyts-Uyttbroeck A.M.
Verhofstadt G.
Vreven A.
Waltniel L.

VU Geens A.
Schiltz H.
Valkeniers J.

BIJLAGE II: REGERINGSLEDEN PER PARTIJ EN HUN VOORKEURSTEMMEN VOLGENS DE VERKIEZINGEN

Voorkeurstemmenwaardes¹⁴⁰ regeringsleden bij de verkiezingen van het jaar ...

	1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999
CVP Aerts F.	-	-	-	-	-	22,26	-	-	62,08	-	-	-
Bourgeois A.	-	-	19,78	19,11	-	13,95	19,19	20,92	24,04	30,93	20,1	0
Coens D.	-	-	33,9	48,65	56,12	58,36	87,53	105,88	104,09	75,42	-	-
D'Hondt P.	-	-	-	-	-	120,02	69,34	120,02	117,94	-	-	-
De Clerck S.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30,53	82,4	204,7
De Keersmaecker P.	-	-	-	-	43,55	32,66	23,36	61,33	54,1	24,07	-	-
Dehaene J. L.	-	-	-	-	-	-	-	-	51,2	45,78	241,7	286,4
Delcroix L.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	84,3	-
Demeester W.	-	-	-	-	10,11	9,04	12,03	19,97	36,45	59,73	91,3	96,6
Dupré J.	-	-	-	-	48,07	67,85	66,18	82,84	116,11	101,56	-	-
Eyskens M.	-	-	-	-	90,92	96,87	103,71	109,14	100,12	57,08	76,3	68,5
Martens W.	-	-	-	94,22	120,38	142,93	111,16	160,83	153,52	137,84	-	-
Moreels R.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14,5	55,6
Offeciers M.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pinxten K.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60,92	158,4	89,4
Smet M.	-	-	-	-	-	39,06	31,07	50,84	74,23	79,1	59,4	110,2*
Tindemans L.	21,1	43,47	88,6	207,75	325,01	336,86	203,63	150,43	123,47	-	-	-
Van den Brande L.	-	-	-	-	9,8	16,11	19,98	28,55	44,58	64,84	105,3	121,7
Van Parijs T.	-	-	-	-	-	-	-	10,43	11,06	25,98	61,5	119,2
Van Rompuy H.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	79,7	94,4

¹⁴⁰ Wanneer een regeringslid niet deelnam aan de verkiezingen of niet verkozen werd staat er het teken '-'. '.

		1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999
PSC	Goor-Eyben C.	-	-	-	-	37,26	37,59	42,89	31,74	-	-	-	-
	Hansenne M.	-	-	-	-	12,12	14,64	23,91	75,46	72,98	-	-	62,5*
	Langendries R.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	66,68	82,6	87,3
	Lutgen G.	-	-	-	-	-	-	81,95	103,76	124,14	122,4	92,1	-
	Mainil P.	-	-	-	-	37,60	59,93	81,33	100,1	102,23	-	-	-
	Maystadt Ph.	-	-	-	-	-	69,46	97,12	134,7	164,32	189,59	164,2	148,8
	Michel J.	57,8	43,85	46,77	45,25	74,35	71,15	62,71	65,49	70,19	-	-	-
	Nothomb C.F.	-	41,4	55,7	65,43	62,09	82	75,34	78,94	65,35	-	74,7	-
	Poncelet J.P.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	89,1	112,8
	Thys J.L.	-	-	-	-	-	-	-	37,01	50,29	64,05	-	-
	Viseur J.J.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8,8	69
	Wathelet M.	-	-	-	-	-	51,62	83,96	107,22	117,01	123,51	116,5	-

		1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999
PVV	Bascour J.	-	-	-	-	49,52	51,15	-	47,18	56,12	-	-	-
	Bril L.	-	-	-	-	-	-	63,22	71,82	85,79	81,75	83,7	71,2
	Buchmann J.	-	-	-	6,77	-	13,95	18,94	70,32	83,3	56,64	-	-
	De Clercq W.	58,3	111,68	140,09	168,8	133,54	133,27	138,56	-	-	-	-	47,6*
	De Croo H.	-	65,6	84,3	93,19	92,74	89,53	99,37	106,66	109,54	141,89	147,2	152,1
	Grootjans F.	36,6	48,6	51,25	52,33	52,64	48,57	55,49	63,42	-	-	-	-
	Kempinaire A.	-	-	34,74	50,32	55,1	54,05	53,31	-	43,33	37,12	-	-
	Neyts A.M.	-	-	-	-	-	-	4,46	45,66	73,76	68,46	27,6	105,4*
	Verhofstadt G.	-	-	-	-	-	-	-	121,08	177,03	167,79	222,5	189,9
	Vreven A.	-	-	-	-	-	-	34,01	52,17	31,15	-	-	-
	Waltniel L.	-	-	-	-	-	-	-	83,86	61,96	-	-	-

		1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999
PRL	Bertouille A.	-	-	-	-	56,77	69,75	76,74	104,41	84,36	62,29	-	-
	Damseaux A.	-	-	28,1	63,35	67,93	65,28	49,17	57,99	43,75	42,95	-	41
	De Donnea F.X.	-	-	-	-	-	-	-	35,38	79,19	72,4	114	126,5
	Demuyter A.	-	28,06	16,2	-	32,56	33,88	35,22	41,23	-	-	-	-
	Duquesne A.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56,18	77,8	69,4
	Gol J.	-	-	-	4,53	-	46,66	66,84	88,33	72,26	54,27	142,4	-
	Hatry P.	-	-	-	-	-	-	-	25,09	11,67	-	-	-
	Knoops E.	-	-	-	28,21	43,03	38,88	-	50,76	46,14	18,81	38,6	-
	Mayence J.	-	-	-	-	-	37,84	46,53	91,56	77,77	65,74	26	-
	Mundeleer G.	-	-	-	-	43,79	39,24	19,17	9,8	18,39	-	-	-
	Olivier L.	49,3	46,45	38,85	58,37	63,47	64,4	38,85	69,06	67,24	-	-	-
	Tromont M.	-	-	-	-	-	33,65	44,37	-	-	-	-	-

		1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999
SP	Chevalier P.	-	-	-	-	-	-	-	8,68	30,51	45,88	58,0	59,1
	Claes W.	-	39,94	92,53	132,45	121,73	101,82	114,77	106,58	103,15	98,9	-	-
	Colla M.	-	-	-	-	-	-	8,27	31,63	30,8	48,92	90,5	12,7
	De Batselier N.	-	-	-	-	-	-	46,83	57,01	62,52	78,59	95,7	89,4
	Derycke E.	-	-	-	-	-	-	10,25	18,48	20,28	51,12	86,2	88,2
	Detiege L.	-	-	-	-	-	-	-	16,49	17,06	63,85	-	-
	Peeters J.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8,03	31,4	74,8
	Toback L.	-	-	-	19,96	32,75	35,78	64,82	79,32	88,36	170,53	238,7	154,2
	Van Den Bossche L.	-	-	-	-	-	-	16,28	19,94	39,37	65,69	57,3-	88,9
	Vande Lanotte J.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33,43	158,5	150,8
	Vandenbroucke F.	-	-	-	-	-	-	-	14,31	30,83	85,45	149	110,7*
	Willockx F.	-	-	-	-	-	37,88	88,14	90,56	90,54	74,41	-	90,7

		1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999
PS	Anselme B.	-	-	-	-	10,84	18,72	37,13	37,77	47,5	88,2	109,6	100,5
	Busquin Ph.	-	-	-	-	-	16,5	56,38	94,48	109,78	140,1	141,9	-
	Coëme G.	-	-	-	-	-	-	79,7	98,64	96,04	112,58	123	-
	Daerden M.	-	-	-	-	-	-	-	-	7,55	43,27	76,1	71,6

De Galan M.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11,77	87,6	-
Dehousse J.M.	-	-	1,59	3,59	5,39	15,79	58,61	101,2	85,31	103,82	101,8	-
Delizee R.	-	-	-	-	-	-	-	-	64,19	81,16	-	-
Deworme E.	-	-	-	-	-	-	-	-	73,45	75,05	-	-
Di Rupo E.	-	-	-	-	-	-	-	-	25,19	90,99	122	190,5
Flahaut A.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53	75,7
Lizin A.M.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38,8	-	30,1
Mottard G.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moureaux Ph.	-	-	-	-	-	-	22,95	-	60,77	67,29	-	43,4
Onkelinx L.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51,51	51	107,4
Santkin J.	-	-	-	-	-	-	-	40,17	46,1	47,3	62,8	-
Urbain R.	-	-	12,17	30,28	39,1	50,85	51,6	48,91	37,13	56,95	19,5	-
Van der Biest	-	-	-	-	4,55	9,66	13,33	22,32	24,24	-	-	-
Ylief Y.	-	-	-	22,46	28,66	31,95	35,75	44,26	39,06	41,62	69	70,1

	1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999
VU Geens A.	-	-	-	-	-	-	-	29,67	-	-	-	-
Schiltz H.	25,1	54,5	65,48	83,86	106,01	69,45	73,44	73,15	58,36	68,67	-	-
Valkeniers J.	-	-	-	-	38,66	51,93	47,16	57,58	62,72	58,8	43,7	49,2

* dit zijn uitslagen van de Europese verkiezingen 1999. Ze werden als uitzondering toch toegevoegd aan deze cijfers, omdat de nationale en Europese verkiezingen in 1999 op dezelfde dag plaatsvonden en deze politici niet op andere lijsten verkiesbaar waren.

BIJLAGE III: REGERINGSLEDEN PER PARTIJ EN HUN VOORKEURSTEMMEN DOORHEEN HUN CARRIERE

Voorkeurstemmenwaardes¹⁴¹ regeringsleden voor of na een bepaald regeringsambt

	Vr 1 ^e ambt	na 1 ^e	na 2 ^e	na 3 ^e	na 4 ^e	na 5 ^e	na 6 ^e	na 7 ^e	na laatste	Latere verk. 1	Latere verk.2
CVP Aerts F.	-	-	//	62,08	-	-	-	-	62,08	-	-
Bourgeois A.	30,93	20,1	-	-	-	-	-	-	20,1	-	-
Coens D.	58,36	87,53	105,88	//	104,09	-	-	-	104,09	75,42	-
D'Hondt P.	69,34	120,02	//	117,94	-	-	-	-	-	-	-
De Clerck S.	82,4	204,7	-	-	-	-	-	-	204,7	-	-
De Keersmaecker P.	23,36	61,33	//	54,1	24,07	-	-	-	24,07	-	-
Dehaene J. L.	-	-	//	51,2	45,78	241,7	286,4	-	286,4	-	-
Delcroix L.	-	84,3	-	-	-	-	-	-	84,3	-	-
Demeester W.	19,97	//	36,45	-	-	-	-	-	36,45	59,73	91,3
Dupré J.	116,11	101,56	-	-	-	-	-	-	101,56	101,5	-
Eyskens M.	-	96,87	103,71	109,14	//	100,12	57,08	-	57,08	76,3	68,5
Martens W.	142,93	111,16	160,83	153,52	//	137,84	-	-	137,84	-	-
Moreels R.	14,5	55,6	-	-	-	-	-	-	55,6	-	-
Offeciers M.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pinxten K.	60,92	158,4	89,4	-	-	-	-	-	89,4	-	-
Smet M.	50,84	//	74,23	79,1	59,4	110,2	-	-	110,2	-	-
Tindemans L.	43,47	88,6	207,75	336,86	203,63	150,43	//	123,47	-	-	-
Van den Brande L.	44,58	64,84	-	-	-	-	-	-	64,84	105,3	121,7
Van Parijs T.	61,5	119,2	-	-	-	-	-	-	119,2	-	-
Van Rompuy H.	-	-	79,7	94,4	-	-	-	-	94,4	-	-

¹⁴¹ Wanneer een regeringslid niet deelnam aan de verkiezingen of niet verkozen werd staat er het teken '-'. Wanneer er na een bepaald ambt geen verkiezingen plaatsvonden –zoals na Martens VI-, staat er het teken '//'.

	ambt									laatste	verk. 1	verk.2
PSC	Goor-Eyben C.	37,59	42,89	31,74	-	-	-	-	-	31,74	-	-
	Hansenne M.	14,64	23,91	75,46	//	72,98	-	-	-	-	-	-
	Langendries R.	-	66,68	-	-	-	-	-	-	66,68	82,6	87,3
	Lutgen G.	103,76	//	124,14	-	-	-	-	-	124,14	122,4	92,1
	Mainil P.	53,93	81,33	100,1	//	102,23	-	-	-	-	-	-
	Maystadt Ph.	69,46	97,12	134,7	//	164,32	189,59	164,2	148,8	148,8	-	-
	Michel J.	45,25	74,35	62,71	//	70,19	-	-	-	70,19	-	-
	Nothomb C.F.	82	75,34	78,94	//	-	-	-	-	//	65,35	-
	Poncelet J.P.	89,1	112,8	-	-	-	-	-	-	112,8	-	-
	Thys J.L.	37,01	//	50,29	64,05	-	-	-	-	64,05	-	-
	Viseur J.J.	8,8	69	-	-	-	-	-	-	69	-	-
	Wathelet M.	117,01	123,51	116,5	-	-	-	-	-	-	-	-

	Vr 1 ^e ambt	na 1 ^e	na 2 ^e	na 3 ^e	na 4 ^e	na 5 ^e	na 6 ^e	na 7 ^e	na laatste	Latere verk. 1	Latere verk.2
PVV	Bascour J.	47,18	//	56,12	-	-	-	-	56,12	-	-
	Bril L.	71,82	//	85,79	-	-	-	-	85,79	81,75	83,7
	Buchmann J.	70,32	//	83,3	-	-	-	-	83,3	56,64	-
	De Clercq W.	58,3	111,68	168,8	133,54	-	-	-	-	-	-
	De Croo H.	93,19	92,74	99,37	106,66	//	109,54	-	109,54	141,89	147,2
	Grootjans F.	36,6	48,6	63,42	-	-	-	-	63,42	-	-
	Kempinaire A.	34,74	50,32	55,1	-	//	43,33	-	43,3	37,12	-
	Neyts A.M.	4,46	45,66	-	-	-	-	-	45,66	73,78	68,46
	Verhofstadt G.	121,08	//	177,03	-	-	-	-	177,03	167,79	222,5
	Vreven A.	34,01	52,17	-	-	-	-	-	52,17	31,15	-
	Waltniel L.	-	83,86	-	-	-	-	-	83,86	61,96	-

	Vr 1 ^e ambt	na 1 ^e	na 2 ^e	na 3 ^e	na 4 ^e	na 5 ^e	na 6 ^e	na 7 ^e	na laatste	Latere verk. 1	Latere verk.2
PRL	Bertouille A.	69,75	76,74	104,41	-	-	-	-	104,41	84,36	62,29
	Damseaux A.	57,99	//	-	-	-	-	-	-	43,75	42,95
	De Donnea F.X.	-	35,38	//	79,19	-	-	-	79,19	72,4	114
	Demuyter A.	33,88	35,22	41,23	-	-	-	-	41,23	-	-
	Duquesne A.	-	//	-	-	-	-	-	-	56,18	77,8
	Gol J.	4,53	46,66	88,33	//	72,26	-	-	72,26	54,27	142,4
	Hatry P.	-	-	25,09	-	-	-	-	25,09	11,67	-
	Knoops E.	28,21	43,03	50,75	//	46,14	-	-	46,14	18,81	38,6
	Mayence J.	46,53	91,56	-	-	-	-	-	91,56	77,77	65,74
	Mundeleer G.	9,8	//	18,39	-	-	-	-	18,39	-	-
	Olivier L.	38,85	58,37	63,47	69,06	-	-	-	69,06	67,24	-
Tromont M.	44,37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

	Vr 1 ^e ambt	na 1 ^e	na 2 ^e	na 3 ^e	na 4 ^e	na 5 ^e	na 6 ^e	na 7 ^e	na laatste	Latere verk. 1	Latere verk.2
SP	Chevalier P.	30,51	45,88	-	-	-	-	-	45,88	58	59,1
	Claes W.	92,53	132,45	114,77	98,9	-	-	-	-	-	-
	Colla M.	30,8	48,92	90,5	12,7	-	-	-	12,7	-	-
	De Batselier N.	62,52	78,59	-	-	-	-	-	78,59	95,7	89,4
	Derycke E.	20,28	51,12	86,2	88,2	-	-	-	88,2	-	-
	Detiege L.	17,06	63,85	-	-	-	-	-	63,85	-	-
	Peeters J.	31,4	74,8	-	-	-	-	-	74,8	-	-
	Tobback L.	88,36	170,53	238,7	154,2	-	-	-	154,2	-	-
	Van Den Bossche L.	39,37	65,69	88,9	-	-	-	-	88,9	-	-
	Vande Lanotte J.	33,43	158,5	150,8	-	-	-	-	150,8	-	-
	Vandenbroucke F.	85,45	149	-	-	-	-	-	149	110,7	-
	Willockx F.	37,88	88,14	90,56	//	90,54	74,41	-	-	9,07	-

	Vr 1 ^e ambt	na 1 ^e	na 2 ^e	na 3 ^e	na 4 ^e	na 5 ^e	na 6 ^e	na 7 ^e	na laatste	Latere verk. 1	Latere verk.2
PS	Anselme B.	88,2	109,6	-	-	-	-	-	109,6	100,5	-
	Busquin Ph.	16,5	56,38	140,1	-	-	-	-	140,1	141,9	-
	Coëme G.	96,04	112,58	123	-	-	-	-	123	-	-

Daerden M.	43,27	76,1	71,6	-	-	-	-	-	71,6	-	-
De Galan M.	11,77	87,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dehousse J.M.	16,05	1,59	15,79	58,61	101,8	-	-	-	101,8	-	-
Delizee R.	64,19	81,16	-	-	-	-	-	-	81,16	-	-
Deworme E.	-	-	75,05	-	-	-	-	-	75,05	-	-
Di Rupo E.	90,99	122	190,5	-	-	-	-	-	190,5	-	-
Flahaut A.	53	75,7	-	-	-	-	-	-	75,7	-	-
Lizin A.M.	-	38,8	-	-	-	-	-	-	38,8	-	30,1
Mottard G.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moureaux Ph.	-	22,95	67,29	-	-	-	-	-	-	43,4	-
Onkelinx L.	51,51	51	-	-	-	-	-	-	51	107,4	-
Santkin J.	47,3	62,8	-	-	-	-	-	-	62,8	-	-
Urbain R.	12,17	30,28	50,85	51,6	56,95	19,5	-	-	19,5	-	-
Van der Biest	24,24	29,77	-	-	-	-	-	-	29,77	-	-
Ylief Y.	39,06	41,62	69	-	-	-	-	-	69	70,1	-

	Vr 1 ^e ambt	na 1 ^e	na 2 ^e	na 3 ^e	na 4 ^e	na 5 ^e	na 6 ^e	na 7 ^e	na laatste	Latere verk. 1	Latere verk.2
VU	Geens A.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Schiltz H.	58,36	68,67	-	-	-	-	-	68,67	-	-
	Valkeniers J.	62,72	58,8	-	-	-	-	-	58,8	43,7	49,2

BIJLAGE IV: REGERINGSLEDEN PER PARTIJ EN HUN EERSTE REGERINGAMBT

Regeringsleden worden in hun eerste regering eerst staatssecretaris of minister

	Ministers	Staatssecretarissen		Ministers	Staatssecretarissen
CVP	Bourgeois A. De Clerck S. Dehaene J.-L. Delcroix L. Martens W. Offeciers M. Pinxten K. Tindemans L. Van den Brande L. Van Parijs T.	Aerts F. Coens D. D'Hondt P. De Keersmaecker P. Demeester W. Dupré J. Eyskens M. Moreels R. Smet M. Van Rompuy H.	SP	Claes W. Tobback L. Vande Lanotte J. Vandenbroucke F.	Chevalier P. Colla M. De Batselier N. Derycke E. Detiege L. Peeters J. Van Den Bossche L. Willockx F.
PSC	Hansenne M. Langendries R. Michel J. Nothomb C.F. Poncelet J.P. Viseur J.J. Wathelet M.	Goor C. Lutgen G. Mainil P. Maystadt Ph. Thys J.L.	PS	Anselme B. Busquin Ph. Coëme G. Daerden M. De Galan M. Dehousse J.M. Di Rupo E. Flahaut A. Mottard G. Moureaux Ph. Onkelinx L.	Delizee R. Deworme E. Lizin A.M. Urbain R.

PVV	De Clercq W. De Croo H. Grootjans F. Verhofstadt G. Vreven A.	Bascour J. Bril L. Buchmann J. Kempinaire A. Neyts A.M. Waltniel L.	Santkin J. Van der Biest A. Ylieff Y.
			VU Geens A. Schiltz H.
PRL	Duquesne A. Hatry P. Tromont M.	Bertouille A. Damseaux A. De Donnea F.X. Demuyter A. Gol J. Knoops E. Mayence- J. Mundeleer G. Olivier L.	Valkeniers J.

BIJLAGE V: DE TWINTIG BELGISCHE KIESKRINGEN

Kieskringen na 1992

- 1 Brugge
- 2 Veurne-Diksmuide-Ieper-Oostende
- 3 Kortrijk-Roeselare-Tielt
- 4 Gent-Eeklo
- 5 Oudenaarde-Aalst
- 6 Sint-Niklaas-Dendermonde
- 7 Antwerpen
- 8 Mechelen-Turnhout
- 9 Hasselt-Tongeren-Maaseik
- 10 Leuven
- 11 Brussel-Halle-Vilvoorde
- 12 Nijvel
- 13 Doornik-Aat-Moeskroen
- 14 Bergen-Zinnik
- 15 Charleroi-Thuin
- 16 Namen-Dinant-Philipville
- 17 Hoei-Borgworm
- 18 Luik
- 19 Verviers
- 20 Luxemburg (Aarlen-Marche-en-Famenne-Bastenaken-Neufchateau-Virton)

BIJLAGE VI: VORMING VAN DE REGERINGEN MET BEPERKINGEN

1. Martens V

Martens V: Mandatenverdeling op basis van stemmen								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	Over	uitgedeeld	over
		18		7		12		8
Zekere ambten	3	15					2	6
Ministers	2	11	2	5	2	10	2	4
	2	9	2	3	2	8	2	2
	2	7			2	6		
	2	5			2	4		
	2	3			2	2		
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	5+1	3	2	3	5	2	2	2

Martens V: Mandatenverdeling op basis van zetels								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	Over	uitgedeeld	over
		17		8		11		9
Zekere ambten	3	14					2	7
Ministers	2	10	2	6	2	9	2	5
	2	8	2	4	2	7	2	3
	2	6	2	2	2	5		
	2	4			2	3		
	2	2						
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	5+1	2	3	2	4	3	2	3

Martens V: Zetels en grootste partij levert de premier

# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	Over	uitgedeeld	over
		17		8		11		9
Zekere ambten	3 2	14 12					2	7
Ministers	2 2 2 2 2	10 8 6 4 2	2 2 2	6 4 2	2 2 2	9 7 5 3	2 2	5 3
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	5+1	2	3	2	4	3	2	3

Martens V: Zetels, grootste partij levert de premier en taalevenwicht								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over
		17		8		11		9
Zekere ambten	3 2	14 12					2	7
Ministers	2 2 2 2	10 8 6 4	2 2 2 2	6 4 2 0	2 2 2	9 7 5	2 2 2	5 3 1
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	4+1	4	4	0	3	5	3	1

Martens V: Zetels, grootste levert de premier, taalevenwicht en voordeel voor kleinste partij								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over
		17		8		11		9
Zekere ambten	3 2	14 12					2	7
Ministers	2 2 2 2	10 8 6 4	2 2 2 2	6 4 2 0	2 2 2	9 7 5	2 2 2	5 3 1
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	4+1	4	4	0	3	5	3	1

2. Martens VI

Martens VI: Mandatenverdeling op basis van stemmen								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over
		20		8		10		10
Zekere ambten	3 2	17 15					2	8
Ministers	2 2 2 2 2 2	13 11 9 7 5 3	2 2	6 4	2 2 2	8 6 4 2	2 2	6 4
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	6+1	3	2	4	4	2	2	4

Martens VI: Mandatenverdeling op basis van zetels								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over
		20		9		9		10
Zekere ambten	3 2	17 15					2	8

Ministers	2	13	2	7	2	7	2	6
	2	11	2	5	2	5	2	4
	2	9	2	3	2	3		
	2	7						
	2	5						
	2	3						
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	6+1	3	3	3	3	3	2	4

Martens VI: Zetels en grootste partij levert de premier								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over 20	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 10
Zekere ambten	3	17					2	8
Ministers	2	13	2	7	2	7	2	6
	2	11	2	5	2	5	2	4
	2	9	2	3	2	3		
	2	7						
	2	5						
	2	3						
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	6+1	3	3	3	3	3	2	4

Martens VI: Zetels, grootste partij levert de premier en taalevenwicht								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over 20	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 10
Zekere ambten	3	17					2	8
Ministers	2	13	2	7	2	7	2	6
	2	11	2	5	2	5	2	4
	2	9	2	3			2	2
	2	7	2	1				
	2	5						
		Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers
Totaal	5+1	5	4	1	2	5	3	2

Martens VI: Zetels, grootste levert de premier, taalevenwicht en voordeel voor kleinste partij								
# punten	CVP		PSC		PVV		PRL	
	uitgedeeld	over 20	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 10
Zekere ambten	3	17					2	8
Ministers	2	13	2	7	2	7	2	6
	2	11	2	5	2	5	2	4
	2	9	2	3			2	2
	2	7	2	1				
	2	5						
		Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers
Totaal	5+1	5	4	1	2	5	3	2

3. Martens VIII

Martens VIII: Mandatenverdeling op basis van stemmen										
# punten	CVP		PSC		SP		PS		VU	
	uitgedeeld	over 17	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 14	uitgedeeld	over 7
Zekere ambten	2	15	3	4						
Ministers	2	13	2	2	2	11	2	12	2	5

	2	11			2	7	2	10	2	3
	2	9			2	5	2	8		
	2	7			2	3	2	6		
	2	5					2	4		
	2	3					2	2		
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	6	3	0+1	2	4	3	6	2	2	3

Martens VIII: Mandatenverdeling op basis van zetels										
# punten	CVP		PSC		SP		PS		VU	
	uitgedeeld	over 17	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 15	uitgedeeld	over 6
Zekere ambten	2	15	3	4	2	11				
Ministers	2	13			2	9	2	13	2	4
	2	11			2	7	2	11	2	2
	2	9			2	5	2	9		
	2	7			2	3	2	7		
	2	5					2	5		
	2	3					2	3		
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	6	3	0+1	2	4	3	6	3	2	2

Martens VIII: Zetels en grootste partij levert de premier										
# punten	CVP		PSC		SP		PS		VU	
	uitgedeeld	over 17	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 15	uitgedeeld	over 6
Zekere ambten	3	14			2	11				
Ministers	2	12	2	5	2	9	2	13	2	4
	2	10	2	3	2	7	2	11	2	2
	2	8			2	5	2	9		
	2	6			2	3	2	7		
	2	4					2	5		
	2	2					2	3		
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	5+1	2	1	3	4	3	6	3	2	2

Martens VIII: Zetels, grootste partij levert de premier en taalevenwicht										
# punten	CVP		PSC		SP		PS		VU	
	uitgedeeld	over 17	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 15	uitgedeeld	over 6
Zekere ambten	3	14			2	11				
Ministers	2	12	2	5	2	9	2	13	2	4
	2	10	2	3	2	7	2	11		
	2	8	2	1	2	5	2	9		
	2	6			2	3	2	7		
	2	4					2	5		
							2	3		
							2	1		
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	4+1	4	2	1	4	3	7	1	1	4

Martens VIII: Zetels, grootste levert de premier, taalevenwicht en voordeel voor kleinste partij										
# punten	CVP		PSC		SP		PS		VU	
	uitgedeeld	over 17	uitgedeeld	over 7	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 15	uitgedeeld	over 6
Zekere ambten	3	14			2	11				
Ministers	2	12	2	5	2	9	2	13	2	4
	2	10	2	3	2	7	2	11		
	2	8	2	1	2	5	2	9		
	2	6			2	3	2	7		
	2	4					2	5		

						2	3			
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	4+1	4	2	1	4	3	7	1	1	4

1. Dehaene I

Dehaene I: Mandatenverdeling op basis van stemmen									
# punten	CVP		PSC		SP		PS		
	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 10	
Zekere ambten			3	3					
Ministers	2	11	2	1	2	7			
	2	9			2	5	2	8	
	2	7			2	3	2	6	
	2	5			2	1	2	4	
	2	3			2	-1	2	2	
	2	1					2	0	
		0							
Totaal	5	0	0+1	1	4	0	5	0	

Dehaene I: Mandatenverdeling op basis van zetels									
# punten	CVP		PSC		SP		PS		
	uitgedeeld	over 12	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 11	
Zekere ambten			3	3					
Ministers	2	10	2	1	2	7			
	2	8			2	5	2	9	
	2	6			2	3	2	7	
	2	4			2	1	2	5	
	2	2				0	2	3	
	2	0					2	1	
							2	-1	
Totaal	5	0	0+1	1	3	0	6	0	

Dehaene I: Zetels en grootste partij levert de premier									
# punten	CVP		PSC		SP		PS		
	uitgedeeld	over 12	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 11	
Zekere ambten	3	9							
Ministers	2	7	2	4	2	7			
	2	5	2	2	2	5	2	9	
	2	3	2	0	2	3	2	7	
	2	1			2	1	2	5	
						0	2	3	
							2	1	
							2	-1	
Totaal	3+1	1	2	0	3	0	6	0	

Dehaene I: Zetels, grootste partij levert de premier en taalevenwicht									
# punten	CVP		PSC		SP		PS		
	uitgedeeld	over 12	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 9	Uitgedeeld	over 11	
Zekere ambten	3	9							
Ministers	2	7	2	4	2	7			
	2	5	2	2	2	5	2	9	
	2	3	2	0	2	3	2	7	
	2	1			2	1	2	5	
					2	0	2	3	
							2	1	
								-1	
Totaal	3+1	1	2	0	3	0	6	0	

Totaal	3+1	1	2	0	4	0	5	0
---------------	------------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Dehaene I: Zetels, grootste levert de premier, taalevenwicht en voordeel voor kleinste partij								
# punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	over 12	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 9	uitgedeeld	over 11
Zekere ambten	3	9						
Ministers	2	5	2	4	2	7		
	2	3	2	2	2	5	2	9
	2		2	0	2	3	2	7
	2	1			2	1	2	5
					2	0	2	3
							2	1
								-1
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	3+1	1	2	0	4	0	5	0

2. Dehaene II

Dehaene II: Mandatenverdeling op basis van stemmen								
# punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 10	uitgedeeld	over 10
Zekere ambten	3	10						
Ministers	2	8	2	4	2	8		
	2	6	2	2	2	6	2	8
	2	4	2	0	2	4	2	6
	2	2			2	2	2	4
	2	0			2	0	2	2
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	4+1	0	2	0	4	0	4	2

Dehaene II: Mandatenverdeling op basis van zetels								
# punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 10	uitgedeeld	over 10
Zekere ambten	3	10						
Ministers	2	8	2	4	2	8		
	2	6	2	2	2	6	2	8
	2	4			2	4	2	6
	2	2			2	2	2	4
	2	0			2	0	2	2
	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	4+1	0	1	2	4	0	5	0

Dehaene II: Zetels en grootste partij levert de premier								
# punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	over 13	uitgedeeld	over 6	uitgedeeld	over 10	uitgedeeld	over 10
Zekere ambten	3	10						
Ministers	2	8	2	4	2	8		
	2	6	2	2	2	6	2	8
	2	4			2	4	2	6
	2	2			2	2	2	4
	2	0			2	0	2	2
							2	0

	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.	Ministers	Staatssecr.
Totaal	4+1	0	1	2	4	0	5	0

Dehaene II: Zetels, grootste partij levert de premier en taalevenwicht								
# punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over
		13		6		10		10
Zekere ambten	3	10						
	2	8	2	4	2	8		
Ministers	2	6	2	2	2	6	2	8
	2	4	2	0	2	4	2	6
	2	2			2	2	2	4
	2	0					2	2
							2	0
Totaal	4+1	0	2	0	3	2	5	0

Dehaene II: Zetels, grootste levert de premier, taalevenwicht en voordeel voor kleinste partij								
# punten	CVP		PSC		SP		PS	
	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over	uitgedeeld	over
		13		6		10		10
Zekere ambten	3	10						
	2	8	2	4	2	8		
Ministers	2	6	2	2	2	6	2	8
	2	4	2	0	2	4	2	6
	2	2			2	2	2	4
					2	0	2	2
							2	0
Totaal	3+1	2	2	0	4	0	5	0

